

**ΤΟ ΚΑΤΑΣΧΕΤΟ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ, ΤΩΝ ΟΤΑ ΚΑΙ Ν.Π.Δ.Δ.
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ/2001**

Ιωάννης Καστριώτης
ΔρΝ ΔΠΘ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Μέρος Πρώτο

1. Το κατασχετό της ιδιωτικής περιουσίας του Δημοσίου, των ΟΤΑ και ν.π.δ.δ. μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος/2001
 - 1.1. Η νομολογία και η επιστήμη υπό την επίδραση του Ρωμαϊκού δικαίου
 - 1.2. Η νομολογία
 - 1.3. Η (πρώτη) αντίδραση της επιστήμης
2. Οι απόψεις των εκπροσώπων της επιστήμης κατά τους μεταγενέστερους χρόνους, επί του ανεκτέλεστου των αποφάσεων των δικαστηρίων κατά του Δημοσίου
 - 2.1. Σύντομη αναδρομή
 - 2.2. Η άποψη Β. Οικονομίδη
 - 2.3. Η άποψη Γ. Ράμμου
3. Κριτικές εκτιμήσεις
 - 3.1. Γενικά
 - 3.2. Το εκ του προϋπολογισμού συναγόμενο επιχείρημα
 - 3.3. Το επιχείρημα από το γόητρο του Δημοσίου
4. Η θέση της επιστήμης ειδικότερα
5. Η νομοθετική ρύθμιση του ζητήματος της απαγόρευσης αναγκαστικής εκτελέσεως κατά του Ελληνικού Δημοσίου
 - 5.1. Εισαγωγικά
 - 5.2. Η για δικονομικούς λόγους αμφισβήτηση της ισχύος του άρθρου 8 ν. 2097 /1952 και η επ' αυτών θέση της νομολογίας
 - 5.3. Η περί της αντισυνταγματικότητας του άρθρου 8 ν. 2097/1952 άποψη
6. Η κατάργηση του άρθρου 8 ν. 2097/1952 με υπερνομοθετικής ισχύος δικονομικές διατάξεις
7. Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α.) - Έκταση εφαρμογής των διατάξεων των κανόνων διεθνών συνθηκών

Μέρος Δεύτερο

8. Η αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος/2001 - Η επίδραση της Ευρωπαϊκής Έννομης τάξης στην παροχή δυνατότητας αναγκαστικής εκτελέσεως σε βάρος του Δημοσίου
9. Η μεταστροφή της νομολογίας
10. Η παρέμβαση του αναθεωρητικού νομοθέτη (μετά τη στροφή της νομολογίας και την

αντίδραση της έννομης τάξης της Ευρώπης) - Η καθιέρωση του επιτρεπτού της εκτελέσεως κατά του Δημοσίου, των ΟΤΑ και των ν.π.δ.δ. με την αναθεωρημένη διάταξη του άρθρου 94 § 4 εδ. γ' και τον εκτελεστικό αυτής νόμο 3068/02

11. Η επιφύλαξη υπέρ του νόμου

11.1. Γενικά

11.2. Η λειτουργία της επιφύλαξης

12. Ο εκτελεστικός συνταγματικής διάταξης του άρθρου 94 § 4, εδ. γ', νόμος 3068/2002

12.1. Εισαγωγικά

12.2. Ο νόμος 3068/2002 ειδικότερα

13. Οι ατέλειες των διατάξεων του εκτελεστικού νόμου 3068/2002

13.1. Ακατάσχετες απαιτήσεις

13.2. Η έννοια του όρου «νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου»

α. Η καταφατική άποψη

β. Η αποφατική άποψη

14. Η έννοια του όρου «δικαστικές αποφάσεις» που περιέχεται στα άρθρα 94 και 95 του Συντάγματος και του εκτελεστικού ν. 3068/2002

14.1. Η υποχρέωση της Διοικήσεως για συμμόρφωση προς τις δικαστικές αποφάσεις

14.2. Συμμόρφωση της διοικήσεως προς τους λοιπούς, πλην των δικαστικών αποφάσεων, εκτελεστούς τίτλους του άρθρου 904 ΚΠολΔ

14.3. Για την αναγκαστική εκτέλεση σε βάρος του ελληνικού δημοσίου απαιτείται το αμετάκλητο ή αρκεί η τελεσιδικία των κατ' αυτού δικαστικών αποφάσεων;

Μέρος Τρίτο

15. Συμψηφισμός ανταπαιτήσεων οφειλέτη του Δημοσίου έναντι χρεών αυτού προς το Δημόσιο

15.1. Οι αλληπάλληλες νομοθετικές ρυθμίσεις

15.2. Η σχέση δηλώσεως συμψηφισμού και αναγκαστικής εκτελέσεως

15.3. Συμψηφισμός κατά ακατάσχετης απαιτήσεως

15.4. Η θέση της θεωρίας και της Νομολογίας

15.5. Συμψηφισμός οφειλών προς το Δημόσιο από φόρους

16. Η δημόσια και ιδιωτική κρατική περιουσία

16.1. Διακρίσεις

16.2. Περιπτωσιολογική απαρίθμηση των επιμέρους στοιχείων της δημόσιας περιουσίας

16.3. Η ιδιωτική περιουσία του κράτους

16.4. Το κατασχετό της ιδιωτικής περιουσίας του κράτους

α. Εννοιολογική οριοθέτηση του όρου «ιδιωτική» περιουσία του Κράτους

β. Τα επιμέρους κατασχετά στοιχεία της ιδιωτικής περιουσίας του Κράτους

17. Περιουσία των ΟΤΑ

17.1. Η ιδιωτική περιουσία των ΟΤΑ

α. Γενικά

β. Το κατασχετό των ακατασχέτων (ειδικών) περιουσιακών αντικειμένων των ΟΤΑ

17.2. Η δημόσια περιουσία των ΟΤΑ

18. Αθέμιτη η κατάσχεση των απαιτήσεων των ΟΤΑ από ανταποδοτικά τέλη

18.1. Η θέση της νομολογίας

18.2. Κριτική εκτίμηση

18.3. Σχέση της αντιπαροχής του άρθρου 982 παρ. 1 εδ. α' ΚΠολΔ και της όμοιας των ανταποδοτικών τελών

18.4. Συμπέρασμα

19. Ανεπίτρεπτη η συντηρητική κατάσχεση επί της ιδιωτικής περιουσίας του Δημοσίου των ΟΤΑ και των άλλων ν.π.δ.δ.

19.1. Επιχείρημα από τη σχέση των όρων «αναγκαστική εκτέλεση» και «κατάσχεση» του ν. 3068/2002 (άρθρο 4 § 1 εδ. α')

19.2. Επιχείρημα από τη φύση της συντηρητικής κατασχέσεως

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

1. Το κατασχετό της ιδιωτικής περιουσίας του Δημοσίου, των ΟΤΑ και ν.π.δ.δ. μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος/2001

1.1. Η νομολογία και η επιστήμη υπό την επίδραση του Ρωμαϊκού δικαίου

Το ζήτημα, αν μπορεί να ενεργηθεί αναγκαστική εκτέλεση κατά του Ελληνικού Δημοσίου, δεν εμφανίζεται για πρώτη φορά, αλλ' έχει τις ρίζες του στο απώτατο παρελθόν.

Πράγματι, το ζήτημα τούτο υπήρχε και κατά την εποχή του Ρωμαϊκού Δικαίου, με την ίδια περίπου μορφή, με την οποία εμφανίζεται και σήμερα. Δηλαδή και κατά την περίοδο που ίσχυε το Ρωμαϊκό Δίκαιο γινόταν δεκτό, ότι δεν επιτρεπόταν κατάσχεση κατά του Ελληνικού Δημοσίου. Η γνώμη αυτή είχε σαν βάση θεμελιώσεώς της, τον κανόνα που επικρατούσε στο Ρωμαϊκό Δίκαιο, σύμφωνα με τον οποίο το Δημόσιο θεωρούνταν «πάντοτε αξιόχρεον»¹. Με άλλες λέξεις υποστηριζόταν ότι το Δημόσιο ούτε αφερέγγυο είναι, ούτε δυστροπέι στην ικανοποίηση των πιστωτών του, έτσι ώστε

1. Βλ. Αγόρευση του Εισαγγελέως του Αρείου Πάγου Δ. Τζιβανόπουλου Θέμις 1896-1898, σελ. 386, (κάτω από την ΑΠ 139/1898, τμ. Α'), όπου αναφέρει ότι «Είναι κανών, όν παρελάβομεν εκ του Ρωμαϊκού Δικαίου. Εξ αυτού του κανόνος γεννώνται άλλοι υποδεέστεροι και λεπτομερέστεροι π.χ. άνευ εγκρίσεως της Κυβερνήσεως συμψηφισμός δεν επιτρέπεται μεταξύ ιδιωτών και Δημοσίου». Επίσης και ο Μπρίνιας, Αναγκαστική εκτέλεσις τομ. Α', εκδ. Β', 1998, άρθρο 923, σελ. 295, υποσ. 24, γράφει: «Ακόμη και αι πηγαί του Ρωμαϊκού Δικαίου (νόμ. 2 § 1 Πανδ. 23.9) δεν επέτρεπον την αναγκαστικήν εκτέλεσιν κατά του Fiscus, διότι semper idoneus successor est et solvendo δηλ.: «Το Δημόσιον δια παντός εύπορον εστί». Όμοια και Κιτσικόπουλος, σελ. 732, 8. Βλ. ακόμη Β. Γκισάκη, Αρμ. 2000, σελ. 889. Για την αδυναμία των ιδιωτών να προτείνουν σε συμψηφισμόν ανταπαιτήσεις τους κατά του Δημοσίου υπό το καθεστώς του από 7 Φεβρουαρίου 1835 νόμου, βλέπετε προχ. Demburg, «Σύστημα Ρωμαϊκού Δικαίου», Ενοχικόν δίκαιον, κατά μετάφρασιν Γ. Δυοβονιώτη, 1909, τομ. Γ', σελ. 229 και υποσ. 16 - Παπαρρηγόπουλου Π. - Φουρκιώτη Κ. Ενοχ. Δίκαιον III Β αρ. περιθ. (1091), σελ. 1184 (1185), Ν. 2 § 1, Πανδ. (23.5).

να μη συντρέχει λόγος, που να εμποδίζει την ικανοποίησή τους. Όπως δε χαρακτηριστικώς λεγόταν, σαν εγγύηση του πιο πάνω επιχειρήματος προβαλλόταν πάντοτε η ευπορία του Δημοσίου².

1.2. Η Νομολογία

Όπως συνέβη στη θεωρία, βαθιά επίδραση στη διάπλαση και διαμόρφωση και της Νομολογίας, είχε το Ρωμαϊκό Δίκαιο. Πράγματι, μέσα στα πλαίσια της θεωρίας και προς την ίδια με αυτή κατεύθυνση, κινήθηκε και η νομολογία των δικαστηρίων της ουσίας³ και του ανώτατου ακυρωτικού⁴, που διαμορφώθηκε παγίως στα τέλη του 18^{ου} και τις πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα.

1.3. Η (πρώτη) αντίδραση της Επιστήμης

Όπως είδαμε, η νομολογία, στο θέμα της απαγορεύσεως της κατά του Δημοσίου αναγκαστικής εκτελέσεως, ακολούθησε σταθερά τη θέση που διαμορφώθηκε στη θεωρία, με βάση το Ρωμαϊκό δίκαιο.

Αντίθετα, η επιστήμη, εκπροσωπούμενη στη συγκεκριμένη περίπτωση από τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου Δ. Τζιβανόπουλο, εμφανίζεται, για πρώτη φορά, να εκδηλώνει την αντίδρασή της, όσον αφορά στο επίμαχο θέμα. Πράγματι, ο εισαγγελικός αυτός λειτουργός που χαρακτηρίζονταν «ως δεινός αγωνιστής»⁵, με μία άκρως σημαντική αγόρευσή του ενώπιον του Αρείου Πάγου, ασκεί δριμεία λεκτική επίθεση απέναντι στην «επανειλημμένως υπ' αυτού (ΑΠ) εξενεχθείσαν περί τούτου γνώμη», με το πειστικό, θα έλεγε κανείς, επιχειρήμα, ότι, «η του Αρείου Πάγου νομολογία δεν στηρίζεται επί βάσεως ασυλεύτου και ως τοιαύτη πρέπει να μεταβληθή». Όπως γίνεται αμέσως αντιληπτό, η άποψη αυτή χαρακτηρίζεται από την πρωτοτυπία

2. v. 2 § 1, Πανδ. 23.5 «fiscus semper indoneus est et solvendo» (= το δημόσιον αεί δια παντός εύπορον εστίν». Πρβλ. όμως και Θεμ. Τσάτσου, Μελέται Διοικητικού Δικαίου, 1958, σελ. 220, όπου αναφέρονται σχετικώς τα εξής: «... δέον ν' αποκρουσθή η λίαν διαδεδομένη γνώμη, καθ' ήν υφίσταται αμάχητον τεκμήριον εκ ρητής διατάξεως νόμου περί της ευπορίας και της μη δυστροπίας του δημοσίου. Η γνώμη αυτή εστηρίζετο επί της διατάξεως των πηγών v. 2, § 1, πανδ. (23.5), καθ' ήν Fiscus semper idoneus successor sit et solvendo. Η διάταξις όμως αύτη, δικονομική ούσα, ουδέποτε ίσχυσε, της παρ' ημίν εισαγωγής του Ρωμαϊκού δικαίου μη περιλαμβούσης, ως γνωστόν, τας πέραν του Αστικού χαρακτήρος διατάξεις του θεσπισθέντος υπό των Βυζαντινών ημών αυτοκρατόρων. Καταπίπτει όθεν το επιχειρήμα ότι ως προς την ευπορίαν και την έλλειψιν δυστροπίας του δημοσίου υφίστατο, διατηρηθέν κατά τινα τρόπον, αμάχητον τεκμήριον εκ ρητής διατάξεως νόμου».

3. Βλ. ΕφΑθ 269/1892 θέμ. 1892, ΕφΠατρ 402/1903, Θέμ. 1903, σελ. 410, ΕφΛαρ 22/1928, Θ ΛΘ' (25), σελ. 249, ΕφΑθ 585/1914, Θέμ. ΚΣΤ' σελ. 207.

4. Βλ. ενδεικτ. ΑΠ 182/1894, Τμ. Α', Θέμ. 1896, σελ. 389 και ΑΠ 139/1898, τμ. Α', Θέμ. 1898, σελ. 386, όπου και η περίφημη αγόρευση του Εισαγγελέως του Απ. Τζιβανόπουλου, στον οποίο αποδίδονται επαινετικοί χαρακτηρισμοί, όπως «Ο παρά του Αρείου Πάγου Εισαγγελεύς Κ.Δ. Τσιβανόπουλος, το ανάστημα του οποίου διέγραψε την επί του ζυγού επιγραφήν vae victis και ανέγραψε vae victoribus δια της ακολούθου σημαντικής ενώπιον του Αρείου Πάγου αγορεύσεώς του...».

5. Βλ. Δ. Τζιβανόπουλος, ό.π.

της και τη ρωμαλεότητα της επιχειρηματολογίας της.

Στα επιχειρήματα, που προβάλλονται από την άποψη, η οποία υποστηρίζει το ανεπίτρεπτο της αναγκαστικής εκτέλεσως κατά του Δημοσίου, όπως είναι π.χ. η φερεγγυότητα τούτου, το εκ του προϋπολογισμού αντλούμενο επιχείρημα κ.λπ., ο Εισαγγελεύς που προαναφέρθηκε, αντιπαραθέτει τη δική του επιχειρηματολογία.

Πράγματι, η αντικρουόμενη άποψη έχει σαν κύριο και κεντρικό της επιχείρημα, την καλή πίστη που πρέπει να επιδεικνύει το Δημόσιο στις συναλλαγές του. Η έννοια της καλής πίστης, επικεντρώνεται, στη συγκεκριμένη περίπτωση, στο σεβασμό του Δημοσίου προς τις δικαστικές αποφάσεις που εκδίδονται εναντίον του. Και ολοκληρώνοντας την άρτια δομημένη αγόρευσή του, ο εισαγγελέας Τζιβανόπουλος, επισημαίνει, σε μια ρητορική του έξαρση, τις συνέπειες που επέρχονται από την έλλειψη σεβασμού προς τις αποφάσεις που προ ολίγου αναφέρθηκαν, λέγοντας: «Όταν οι αποφάσεις των δικαστηρίων μένωσι ανεκτέλεστοι, τότε η Κυβέρνησις παραγνωρίζει και απεναντιούται απ' την εκτέλεσιν της κυριαρχικωτέρας πράξεως, ήτις δύναται να υπάρξει εν τη κοινωνία, της δικαστικής αποφάσεως».

Και μετά τη σύντομη αυτή περιήγηση στο χώρο της αμέσως μετά τη Ρωμαϊκή χρονική περίοδο, εισερχόμαστε στη μεταγενέστερη περίοδο, για να παρακολουθήσουμε, πως αντιμετωπίσθηκε το επίμαχο θέμα από θεωρητικούς αλλά και τη νομολογία.

2. Οι απόψεις των εκπροσώπων της επιστήμης κατά τους μεταγενέστερους χρόνους, επί του ανεκτέλεστου των αποφάσεων των δικαστηρίων κατά του Δημοσίου

2.1. Σύντομη αναδρομή

Πράγματι αναρωτήθηκαν οι επιστήμονες αν το Ελληνικό Δημόσιο νομιμοποιείται παθητικώς⁶, για την επίσπευση κατ' αυτού (του Δημοσίου) αναγκαστικής εκτελέσεως ή κατ'

6. Βλ. Μπρίνια, Αναγκαστική Εκτέλεσις, Α' § 112 σελ. 295, όπου γράφει «Είχε γίνει δεκτόν ιδίως εις την θεωρίαν, ότι το Ελληνικόν Δημόσιον δεν νομιμοποιείται παθητικώς κατά την εκτέλεσιν προς ικανοποίησιν χρηματικών απαντήσεων κ.λπ.». Οικονομίδου - Αιβαδά - Γιδοπούλου, Εγχειρίδιον της Πολιτικής Δικονομίας, 1926 τομ. Γ', § 260, σελ. 234 επ. υποσ. 1, ο οποίος στο ερώτημα που θέτει ο ίδιος «Κατά τίνων (και παρά τίνων) γίνεται η εκτέλεσις(;)», δίνει την εξής απάντηση (υποσ. 1) «... Κατά του Δημοσίου δεν δύναται να ενεργηθεί αναγκαστική εκτέλεσις, ιδίως κατάσχεσις». Όμοια και Παπαδόπουλος, Εκτέλεσις, 1931, Εκδ. β', σελ. 89. Ράμμου Γ., Στοιχεία Ελληνικής Πολιτικής Δικονομίας, 1961, τομ. 2ος, τευχ. Α', Δ' έκδ., § 13, σελ. 125 (126), όπου γράφει: «... εκείνος, όστις έχει την ικανότητα να είναι ενάγων ή εναγόμενος κ.λπ., δύναται να είναι επισπεύδων ή καθ' ού η εκτέλεσις. Ενταύθα ανήκει από γενικότερης απόψεως και το ζήτημα εάν αναγκαστική εκτέλεσις δύναται κατ' αρχήν να γίνει κατά του Ελληνικού Δημοσίου», του ιδίου, Εγχειρίδιον Αστικού Δικονομικού Δικαίου, τομ. 1982, σελ. 1317. «Εις το πλαίσιον των θεμάτων της ικανότητος προς το είναι διάδικον εις την διαδικασίαν της εκτελέσεως περιλαμβάνεται από γενικότερης απόψεως και το γνωστόν από μακρόν συζητούμενον και αμφισβητούμενον στην επιστήμην και την νομολογίαν ζήτημα εάν δύναται κατ' αρχήν να ενεργηθή εν Ελλάδι αναγκαστική εκτέλεσις κατά του Ελληνικού Δημοσίου». Φραγκίστα Χαρ., Δίκαιον Αναγκαστικής εκτελέσεως, τευχ. Α' (επιμέλεια Γέσιου - Φαλτή), 1961, § 15, σελ. 31, κατά τον οποίο «Αμφιβολία υπάρχουν ως προς το εάν χωρεί αναγκαστική

άλλη διατύπωση, αν τούτο μπορεί να καταστεί υποκείμενο αναγκαστικής εκτελέσεως⁷.

Σχετικά με το επιτρεπτό ή μη της αναγκαστικής εκτελέσεως, στα χέρια του Δημοσίου ως οφειλέτη ή τρίτου, έχουν γραφεί πολλά. Το ζήτημα αποτέλεσε αντικείμενο ζωντανής επιστημονικής συζητήσεως, η οποία εξακολουθεί να συνεχίζεται. Διαπιστώθηκαν θεωρητικές αντιγνώμεις, νομολογιακές διακυμάνσεις, επεμβάσεις (του εγχώριου νομοθέτη) και τελικώς ρύθμιση του θέματος, με βάση υπερνομοθετικές δικονομικές αρχές. Για όλα τούτα τα ζητήματα, θα γίνει λόγος στα επόμενα.

2.2. Η άποψη Β. Οικονομίδη

Από την πρώτη άποψη υποστηρίχθηκε, πως κατά του Ελληνικού Δημοσίου δεν χωρεί αναγκαστική εκτέλεση. Ιδίως κατάσχεση⁸. Τα επιχειρήματά της στηρίζονταν στη *συνέπεια* του Κράτους, όσον αφορά στην εκούσια εκπλήρωση των υποχρεώσεών του, που (εκπλήρωση) ερείδονταν στις εγγυήσεις που παρέχει προς τούτο η *φερεγγυότητα του*⁹. Ακόμη, γίνονταν επίκληση *δημοσιονομικών λόγων*, οι οποίοι συνίσταντο στην αδιατάρακτη δραστηριότητα της Διοικήσεως¹⁰ και στην ομαλή και ανεμπόδιση εκτέλεση των *Κρατικών Προϋπολογισμών*¹¹. Και τέλος, τα επιχειρήματα της απόψεως για την οποία γίνεται λόγος, εύρισκαν έρεισμα στο δόγμα της αρχής της διακρίσεως των εξουσιών¹².

2.3. Η άποψη Γ. Ράμμου

εκτέλεσις κατά του δημοσίου». Και από τους νεότερους συγγραφείς, αντί άλλων βλέπετε: Μπέη Κ., Η διαδικασία ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου, τόμ. 2ος, 1969, σελ. 419, όπου γράφει: «Υπό το προγενέστερον δίκαιον υπήρχεν αρχικός διχονομία περί του συγχωρητού της εν γένει αναγκαστικής εκτελέσεως κατά του Δημοσίου. Η νομολογία εδέχετο την αποφαστικήν άποψιν, ενώ εις την φιλολογίαν υπεστηρίζετο η καταφατική θέσις». *Γέσιου - Φαλτσή*, Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτελέσεως I, Γεν. Μέρος § 27, σελ. 374, άρ. 10 και την εκεί υποσημείωση. *Την ίδια*, ό.π. II, § 64, σελ. 927 επ.

7. *Γέσιου - Φαλτσή*, Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτελέσεως, 19, τομ. I § 27, σελ. 374.

8. Βλ. *Οικονομίδου - Λιβαδά - Γιδοπούλου*, Εγχειρίδιον Πολιτικής Οικονομίας, τόμο. 3ος, εκδ. 7η, 1926, § 260, σελ. 232, σημ. 1 και § 264, σημ. 1. «Πάσα του οφειλέτου περιουσία δύναται να κατασχεθή, όχι όμως και η περιουσία παντός οφειλέτου. Εξαιρείται, δηλαδή η περιουσία του Δημοσίου (ως τοιαύτη δε και η Ζαπτείας)».

9. Βλ. *Οικονομίδου - Λιβαδά - Γιδοπούλου*, ό.π. «Κατά του Δημοσίου δεν δύναται εν γένει να ενεργηθή αναγκαστική εκτέλεσις, ιδίως κατάσχεσις, «υποτίθεται ότι το δημόσιο δεν θέλει δυστροπήσει εις το να εκτελέση εκουσίως αποφάσεις τελεσιδίκους ή άλλα δικαιόγραφα εκτελεστά. Semp̄er f̄iscus idoneus successor sit et solvendo». Στοιχ. αστ. δικ., τόμ. Α', § 71, σημ. 4, § 72 σημ. 2.

10. Βλ. *Οικονομίδου - Λιβαδά - Γιδοπούλου*, ό.π., «Η κατάσχεσις θα διετάρασε την πορεία των δημοσίων υπηρεσιών».

11. Βλ. *Οικονομίδου - Λιβαδά - Γιδοπούλου*, ό.π., «είναι αναποφεύκτως αναγκαίον προς συντήρησιν της Πολιτείας, ίνα οι πόροι του Δημοσίου δαπανώνται κατά τον προορισμόν αυτών και μη διαταράσσονται δια κατασχέσεων».

12. Βλ. *Οικονομίδου - Λιβαδά - Γιδοπούλου*, ό.π., «Η ανάπτυξις των δικαστικών οργάνων εις τας πράξεις δι' όν κατά νόμω ενεργείται πάσα παρά του Δημοσίου πληρωμή, θα προσέκρουεν στο δόγμα της διακρίσεως των εξουσιών».

Η προ ολίγου αναφερθείσα (πρώτη άποψη), δηλ. αυτή που υποστήριξε το ανεπίτρεπτο της αναγκαστικής εκτέλεσεως κατά του Ελληνικού Δημοσίου, συνάντησε την αντίδραση σοβαρής μερίδας της επιστήμης, με προεξάρχοντα τον αείμνηστο καθηγητή Γεώργιο Ράμμο. Πράγματι, ο συγγραφέας αντικρούει τις θέσεις της απόψεως που προηγήθηκε και με άκρως αντίθετα επιχειρήματα, αντιτάσσει τις δικές του σκέψεις, πάνω στο επίμαχο θέμα¹³.

3. Κριτικές εκτιμήσεις

3.1. Γενικά

Αν επιχειρήσει κάποιος να αντιπαραβάλλει τις (δύο) απόψεις που προεκτέθηκαν, θα παρατηρήσει πως αυτές βρίσκονται μεταξύ τους σε σχέση θέσης και αντίκρουσης, με την έννοια ότι, στα επιχειρήματα της μιας, ή άλλη επιχειρηματολογεί αντίθετα¹⁴.

Πράγματι, η (αποφατική) άποψη, που υποστηρίζει πως δεν χωρεί αναγκαστική εκτέλεση κατά του Ελληνικού Δημοσίου, δέχθηκε καταϊγισμό επικριτικών σχολίων¹⁵. Πρώτιστος και κύριος υπέρμαχος των αιτιάσεων αυτών, υπήρξε ο εκ των κορυφαίων δικονομολόγων αείμνηστος Γεώργιος Ράμμος, τον οποίο ακολούθησαν και άλλοι επιστήμονες¹⁶.

13. Βλ. Ράμμος Γ., Στοιχεία Πολιτικής Δικονομίας. Ο Π. Παυλόπουλος, με την από 26 Απριλίου 1993 γνωμοδότησή του, αναφερόμενος στο ανεκτέλεστο του Δημοσίου (και ειδικότερα στο ν. 1715/1951) θεωρεί ότι τούτο αποτελεί «αυθαίρετη προνομιακή μεταχείριση» που αντίκειται «... στο συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 20 παρ. 1 και 4 παρ. 1 του Συντάγματος, οι οποίες επιβάλλουν την αρχή της παροχής δικαστικής προστασίας υπό συνθήκες ισότητας, ήτοι υπό συνθήκες που διασφαλίζουν την ίση μεταχείριση ουσιαστών ομοίων καταστάσεων, αλλά και άνιση μεταχείριση ουσιαστών ανόμοιων καταστάσεων». Όμοια και ο Χρυσόγονος Κ., ΝοΒ 51(2003), σελ. 12 επ., όπου χαρακτηρίζει ως ανεδαφικό υπό τα ελληνικά δεδομένα το αξίωμα ότι «το δημόσιον είναι έντιμον και φερέγγυον και θεωρεί αυταρχική κατά βάθος αντίληψη ότι οφείλει να μη διαταράσσεται η κανονική και συνεχής λειτουργία των δημοσίων υπηρεσιών δι' αναγκαστικών κατά της διοικήσεως μέσων». Πρβλ. όμως και Κ. Σταμάτη, σε ΝοΒ, τόμ. 51 (2003), σελ. 2, ο οποίος σχετικά με την έννοια της φερεγγυότητας, σαν επιχείρημα της απαγορεύσεως της εκτέλεσεως κατά του Δημοσίου γράφει: «Δεν νομίζω ότι επρόκειτο, για αυταρχική ή έστω συντηρητική θέση ... Αυτό που είναι προβληματικό είναι όχι η υποχρέωση του Δημοσίου να επιδεικνύει συναλλακτική εντιμότητα, απέναντι στους πολίτες, αλλά αντιθέτως, η μη τήρηση αυτής της υποχρέωσης, στην πράξη».

14. Ράμμος, ό.π. «Εάν το δημόσιον εκπληροί εκουσίως τις υποχρεώσεις του, δεν παρίσταται ανάγκη εκτέλεσεως. Εκ τούτου όμως δεν έπεται και ότι παρίσταται ανάγκη εκτέλεσεως».

15. «Το επί της εμφανιζομένης ως υφισταμένης αντιφάσεως στηριζόμενον επιχείρημα δεν φαίνεται βάσιμον, διότι παροράται ότι η Πολιτεία στρέφεται μεν καθ' εαυτής, αλλά υπό διαφόρους ιδιότητας και τας διαφόρους κύκλους δράσεως. Πράγματι, η πολιτεία εμφανίζεται αφ' ενός ως νομικόν πρόσωπο δημοσίου δικαίου και δι' ως ασκούσα πολιτικήν εξουσίαν και υπό την ιδιότητα ταύτων ενεργεί δια των οργάνων της την αναγκαστικήν εκτέλεσιν, αφ' ετέρου δε ως νομικόν πρόσωπον ιδιωτικού δικαίου (jiscus). Υπό την τελευταίαν ταύτην ιδιότητα υπόκειται στην αναγκαστική εκτέλεσιν, ενεργουμένην υπό αυτής ταύτης της Πολιτείας υπό την πρώτην εμφάνισιν αυτής».

16. Φραγκίστας Χ., Δίκαιον Αναγκαστικής εκτέλεσεως, τευχ. Α', επιμέλεια Γέσιου - Φαλτσή, 1961, ο οποίος σχετικά με το επιχείρημα της φερεγγυότητας λέει ότι: «Η βάση αυτή δεν είναι σοβαρά διότι η φερεγγυότης του οφειλέτου δεν αποκλείει την αναγκαστική εκτέλεσιν. Η φερεγγυότης του οφειλέτου μόνον την λήψιν συντηρητικών μέτρων δύναται να εμποδίσει». Όμοια και ο Τζιβανόπουλος, Αγόρευση του, Θεμ. Θ' (1898-1899), σελ. 386. Ο Δένδιας εμφανίζεται επιφυλακτικός, ως προς το θέμα, για το οποίο γίνεται λόγος. Πρά-

3.2. Το εκ του προϋπολογισμού συναγόμενο επιχείρημα

Αν αναζητήσει κάποιος τα επιχειρήματα της εδώ αποκρουσμένης απόψεως, στα οποία επικεντρώθηκαν οι αντιθέσεις των διαφωνούντων, λοιπών, επιστημόνων, θα διαπιστώσει, πως οι απόψεις όλων των επιστημόνων που ασχολήθηκαν με το επίμαχο θέμα, ταυτίζονται σε όλα τα παραπάνω επιχειρήματα, με εξαίρεση αυτή του προϋπολογισμού του Κράτους και το της μείωσης του γοήτρου του Δημοσίου.

Το εκ του προϋπολογισμού όμως συναγόμενο επιχείρημα, θεωρήθηκε πειστικότερο των άλλων και κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, ικανό να στηρίζει την άποψη περί αδυναμίας αναγκαστικής εκτέλεσεως κατά του Δημοσίου¹⁷. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι ενώ τα περισσότερα των επιχειρημάτων της απόψεως που υποστηρίζει το ανεπίτρεπτο της κατά του Ελληνικού Δημοσίου εκτελέσεως, συνάντησαν την καθολική και σφοδρή θα έλεγε κανείς, αντίδραση των επιστημόνων. Αντίθετα, το εκ του προϋπολογισμού (και το περί μείωσης του γοήτρου) του Κράτους αντλούμενο επιχείρημα, παρέμεινε αλώβητο από τις επικρίσεις τους.

Η άποψη Ράμμου, από μια πρώτη ματιά, δίνει την εντύπωση ότι απορρίπτει στο σύνολό της και χωρίς καμία επιφύλαξη, την άποψη που υποστηρίζει τα αντίθετα. Πράγματι, αρχικά ο Ράμμος δηλώνει απερίφραστα, ότι η υπ' αυτόν αντικρουόμενη άποψη «δεν του φαινόταν απολύτως ορθή». Η φραστική αυτή διατύπωση υποδηλώνει νομίζουμε, πως η αντίθεση του Ράμμου δεν καταλαμβάνει όλο το φάσμα των επιχειρημάτων της αποφατικής απόψεως και ακόμη, ότι αναγνωρίζει σε αυτή και (θετικά) στοιχεία μη απορριπτέα¹⁸.

γματι, ο συγγραφέας προβαίνει σε διάκριση μεταξύ αναγκαστικής εκτέλεσεως κατά του Δημοσίου για χρηματικές απαιτήσεις και τέτοια για παράδοση κινητού ή ακινήτου. Και όσον αφορά στην πρώτη των περιπτώσεων τούτων, δεν δίνει ευθεία απάντηση, αλλά χρησιμοποιεί υποθετικό λόγο. Ο καθηγητής δέχεται πως η αρχή, ότι δεν χωρεί αναγκαστική εκτέλεση κατά του Ελληνικού Δημοσίου ισχύει στην προκειμένη περίπτωση «εφόσον τυχόν διέπει (σ.σ. η αρχή) το δίκαιον δεδομένης χώρας», χωρίς όμως και να δίνει απάντηση στο εξυπακουόμενο ερώτημα, εάν η εν λόγω αρχή διέπει και το δίκαιο της «χώρας» μας. Αντίθετα, όσον αφορά την περίπτωση της αναγκαστικής εκτέλεσης κατά του Δημοσίου, για παράδοση κινητού ή ακινήτου, είναι περισσότερο σαφής, όταν λέει ότι «εν τω ημετέρω, εν τούτοις δικαίω, δεν υφίσταται τοιαύτη αδυναμία αναγκαστικής εκτέλεσεως κατά του Δημοσίου, των Δήμων και Κοινοτήτων κ.λπ.».

Και ο Σταματόπουλος, Αναγκαστική Εκτέλεση εις βάρος του Ελληνικού Δημοσίου, 2000, σελ. 20, και την εκεί παραπομπή (27) αναφερόμενος στο ζήτημα της εκτέλεσεως κατά του Δημοσίου για την παροχή κινητού ή ακινήτου πράγματος κ.λπ., γράφει ότι: «από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 909 αριθ. 1 ΚΠολΔ και 8 ν. 2097/1952 προκύπτει ότι η απαγόρευση αφορά μόνο για «χρηματικές οφειλές, εν γένει, και πως δεν φαίνεται να υπάρχει κάποια νομοθετική απαγόρευση». Βλ. Σταματόπουλο Στ., ό.π., σελ. 33, όπου και εκτενής ανάπτυξη του θέματος, Γέσιου - Φάλτση, Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτέλεσεως, Ι, 1998, σελ. 375 και τις εκεί παραπομπές, Σταματόπουλος, ό.π. σ. 34. Γέσιου - Φάλτση, ό.π., Πρβλ. όμως Μπέη, Αι διαδικασίαι, ΙΙ, 1969, σ. 419 όπου και αντίθετη άποψη, Γέσιου - Φάλτση, ό.π., Σταματόπουλος, ό.π.

17. Κατά τον Χρυσόγωνα Κ., «το ταμειακό συμφέρον του Δημοσίου δεν ταυτίζεται καθεαυτό με το δημόσιο ή το γενικό συμφέρον». Βλ. και Π. Λαζαράτου - Θ. Παπαγεωργίου, ΚΔιοικΔικ γ' έκδ. 2002, σελ. 311, άρθρο 202 και τις εκεί αναφερόμενες αδημοσίευτες αποφάσεις ΤρΔΠρΑθηνών (228/2000 και 1003/1999), σχετικές με το ταμειακό συμφέρον του Δημοσίου.

18. Ο συγγραφέας δεν διευκρινίζει τι εννοεί με τη φράση «δεν είναι απολύτως ορθή». Γι' αυτό εύλογα

Προσεκτικότερη όμως παρατήρηση πείθει, πώς μια τέτοια σκέψη δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Μάλιστα, στο σχετικά πρόσφατο έργο του Εγχειρίδιον Πολιτικής Δικονομίας (1983), απαλείφοντας το επίρρημα «απολύτως» εκφράζεται ρητώς, σαφώς και ανενδοιάστως, περί μη αποδοχής της αποφατικής απόψεως, την οποία χαρακτηρίζει καθαρά πλέον «ως μη ορθή». Συγκεκριμένα αναφέρει ότι: «Η εκτεθείσα άποψη ηδύνατο και δύναται να αποκρουσθεί «ως μη ορθή ευχερώς». Έτσι, διασκεδάζεται η σύγχυση, που προκλήθηκε από την χρησιμοποίηση του εν λόγω επιρρήματος.

Οι σκέψεις που διατυπώθηκαν από τους κορυφαίους δικονομολόγους (μας), παρόλον ότι η μία βρίσκεται στον αντίποδα της άλλης, έχουν ως κοινό σημείο αναφοράς το γεγονός ότι στηρίζονται μόνο στους κανόνες της (νομικής) επαγωγικής λογικής¹⁹. Βέβαια, δεν μπορεί παρά να ομολογήσει κανείς, ότι τα επιχειρήματα κάθε μιας από τις απόψεις, για τις οποίες γίνεται λόγος, είναι και σοβαρά και πειστικά, ανάλογα με την οπτική γωνία που αντιμετωπίζει κάθε μία απ' αυτές το θέμα του επιτρεπτού ή μη κατά του Δημοσίου αναγκαστικής εκτέλεσεως.

Ανεξάρτητα πάντως από τη σοβαρότητα και πειστικότητα των επιχειρημάτων κάθε μιας από τις απόψεις που προεκτέθηκαν, εκείνο που διαπιστώνει κανείς είναι η έλλειψη νομοθετικού ερείσματος, που θα αποτελούσε τη βάση θεμελιώσεως και θα τεκμηρίωνε οποιαδήποτε από τις δύο απόψεις, κατά τρόπο μη επιδεχόμενο αμφισβήτηση. Με άλλα λόγια, στην προκειμένη περίπτωση δεν γίνεται επίκληση από τους υποστηρικτές των αλληλοσυγκρουόμενων απόψεων, νομοθετικού (Συνταγματικού ή άλλου) λόγου, ο οποίος θα απαγόρευε ή θα επέτρεπε, αναλόγως, την αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου, ως οφειλέτη χρηματικής απαιτήσεως.

3.3. Το επιχείρημα από το γόητρο του Δημοσίου

Ένα από τα επιχειρήματα της απόψεως, περί του ανεπίτρεπτου της κατά του Δημοσίου αναγκαστικής εκτέλεσεως είναι και το αναφερόμενο στο «γόητρο» του Δημοσίου. Πράγματι υποστηρίχθηκε, ότι η αναγκαστική εκτέλεση εναντίον του Ελληνικού Δημοσίου δεν χωρεί, από σεβασμό προς το κύρος και το γόητρό του. Και το επιχείρημα τούτο δεν απέφυγε τα επικριτικά σχόλια των επιστημόνων. Αλλά δεν έλειψαν και οι απόψεις που το επικρότησαν.

αναρωτιέται κανείς, μήπως την θεωρεί ως σχετικά ή περιορισμένα ορθή. Και σε κάθε περίπτωση δεν εντοπίζει, σε ποιο από τα επιχειρήματα της απόψεως τούτης αναφέρεται η σχετικότητα ή ο περιορισμός.

19. Βλ. και Ράμμου, Εγχειρίδιον Πολιτικής Δικονομίας, 1983, § 342, σελ. 1318, όπου γράφει: «Εκ του πλάσματος της φερεγγυότητος του Δημοσίου δεν ηδύνατο να συνταχθεί ούτε να υποστηριχθεί επ' αυτού νομικώς και "λογικώς" ο αποκλεισμός της αναγκαστικής εκτέλεσεως εναντίον του Δημοσίου». Και στη συνέχεια: «Η αναγκαστική εκτέλεσις επί χρηματικής απαιτήσεως "λογικόν" είναι να εφαρμόζεται εναντίον αξιοχρέων οφειλετών». Ο Χρυσόγονος, ΝοΒ, 2003, σελ. 13 χαρακτηρίζει ως «λογικές και νομικές ακροβασίες» τις απόψεις της θεωρίας ως προς το ανεκτέλεστο των δικαστικών αποφάσεων κατά του Δημοσίου και γενικότερα ως προς τη (μη) συμμόρφωση της εκτελεστικής εξουσίας προς τις δικαιοδοτικές κρίσεις.

Έτσι από μία, όχι ισχνή, μερίδα θεωρητικών, το πιο πάνω επιχείρημα απορρίφθηκε, με τον ισχυρισμό, ότι σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί, πως πλήττεται το γόητρο του Δημοσίου, όταν τούτο εκπληρώνει εκούσια τις υποχρεώσεις του²⁰.

Στους παραπάνω ισχυρισμούς αντιτάχθηκε και μάλιστα σθεναρώς και ορθώς κατά την άποψή μας, πως το Δημόσιο δεν αρνείται να εκπληρώσει εκούσια τις υποχρεώσεις του απλώς, ενδέχεται σε ορισμένες περιπτώσεις, να καθυστερεί στην ικανοποίηση των οφειλών του. Και σε κάθε περίπτωση, λέει, το συμφέρον του Δημοσίου όπως μη θίγεται το πολιτειακό του γόητρο είναι εντονότερο και περισσότερο άξιο προστασίας του συμφέροντος του δανειστή²¹. Τούτο συμβαίνει, συνεχίζει η ανωτέρω άποψη, για το λόγο ότι, το πλήθος αλλά και η συχνότητα με την οποία δημιουργούνται οι υποχρεώσεις για τις οποίες γίνεται λόγος, το καθιστούν εξ αντικειμένου, αδύναμο να προέλθει στην άμεση ικανοποίησή τους.

4. Η θέση της επιστήμης ειδικότερα

Στην επιστήμη, όπως ήδη αναφέρθηκε, είχε εδραιωθεί η άποψη κατά την οποία δεν συγχωρείται αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου, η οποία κυριάρχησε για πολλές δεκαετίες. Η παραπάνω όμως άποψη, όπως αποδείχθηκε εκ των υστέρων, προφανώς δεν ικανοποίησε σοβαρή μερίδα των επιστημόνων, αλλά αντίθετα τους δημιούργησε προβληματισμούς. Τούτο είχε σαν συνέπεια να εκδηλωθεί διαφωνία στο χώρο της επιστήμης, η οποία έφθασε μέχρι του σημείου της πλήρους αντιθέσεως.

Το νομοθέτη αρχικά δεν φάνηκε να τον απασχολεί το θέμα και συνεπώς παρέμεινε επί μακρόν αμέτοχος στις αντιπαραθέσεις της επιστήμης. Αλλά όπως αποδείχθηκε εκ των υστέρων (πρβλ. άρθρ. 8 ν. 2097/1952), η σιωπή του αυτή θα μπορούσε, χωρίς δισταγμούς, να εκληφθεί ως σιωπηρή αποδοχή της αποφατικής απόψεως, δηλ. αυτής που υποστήριζε το ανεπίτρεπτο της αναγκαστικής εκτελέσεως σε βάρος του Ελληνικού

20. Ράμμος, Στοιχεία Πολιτικής Δικονομίας, σελ. 126, κατά τον οποίο «εάν το Δημόσιο εκπληροί εκούσιως τας υποχρεώσεις του, δεν παρίσταται ανάγκη εκτελέσεως», ο ίδιος, Εγχειρίδιον αστικού δικονομικού δικαίου, τομ. III, σελ. 1318. Περισσότερο επικριτικός εμφανίζεται ο Φραγκίστας, Δίκαιον Αναγκαστικής Εκτελέσεως, τευχ. Α', Επιμέλεια Γέσιου - Φαλτή, 1961, σελ. 35, την άποψη του οποίου συμμερίζεται απολύτως και η Γέσιου - Φαλτή, Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτελέσεως, 2001, I, γενικό μέρος, σελ. 375.

21. Μπέης, Αι διαδικασίαι ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου, τομ. 2ος, 1969, σελ. 419 (420), όπου και εκτενής και πειστικότερη ανάπτυξη της αντίθετης απόψεώς του. Πρβλ. όμως και Σταματόπουλο, Αναγκαστική Εκτέλεση εις βάρος του Ελληνικού Δημοσίου, 2000, σελ. 91 (92), ο οποίος προφανώς, δεν φαίνεται να συμφωνεί με τις απόψεις Μπέη, και με σοβαρά επιχειρήματα αντιπαραθέτει τις αντίθετες σοβαρές δικές του σκέψεις. Ο ίδιος συγγραφέας ό.π. σελ. 237, μόνο στην περίπτωση του άρθρ. 909 παρ. 1 ΚΠολΔ, αναγνωρίζει τη δυνατότητα χρήσεως του επιχειρήματος της φερεγγυότητας του Δημοσίου. Πρβλ. όμως το ίδιο στη Δ 34, σελ. 1300, όπου υποστηρίζει ότι, «επειδή το δημόσιο δεν είναι οποιοσδήποτε οφειλέτης, πρέπει να του δοθεί πίστωση χρόνου ώστε να συμμορφωθεί εκουσίως στις υποχρεώσεις του, χωρίς να φθάσουμε αμέσως στην κατάσχεση της ιδιωτικής περιουσίας του». Ορθοτάτη η άποψη αυτή του Σταματόπουλου, προς την οποία συντασσόμεθα απολύτως. Και βέβαια δεν είναι οποιοσδήποτε οφειλέτης το Δημόσιο, μάλιστα οι παροικούντες την Ιερουσαλήμ γνωρίζουν ότι είναι ο πλέον «βεβαρυμένος» οφειλέτης, δεχόμενο καθημερινά σφωρεία κατασχέσεων, είτε υπό την ιδιότητά του ως οφειλέτη είτε ως τρίτου.

Δημοσίου.

Έτσι, στο χώρο της επιστήμης διαμορφώθηκαν δύο διαμετρικά αντίθετες απόψεις προφανώς, με τάσεις επικρατήσεως της μιας έναντι της άλλης. Στα αμέσως επόμενα θα παρουσιάσουμε τις δύο αντικρουόμενες απόψεις και θα προσπαθήσουμε να διατυπώσουμε και τη δική μας κριτική εκτίμηση.

Τα επιχειρήματα που προεκτέθηκαν, όπως ήταν αναμενόμενο, δεν παρέμειναν αναπάντητα, αλλά υπέστησαν τη βάσανο της επιστημονικής κριτικής. Πράγματι διαπιστώθηκε από τους επιστήμονες ένας γενικός αφορισμός, όσον αφορά στη βασιμότητα των επιχειρημάτων, τα οποία προτείνονται προς θεμελίωση της απόψεως, περί καταργήσεως της ισχύος του άρθρου 8 ν. 2097/1952 μετά την εισαγωγή του ΚΠολΔ.

Έτσι, στον πιο πάνω ισχυρισμό, δόθηκε αρχικά η επιγραμματική απάντηση, ότι «η διάταξη του άρθρου 8 ν. 2097/1952 «δεν καταργήθηκε, ούτε ρητά ούτε σιωπηρά (από το άρθρο 51 Εν. ΚΠολΔ) και 1 περ. ε' και 4 ΕισΝ ΚΠολΔ». Ειδικότερα, το επιχείρημα που αντλείται από το άρθρ. 1 εδ. ε', ΕισΝ ΚΠολΔ, δεν θεωρήθηκε πειστικό. Ως δικαιολογητικός λόγος της αμφισβητήσεως της πειστικότητάς του, προβάλλεται το γεγονός και στην προκειμένη περίπτωση δεν μπορεί να τύχει τούτο εφαρμογής, καθόσον ο ΚΠολΔ αφήνει αρρύθμιστο το ζήτημα για το οποίο πρόκειται. Πράγματι, είναι αυτονόητο ότι δεν εμπίπτει το επίμαχο θέμα στη ρύθμιση του άρθρ. 1 ΕισΝ ΚΠολΔ δεδομένου ότι το εν λόγω άρθρο αναφέρεται στην κατάργηση κάθε άλλης διατάξεως, που αφορά στα υπ' αυτού ρυθμιζόμενα θέματα, περί του οποίου όμως δεν πρόκειται, αφού δεν ρυθμίζεται απ' αυτόν (ΚΠολΔ)²².

5. Η νομοθετική ρύθμιση του ζητήματος της απαγόρευσης αναγκαστικής εκτελέσεως κατά του Ελληνικού Δημοσίου

5.1. Εισαγωγικά

Όπως κατ' επανάληψη έχει ειπωθεί, κατά το προηγούμενο δίκαιο, στην επιστήμη επικρατούσε αβεβαιότητα, όσον αφορά στη δυνατότητα ή μη αναγκαστικής εκτελέσεως κατά του Ελληνικού Δημοσίου.

Χαρακτηριστικό της αντιθέσεως μεταξύ των θεωρητικών ήταν, ότι τα επιχειρήματά τους στηρίζονταν στους κανόνες της λογικής. Με άλλα λόγια, δεν υπήρχε κάποια θετική διάταξη, που να ρυθμίζει το αμφήριστο τούτο ζήτημα.

Η κατάσταση όμως αυτή κράτησε μέχρι το 1952, οπότε και θεσπίστηκε ο νόμος 2097/1952 «περί ρυθμίσεως ειδικών τινών περιπτώσεων εφαρμογής του νόμου περί εισπράξεως δημοσίων εσόδων και άλλων τινών διατάξεων».

Το άρθρο 8 ν. 2097/1952 όριζε τα εξής:

«Κατά του Δημοσίου δεν συγχωρείται αναγκαστική εκτέλεσις δικαστικών

22. Μπρίνας, Αναγκαστική Εκτέλεσις, ό.π., άρθρ. 904, σελ. 61. Κατά τον Σταματόπουλο, ό.π., σελ. 94(ε), η επισήμανση ότι η κρίσιμη εδώ διάταξη του άρθρ. 8 ν. 2097/1952 δεν καταργήθηκε ούτε ρητά ούτε σιωπηρά, αφού ο ΚΠολΔ δεν ρυθμίζει το θέμα που μας απασχολεί, δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

αποφάσεων (πολιτικών ή ποινικών δικαστηρίων ή Συμβουλίου Επικρατείας ή Ελεγκτικού Συνεδρίου) επί δικαζουσών χρηματικής οφειλίας ή δικαστική δαπάνη εις βάρος αυτού και εν γένει παντός εκτελεστού δικαιογράφου αναγνωριστικού τοιούτων οφειλών»²³.

5.2. Η για οικονομικούς λόγους αμφισβήτηση της ισχύος του άρθρου 8 ν. 2097/1952 και η επ' αυτών θέση της νομολογίας

Μετά την εισαγωγή του ΚΠολΔ αμφισβητήθηκε η συνέχιση της ισχύος του άρθρου 8 ν. 2097/1952, με ερμηνευτικές εκδοχές, οι οποίες στηρίζονταν, κυρίως, στις διατάξεις του ΕισΝ ΚΠολΔ.

Συγκεκριμένα υποστηρίχθηκε, πως η εν λόγω διάταξη έχει καταργηθεί (όχι ρητά, άρθρ. 51 ΕισΝ ΚΠολΔ) σιωπηρά, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 1 εδ. ε' και στ' και 4 ΕισΝ ΚΠολΔ και 909 ΚΠολΔ καθώς και με τις όμοιες των άρθρων 4 και 20 του Συντάγματος, δεδομένου ότι ο ΚΠολΔ δεν ρυθμίζει το θέμα.

Η Ολομέλεια του ΑΠ αποφάνθηκε, ότι έχει διατηρηθεί η ισχύς του άρθρου 8 ν. 2097/1952²⁴.

5.3. Η περί της αντισυνταγματικότητας του άρθρου 8 ν. 2097/1952 άποψη

Η απαγόρευση της αναγκαστικής εκτελέσεως κατά του Ελληνικού Δημοσίου, ως ήταν αναμενόμενο, δεν απέφυγε τη βάσανο της επιστημονικής κριτικής.

Πράγματι, μετά την έναρξη της ισχύος του Σ/1975, η περιώνυμη πλέον διάταξη του άρθρου 8 ν. 2097/1952, χαρακτηρίστηκε και ορθώς από τον καθηγητή - Ακαδημαϊκό Γ. Μητσόπουλο²⁵, και μάλιστα κατά τρόπο απόλυτο²⁶, ως αντισυνταγματική. Την άποψη αυτή του Μητσόπουλου, που ήταν η μόνη, μέχρι τότε, επιστημονική αντιμετώπιση του προβλήματος, επικαλούνται έκτοτε και όλοι οι υποστηρικτές άλλων απόψεων, προς ενίσχυση της θέσεώς τους.

6. Η κατάργηση του άρθρου 8 ν. 2097/1952 με υπερνομοθετικής ισχύος

23. Σύμφωνα με το άρθρο 3 ν.δ. 31/1968, η παραπάνω απαγόρευση επεκτείνονταν και στους Δήμους και Κοινοότητες και γενικώς σε όλους τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης. Κατά δε τη νομολογία του Αρείου Πάγου (108/1971) ίσχυε και σε άλλα ν.π.δ.δ. που απολαμβάνουν των προνομίων του Δημοσίου.

24. ΟλομΑΠ 108/1971 και 1309/1995 Δ (1996), σελ. 266, με παρατηρ. Χορομίδη και Μπέη. Βλ. Αναλυτική ανάπτυξη του θέματος στο Σταματόπουλο, Αναγκ. Εκτέλ. εις βάρος του Ελληνικού Δημοσίου, 2000, σελ. 85 επ.

25. Πρώτος ο Γ. Μητσόπουλος, Πολιτική Δικονομία 1972, τομ. Α', σελ. 78 επ. υποστήριζε την αντισυνταγματικότητα των διατάξεων του άρθρου 8 ν. 2097/1952, «εν όψει της διατάξεως του άρθρου 119 του Συντάγματος» του 1952, που αντιστοιχεί στο άρθρο 20 του Συντάγματος του 1975. Για άλλες παραπομπές, σε εργασίες του ιδίου, αλλά και πολλών άλλων επιστημόνων, βλέπετε εξαντλητική παράθεση αυτών σε Γέσιου - Φαλτσή, Δίκαιο Αναγκ. Εκτέλ. Ι, 1998, σελ. 374, υποσημ. 44.

26. Επιφυλακτικοί εμφανίζονται οι Λαγτόγλου (Ατομικά δικαιώματα Β', 1991, αρ. 1525, σελ. 1210) και Χρυσόγονος (Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα, 1998, σελ. 360), όσον αφορά στην αντισυνταγματικότητα της διατάξεως του άρθρου 8, όπου ο μεν πρώτος την χαρακτηρίζει (εν όψει του άρθρου 20 § 1 Σ) «προβληματική», ο δε δεύτερος ως «αμφίβολης συνταγματικότητας».

οικονομικές διατάξεις

Η θέσπιση του άρθρου 8 του ν. 2097/1952, για την οποία έγινε λόγος στα αμέσως προηγούμενα, είχε δημιουργήσει και όχι αδικαιολόγητα, την αισιόδοξη πρόβλεψη, πως με τη διάταξη αυτή είχε «λυθεί»²⁷ οριστικά η αμφισβήτηση, η οποία είχε επικρατήσει στη θεωρία και τη νομολογία, περί του ανεπίτρεπτου ή μη της αναγκαστικής εκτέλεσής κατά του Ελληνικού Δημοσίου, δικαστικών αποφάσεων, που επιδικάζουν σε βάρος του χρηματικές οφειλές.

Η αισιόδοξία όμως αυτή των επιστημόνων δεν επρόκειτο να κρατήσει για πολύ. Και τούτο, γιατί η πρωτοβουλία αυτή του εγχώριου νομοθέτη υπερκεράστηκε, όπως θα αναλύσουμε πιο κάτω, από τον διεθνή νομοθέτη και τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου (ΕΔΔΑ), της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των δικαιωμάτων του ανθρώπου (ΕΕΔΑ) και ακόμη γιατί θεωρήθηκε ότι «αντίκειται και αντιτίθεται»²⁸ προς τις κείμενες διατάξεις του ισχύοντος Συντάγματος της Ελλάδος (άρθρ. 1, 4, 20, 26, 28, 95 Σ).

Πράγματι, ο διεθνής νομοθέτης και γενικότερα ο διεθνής επιστημονικός κόσμος, είχε αποδυθεί σε μια προσπάθεια εξασφάλισης, κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο, προστασίας και σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και εξευρέσεως αδιαμφισβήτητων τρόπων κατοχυρώσεώς τους.

Μέσα στο πλαίσιο της προσπάθειας αυτής καθιερώθηκαν διεθνείς συμβάσεις, που περιείχαν κανόνες δεσμευτικούς για τα Κράτη, τα οποία θα ήθελαν να προσχωρήσουν σε αυτές, με την έννοια ότι ήσαν υποχρεωμένα να τους εφαρμόσουν. Τούτο, βεβαίως, ετίθετο σε συνάρτηση προς τις διατάξεις της νομοθεσίας καθενός από τα συμβαλλόμενα Κράτη, προς τις οποίες έπρεπε να εναρμονίζονται οι διατάξεις της εσωτερικής νομοθεσίας²⁹.

Τέτοιες διεθνείς συμβάσεις με κανόνες διεθνούς δικαίου περιέχονται στα άρθρα: α)

27. Βλ. *Μπέη*, Αι διαδικασίες Ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου, σελ. 419, και *Μπρίνια*, Αναγκαστική Εκτέλεσις, 1978, β' έκδ., τομ. 105, σελ. 295.

28. Βλ. *Π. Λαζαράτος*, Αναγκαστική εκτέλεση των αποφάσεων των διοικητικών δικαστηρίων και του Ελεγκτικού Συνεδρίου κατά του Ελληνικού Δημοσίου βάσει απογράφου του άρθρου 918 ΚΠολΔ, Δ 1999/30, σελ. 262 επ.

29. *Λαζαράτος Π.*, Αναγκαστική Εκτέλεση των αποφάσεων των διοικητικών δικαστηρίων και του Ελεγκτικού Συνεδρίου κατά του Ελληνικού δημοσίου βάσει απογράφου του άρθρου 918 ΚΠολΔ Δ 30 (1999), σελ. 262 επ. Κατά τον καθηγητή, πέραν των διατάξεων που παρατέθηκαν στο κείμενο, το άρθρο 8 ν. 2097/1952, είναι δύσκολο συμβατό με τη δημοκρατική αρχή, που μεταξύ των άλλων επιτάσσει και την ισόρροπη σχέση μεταξύ των θεμελιωδών θεσμών του δημοκρατικού πολιτεύματος καθώς και με την αρχή της νομιμότητας, ως καθοριστική έκφραση του κράτους δικαίου. Ακόμη δέχεται, ο ίδιος συγγραφέας, πως το άρθρο 8 ν. 2097/1952, έχει πρόβλημα συμφωνίας προς το άρθρο 95 § 5 Σ, καθώς και με το νεώτερο και ειδικό άρθρο 122 του π.δ. 1225/1985, σύμφωνα με το οποίο «η διοίκησης έχει υποχρέωση συμμορφώσεως προς τας αμετακλήτους αποφάσεις του Ελεγκτικού Συνεδρίου». Όμοια και οι: *Κουκούλη - Σπηλιωτοπούλου*, Η απαγόρευση της αναγκαστικής εκτέλεσης κατά του Δημοσίου έχει καταργηθεί, Δ 29 (1998), σελ. 126 επ. *Χρυσανθάκης Χαρ.*, Η εκτέλεση κατά του Ελληνικού Δημοσίου υπό το φως της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου Δ 27 (1996), σελ. 1153 επ., *Σταματόπουλος*, Αναγκαστική Εκτέλεση εις βάρος του Ελληνικού Δημοσίου, 2000, σελ. 117 επ., όπου και εκτενής ανάπτυξη του θέματος, *Ε. Κρουσταλάκης*, Δ 30, σελ. 244, *Κτιστάκης*, Δ 29, σελ. 1082.

6 § 1 της Ευρωπαϊκής συμβάσεως για τα δικαιώματα του ανθρώπου (ΕΣΔΑ)³⁰, που κυρώθηκε τόσο με το νόμο 2329/1953, όσο και με το ν.δ. 53/1974, καθώς και με το άρθρο 1 του πρόσθετου πρωτοκόλλου της συμβάσεως της Ρώμης και β) στα άρθρα 2 § 3 εδ. γ' και 14 του Διεθνούς συμφώνου για τα δικαιώματα του ανθρώπου, που κυρώθηκε με το ν. 2462/1997 (ΦΕΚ 25/26.2.97 τ. Α') και έχουν την ισχύ που ορίζει το άρθρο 28 § 1 του Συντάγματος. Προς τις διατάξεις αυτές, πρέπει να εναρμονίζονται οι διατάξεις της εσωτερικής νομοθεσίας, κάθε συμβαλλόμενου Κράτους, μεταξύ των οποίων ήταν και η Ελλάδα και σε περίπτωση που δεν προσαρμόζονται προς τις ως άνω διεθνείς συμβάσεις, «να μην εφαρμόζονται ως αντίθετες στις διεθνείς δεσμεύσεις της Χώρας»³¹ (άρθρ. 28 § 1 Σ).

7. Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ. Δ.Α.) - Έκταση εφαρμογής των διατάξεων των κανόνων διεθνών συνθηκών

Η νομολογία του Ευρωπαϊκού δικαστηρίου Δικαιωμάτων του ανθρώπου (ΕΔΔΑ), σε αντίθεση με ομοία του Αρείου Πάγου, η οποία δεχόταν ότι η διάταξη του άρθρ. 8 ν. 2097/52 δεν είναι αντίθετη με καμία Συνταγματική διάταξη ή διεθνείς κανόνες, οσάκις έκρινε υποθέσεις³², με βάση τις διατάξεις του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ δέχθηκε, ότι η αναγκαστική εκτέλεση της απόφασης οποιουδήποτε δικαστηρίου συνιστά αναπόσπαστο στοιχείο της δίκης κατά την έννοια του άρθρου 6 παρ. 1. Σε αντίθετη περίπτωση, το δικαίωμα αποτελεσματικής πρόσβασης σε ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο και οι λοιπές εγγυήσεις του άρθρου 6 παρ. 1 θα έμεναν κενό γράμμα και θα οδηγούμασταν σε «καταστάσεις που θα ήταν αντίθετες με την αρχή του Κράτους Δικαίου, την οποία τα Κράτη - μέλη της Σύμβασης δεσμεύτηκαν να σέβονται επικυρώνοντας την ΕΣΔΑ»³³. Με άλλα λόγια, έγινε δεκτό ότι η έννοια της δίκης δίκης, δεν περιορίζεται μόνο στην αυθεντική διάγνωση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των ενδιαφερομένων μερών, αλλά εντοπίζεται πρωτίστως, στη δραστικότητα, δηλ. στην εκτελεστότητα της δικαστικής αποφάσεως³⁴. Ως δικαιολογητικός λόγος προβάλλεται το γεγονός «ότι θα ήταν μάταιο ή ανώφελο, αν το εθνικό σύστημα ενός συμβαλλόμενου στην Ευρωπαϊκή σύμβαση δικαιωμάτων του ανθρώπου (ΕΣΔΑ) κράτους, επέτρεπε να παραμένει αναποτελεσματική, προς βλάβη ενός διαδίκου, μια τελεσίδικη και ως εκ τούτου δεσμευτική απόφαση»³⁵.

30. Βλ. Γέσου - Φαλσιή, ΕλΔ 43 (2002), σελ. 1244 υποσ. 13, όπου γράφει: «Μολονότι στο ελληνικό δίκαιο η άποψη που ορθά επικρατεί δέχεται ότι το άρθρο 6 § 4 ΕΣΔΑ δεν έχει την ισχύ κειμένου συνταγματικής βαθμίδος, εν τούτοις, πρόκειται για κανόνα που παράγει την υπερέχουσα ισχύ του άρθρου 28 Σ 14».

31. Έτσι, Μπέης Κ., Δ 30, σελ. 621, στην περίληψη της εκεί δημοσιευθείσης αποφάσεως της Πλειοψηφίας της 10ης συνεδριάσεως της Ολομέλειας του Ελεγκτικού Συνεδρίου (24 Φεβρουαρίου 1999).

32. Βλ. Προχ. Υποθέσεις, Hornby, της 19 Μαρτίου 1997 και Μπέη κατά Ελλάδος (έκθεση της Ε.Ε. της 15.12.1995). Περιπτώσιολογία σε Σταματόπουλο, ό.π.

33. Κουκούλη - Σπλιωτοπούλου, ό.π. σελ. 126(127).

34. Μπέης, Δ 27, σελ. 260.

35. Κουκούλη - Σπλιωτοπούλου, ό.π. σελ. 134 επ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

8. Η αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος/2001 - Η επίδραση της Ευρωπαϊκής Έννομης τάξης στην παροχή δυνατότητας αναγκαστικής εκτελέσεως σε βάρος του Δημοσίου

Όπως έχει αναφερθεί ήδη στη θεωρία και τη νομολογία³⁶ των δικαστηρίων, κυριαρχούσε, από πολύ παλιά³⁷, η άποψη περί του ανεπιτρέπτου της κατά του Δημοσίου αναγκαστικής εκτελέσεως.

Τα επιχειρήματα που επικαλούνταν θεωρία και νομολογία ήταν: Η φερεγγυότητα του Δημοσίου. Η καλή πίστη, η έλλειψη δυστροπίας προς εκπλήρωση των υποχρεώσεών του, ο σεβασμός προς το κύρος και το γόητρο του Δημοσίου, αδιατάρακτη δραστηριότητα της Διοικήσεως και η ανεμπόδιστη πορεία εκτελέσεως του προϋπολογισμού. Στη συνέχεια, η άποψη περί του ανεκτελέστου κατά του δημοσίου, καλύφθηκε και νομοθετικά με το νόμο 2097/1952 (άρθρο 8).

Αργότερα, στην Ευρωπαϊκή έννομη τάξη, παρατηρήθηκε αντίδραση κατά της επικρατούσης δικαιοκτικής καταστάσεως, στο θεωρητικό, νομολογιακό και νομοθετικό εθνικό (μας) περιβάλλον και με διάφορα υπερνομοθετικής ισχύος νομοθετήματα χαρακτηρίστηκαν καταργημένες οι διατάξεις του άρθρου 8 του νόμου 2097/1952, που απαγόρευαν την αναγκαστική εκτέλεση σε βάρος του Ελληνικού Δημοσίου, των ΟΤΑ και των ν.π.δ.δ.³⁸.

9. Η μεταστροφή της νομολογίας

Στη νομολογία, τόσο των δικαστηρίων της ουσίας³⁹, όσο και σ' αυτή του Αρείου Πάγου, και του Ελεγκτικού Συνεδρίου, προφανώς, υπό την πίεση των διεθνών κανόνων που προαναφέρθηκαν, σημειώθηκε πλήρης μεταβολή⁴⁰ των θέσεων, που αρχικά είχε

36. Κατά τον *Κασμίτη Γ.* (Δ 34, 1076) «η απαγόρευση επίσπευσης αναγκαστικής εκτέλεσης, κατά την περιουσία του Κράτους γεννήθηκε, διαμορφώθηκε και καθιερώθηκε νομολογιακά».

37. Βλ. αγόρευση του Εισαγγελέως του Αρείου Πάγου *Δ. Τζιβανόπουλου* σε Θέμιδα 1896-1898, σελ. 386, όπου αναφέρονται τα εξής: «Εις τας δίκας μεταξύ ιδιωτών και Δημοσίου επικρατεί το κοινόν δίκαιον, εκτός τινων εξαιρέσεων, αίτινες ρητώς περιέρονται εν τω νόμω, π.χ. το Δημοσίο θεωρείται "αείποτε αξιόχρεον". Είναι κανών «ον περιελάβομεν εκ του Ρωμαϊκού Δικαίου» (σ.σ. η αραιογράμμιση δική μας). Εξ αυτού του κανόνος γεννούνται άλλοι υποδεέστεροι και λεπτομερέστεροι».

38. Τέτοιες διατάξεις είναι: Το διεθνές σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (άρθρα 2 § 3 και 14 § 1 εδ. α'), που μαζί με το προαιρετικό πρωτόκολλό του, κυρώθηκε με το ν. 2462/1997, επικυρώθηκε και άρχισε να ισχύει για την Ελλάδα από 5/8/1997 (ανακοίνωση Υπουργείου Εξωτερικών Φ. 0546/62/Α1/292. Μ2870/7.5.1997) και έχει υπερνομοθετική ισχύ, σύμφωνα με το άρθρο 28 § 1 του Σ. Ακόμη, πρέπει να αναφερθούν και οι διατάξεις των άρθρων 6 § 1 της Ευρωπαϊκής συμβάσεως, για τα δικαιώματα του ανθρώπου (ΕΣΔΑ), που κυρώθηκε με το ν.δ. 53/1974, καθώς και το άρθρο 20 § 1 του Συντάγματος.

39. Βλ. Προχ. ΜΠρΘηβ 360/1998. ΜΔιοικΠρΑθ 4446/1999, ΜΠρΘεσ 11287/2000. Άλλες αποφάσεις βλ. στο ΚΔΔ, *Π. Λαζαράτου - Θ. Παπαγεωργίου*, Δ' έκδ. 2004 υπό το άρθρο 199 και *Β. Καρακώστα*, ΔΦΝ 57 σελ. 185.

40. Πράγματι, το Ελεγκτικό Συνέδριο, με την υπ' αριθμ. 14/25.5.1998 απόφαση της Ολομέλειάς του (Δ 1998, σελ. 1068, με παρατ. *Κ. Μπέη*), που αποτελεί και την πρώτη αντίδραση της νομολογίας (*Κρουσταλάκης*,

λάβει, όσον αφορά στο θέμα της αναγκαστικής εκτελέσεως, σε βάρος του Ελληνικού Δημοσίου, των ΟΤΑ και των ν.π.δ.δ. Η μεταβολή αυτή της νομολογίας του Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου δημιούργησε και όχι αδικαιολόγητα, ένα αίσθημα ικανοποίησεως⁴¹, αλλά συγχρόνως και πικρίας⁴², θα έλεγε κανείς, μεταξύ των επιστημόνων που ασχολήθηκαν με το επίμαχο θέμα.

Πάντως, ανεξάρτητα από τα όποια συναισθήματα των συγγραφέων, σε κάθε περίπτωση η μεταβολή της νομολογίας, δικαίωσε τις προσδοκίες των επιστημόνων⁴³, οι οποίοι είχαν εκφράσει την ευχή για μια μεταστροφή της νομολογίας, αλλά και της νομοθεσίας⁴⁴.

10. Η παρέμβαση του αναθεωρητικού νομοθέτη (μετά τη στροφή της νομολογίας)

σε Δ 34, σελ. 1093) και η πλήρης ΟλομΑΠ 21/2001 [Δ 33/2002, σελ. 20 (21), με ενημ. σημ. *Κ. Μπέη*], που χαρακτηρίστηκε βαρυσήμαντη (*Γέσιου - Φαλτσή*, σε ΕλλΔ/νη 43(2002), σελ. 1243), *έκριναν* ότι, η σχετική ρύθμιση του άρθρου 8 α.ν. 2097/1952 και 19 ν. 1715/50, που απαγόρευε την κατάσχεση κατά του Δημοσίου, θεωρούνται καταργημένες ως αντιτιθέμενες στις διατάξεις των άρθρων 20 § 5, 6 § 1 ΕΣΔΑ καθώς και εκείνες των άρθρων 2 § 3 και 14 § 5 του διεθνούς συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα του ανθρώπου (Δ.Σ. ΑΠ.Δ.). Επίσης, αξιοσημείωτη είναι και η υπ' αριθμ. 17/2002 (όμοια και 18/2002) απόφαση της πλήρους ΟλομΑΠ. Και οι τρεις πιο πάνω αποφάσεις χαρακτηρίστηκαν πρωτοποριακές (*Κασιμάτης*, ό.π. σ. 1078), ειδικότερα δε η 17/2002, ότι χαρακτηριστικά ως βαρυσήμαντη (*Γέσιου - Φαλτσή*, ό.π., σελ. 1243). Η απόφαση 17/2002 προήρθε σε διάκριση της περιουσίας των ΟΤΑ σε δημόσια και ιδιωτική και δέχθηκε τελικά ότι η ιδιωτική και όχι η δημόσια περιουσία των ΟΤΑ (συνεπώς και του δημοσίου) παραμένει ακατάσχετη (Έτσι, *Νίκας Ν.*, Πολιτική Δικονομία, Ι, 2003, σελ. 25, υποσ. 34). Ακόμη, δέχθηκε η απόφαση για την οποία ο λόγος ότι, τα έσοδα από «τέλη καθαριότητας φωτισμού και απορριμμάτων», τα οποία αν και δεν είναι καθεαυτά πράγματα, ούτε συνεπώς εκτός συναλλαγής, δεν επιτρέπεται να κατασχεθούν, διότι πρόκειται για απαιτήσεις που εξαρτώνται από αντιπαροχή» (αναλ. 982, παρ. 1, περ. α' ΚΠολΔ). Και συνεχίζει: «Δεν συντρέχουν όμως οι λόγοι αυτοί, ώστε να χωρήσει αναλογική εφαρμογή του άρθρου 966 ΑΚ, για τις απαιτήσεις των ΟΤΑ, έστω και αν αυτές προέρχονται από «φόρους και τέλη» (οι αραιογραμμίσες δικές μας).

41. Βλ. *Μπέη Κ.*, Δ 33, σελ. 21 όπου γράφει «Περνούν πια στο χώρο της ιστορίας του δικαίου οι τριακονταετείς αγώνες (σ.σ. στις οποίες πρωτοστάτησε), για να πεισθεί η νομολογία μας (βλ. αντιθέτως ΟλομΑΠ 108/71 Δ 2, σελ. 303, με αντίθετες παρατ. *Κ. Μπέη*), ότι το γενικό ακατάσχετο κατά του Ελληνικού Δημοσίου είναι αντίθετο στο Σύνταγμα και στην Ευρωπαϊκή σύμβαση για τα δικαιώματα του ανθρώπου».

42. Ο καθηγητής *Κασιμάτης Γ.*, αντικρύζοντας το θέμα από άλλη οπτική, διατυπώνει μία έκφραση πικρίας θα έλεγε κανείς, λέγοντας (Δ 34, σελ. 1075) ότι: «Είναι κρίμα που η μεταβολή αυτή της νομολογίας μας δεν έγινε με τις εσωτερικές μας δυνάμεις εξέλιξης του δικαίου, αλλά υπό την πίεση της νομολογίας της ΕΔΑΑ του ΔΕΚ και των δικαστηρίων των άλλων Ευρωπαϊκών Χωρών».

43. Έτσι, *Κρουσταλάκης* (Δ 30, σελ. 252 και τις εκεί παραπομπές) όπου έγραφε: «Να ελπίσω πως σύντομα θα δούμε να γίνεται δεκτή νομολογιακά και η άποψη ότι η απαγόρευση της αναγκαστικής εκτέλεσης κατά της ιδιωτικής περιουσίας του Δημοσίου είναι αντίθετη προς το Σύνταγμα, την Ευρωπαϊκή ΣΔΑ και το Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα». Επίσης και ο *Ε. Λεκέας*, (Προεδ. Εφετών Δ.Δ.), Η αναγκαστική εκτέλεση των αποφάσεων των τακτικών ΔΔ σε βάρος του Δημοσίου - ν.π.δ.δ. και ΟΤΑ, στο ΔΦΝ 54(2000), σελ. 1304, γράφει: «Ευελπιστούμε ότι σύντομα θα υπάρξει η αναγκαία νομοθετική κάλυψη, που θα θέτει τα θέματα στη σωστή τους βάση και θα επιτρέπει ευθέως την εκτέλεση σε βάρος του Δημοσίου. Είναι ανάγκη να προστατευθούν αποτελεσματικά τα δικαιώματα του πολίτη απέναντι στο Κράτος, ως Δημοσίο και διάδικο - αντίδικο».

44. *Κρουσταλάκης*, σε Δ 34, σελ. 1093.

και την αντίδραση της έννομης τάξης της Ευρώπης) - Η καθιέρωση του επιτρεπτού της εκτελέσεως κατά του Δημοσίου, των ΟΤΑ και των ν.π.δ.δ. με την αναθεωρημένη διάταξη του άρθρου 94 § 4 εδ. γ' και τον εκτελεστικό αυτής νόμο 3068/02

Η κατά τα ανωτέρω σημειωθείσα μεταβολή των θέσεων της νομολογίας, η οποία εναρμονίσθηκε απολύτως, προς τις θέσεις της θεωρίας, αλλά και τους διεθνείς κανόνες⁴⁵, δεν άφησε ανεπηρέαστο και τον συνταγματικό νομοθέτη⁴⁶, ο οποίος κατά τη σχετικά πρόσφατη αναθεώρηση του Συντάγματος, θέσπισε την ειδική διάταξη του άρθρου 94 § 4, εδ. γ', η οποία ορίζει:

«Οι δικαστικές αποφάσεις εκτελούνται αναγκαστικά και κατά του Ελληνικού Δημοσίου, των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοικήσεως και των Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου, όπως ο νόμος ορίζει». Και με τη θέσπιση της πιο πάνω διατάξεως, του εδαφίου γ' της § 4 του άρθρου 94 Σ., καθίσταται πλέον, κατά ρητή συνταγματική επιταγή, επιτρεπτή η αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου, των ΟΤΑ και των ν.π.δ.δ.⁴⁷.

Η συνταγματική αυτή διάταξη «αποτελεί αναγνωριστική διακήρυξη των ήδη ισχυόντων»⁴⁸ ή «θεσπίζει ισχύον δίκαιον»⁴⁹ ή «επισφράγισε τη συντελεσμένη ήδη μεταστροφή των αντιλήψεων της θεωρίας και νομολογίας στο θέμα αυτό»⁵⁰. Έτσι, καθιερώνεται το συνταγματικό δικαίωμα δικαστικής προστασίας έναντι του δημοσίου, με την ειδικότερη μορφή της αναγκαστικής εκτέλεσης⁵¹. Της συνταγματικής διατάξεως του

45. Βλ. Βενιζέλου Εύ., «Το αναθεωρητικό κεκτημένο», 2002, σελ. 352, όπου γράφει: «Το Σύνταγμα εναρμονίζεται από την άποψη αυτή με τα συναφή διεθνή κείμενα και κυρίως με το Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων, που κυρώθηκε και έχει κατά το άρθρο 28 § 1 σχετικά αυξημένη τυπική ισχύ».

46. Βλ. και Έκθεση της Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, Αθήνα 2000, σελ. 120, όπου ο εισηγητής της μειοψηφίας Ι. Βαρβιτσιώτης αναφέρει ότι: «Δεν είναι δυνατόν πλέον να μη κατοχυρώσουμε συνταγματικά την αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου ... Δειλά - δειλά η νομολογία έχει αρχίσει να τη δέχεται. Πρέπει να κάνουμε το μεγάλο βήμα. Ο πολίτης είναι ανυπεράσπιστος έναντι του παντοδύναμου δημοσίου. Ας δώσουμε στον πολίτη τουλάχιστον τη δυνατότητα, όταν έχει βεβαιωμένη δικαστική απαίτηση κατά του δημοσίου, να μπορεί να την εκτελέσει, διότι μόνον έτσι το δημόσιο δε θα αδιαφορεί για τις υποχρεώσεις του».

47. Βλ. Γέσιου - Φαλσή, σε ΕλΔ, 43 (2002), σελ. 1243, υποσ. 3, Σταματόπουλος, Δ 34, σελ. 107, Χρυσόγονος, ΝοΒ 51, σελ. 18.

48. Κασιμάτης Γ., σε Δ 34, σελ. 1077 και ιδίως 1079, όπου γράφει ότι: «... Ο Συντακτικός νομοθέτης του 1975, θεσπίζοντας την υποχρέωση της διοικήσεως να συμμορφώνεται με τις ακυρωτικές αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας (άρθρ. 95 § 5 Σ) και ο αναθεωρητικός νομοθέτης του 2001, ορίζοντας ότι αι δικαστικά αποφάσεις εκτελούνται και κατά του Δημοσίου, των ΟΤΑ και ν.π.δ.δ. (άρθρο 94 § 4 εδ. γ') διεκήρυσαν απλώς τα ισχύοντα που παρέβλεπαν συχνά Κράτη και δικαστήρια».

49. Κονδύλης, σε Συμπλήρωμα Ερμ. ΚΠολΔ, «Κ. Κεραμείς - Δ. Κονδύλης - Ν. Νίκας», 2003, σελ. 7.

50. Χρυσόγονος, ΝοΒ 51, σελ. 12.

51. Γέσιου - Φαλσή, ΕλΔ 43, σελ. 1243 και υποσ. 4, όπου και εξαντλητική παράθεση της σχετικής νομικής φιλολογίας, την ίδια, σε Αναγκ. Εκτελ. Α' σελ. 130 (132) - Χρυσόγονος, Δ 35, σελ. 5, υποσ. 1 και τις εκεί παραπομπές, όπου γράφει ότι «το νέο εδάφιο γ' της παραγράφου 4 του άρθρου 94 του Συντάγματος, σε

άρθρου 94 § 4 εδ. γ' Σ είχε προηγηθεί η διάταξη του άρθρου 6 § 2 του ν. 2522/1997, που καθιέρωσε τη δυνατότητα αναγκαστικής εκτέλεσεως επί της ιδιωτικής περιουσίας του Δημοσίου⁵².

11. Η επιφύλαξη υπέρ του νόμου

11.1. Γενικά

Όπως είδαμε, στο κείμενο του άρθρου 94 του Συντάγματος 2001 και συγκεκριμένα στο εδάφιο γ' της § 4 αυτού, περιέχεται η φράση «όπως ο νόμος ορίζει». Πρόκειται δηλαδή για την ονομαζόμενη επιφύλαξη υπέρ του νόμου⁵³, που σημαίνει, ότι για τις

συνδυασμό και με τις διατάξεις των άρθρων 20 § 1 και 95 § 5 Σ., καθιερώνει το Συνταγματικό δικαίωμα δικαστικής προστασίας του δημοσίου, με την ειδικότερη μορφή της αναγκαστικής εκτέλεσης». Κατά τον Σταματόπουλο, Δ 34, σελ. 1107 (1108) «η λύση της συνταγματικής αυτής πρόβλεψης έγινε εκ περισσού, για να μην υπάρχει αμφιβολία ότι επιτρέπεται η επίσπευση αναγκαστικής εκτέλεσης εναντίον αυτών των προσώπων, αφού αυτή η λύση μπορούσε να στηριχθεί αυτοτελώς και αποτελεσματικά στη ρύθμιση των άρθρων 20 § 1 Σ., 6 § 1 ΕΣΔΑ, καθώς και 2 § 3 και 14 § 1 ΔΣΑΠΔ. Όμοια και *Ι. Καρακατσάνης*, ό.π., κατά τον οποίο «περιορισμοί εις την υπό μορφήν αναγκαστικής εκτέλεσεως παρεχόμενη προστασία θα ηδύναντο να τεθούν και αν ακόμη δεν υπήρχεν η ανωτέρω φράσις εις το άρθρο 20 Σ. Και συνεχίζει «περιορισμοί ατομικών δικαιωμάτων δύνανται να υπάρχουν και εν όψει του δι' ερμηνείας διαπιστωμένου νοήματος της σχετικής διατάξεως, χωρίς να είναι απαραίτητον να προκύπτουν οι περιορισμοί βάσει ετέρων συνταγματικών διατάξεων ή βάσει κοινών νόμων εκδιδόμενων κατόπιν σχετικής προβλέψεως εν τη συνταγματική διατάξει». Όμοια και *Β. Καρακώστας*, Δ.Φ.Ν. τομ. 57 σελ. 185. Κατά τον *Χρυσόγωνα*, Δ 35(2004), σελ. 5, υποσ. 2, «αντίστοιχο δικαίωμα υφίσταται και σε επίπεδο διεθνούς συμβατικού δικαίου (άρθρα 6 § 1 και 13 ΕΣΔΑ, 2 § 1 και 14 § 1 ΔΣΑΠΔ)». Και ο *Κ. Σταμάτης*, ΝοΒ 51.2 δέχεται ότι κύριος δικαιολογητικός λόγος θεσπίσεώς της είναι ότι διαφορετικά, θα καθίστατο ανενεργό το δικαίωμα του άρθρου 20 § 1 Σ. Προς αυτή την κατεύθυνση ακριβώς κινείται και η νέα διατύπωση του άρθρου 94 § 4, εδ. γ' του αναθεωρημένου Συντάγματος». Και ο *Πρ. Παυλόπουλος* στο συλλογικό έργο, Διοικητικό Δίκαιο, 2004, σελ. 344 γράφει: «Υστερα από την πρόσφατη αναθεώρηση του Συντάγματος δεν υφίστανται πλέον εμπόδια, για την αποτελεσματική εφαρμογή της αστικής ευθύνης του Δημοσίου».

52. Βλ. *Γέσιου - Φάλτσι*, ΕλλΔ/νη, 2002, σελ. 1257. *Παυλόπουλο*, ό.π., σελ. 345, *Σπηλιωτόπουλο*, Εγχειρίδιο διοικητικού δικαίου 2002, σελ. 648, υποσ. 78, *Δαγτόγλου*, Διοικητικό Δικονομικό δίκαιο, 3η έκδ. Επιμέλεια *Π. Λαζαράτου* και *Θ. Παπαγεωργίου*, 2004, σελ. 793. Βλ. ακόμη *Ι. Σιμεωνίδη*, σε Δ 34, σελ. 1223, όπου γράφει: «Σε νομοθετικό επίπεδο, προηγήθηκε, ως γνωστόν, ενόψει της δικονομικής οδηγίας 89/665 ΕΟΚ «για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων περί της εφαρμογής των διαδικασιών προσφυγής στον τομέα της σύναψης συμβάσεων δημοσίων έργων» και καταδικαστικής απόφασης του ΔΕΚ της 19.4.1996 (C 236/1995, Επιτροπή κατά Ελλάδος), Ελ.Δικ. 1997, σ. 955 = ΕΕυρΔ 1997, σελ. 466, με παρατηρήσεις *Κ. Γώγου*, ο νόμος 2522/1997, κατά το άρθρο 6 του οποίου «1. Οι αποφάσεις των δικαστηρίων, οι οποίες εκδίδονται κατ' εφαρμογή του παρόντος νόμου, εκτελούνται αφού καταστούν αμετάκλητες με τα συνήθη μέσα αναγκαστικής εκτέλεσης. 2. Αν ο καθ' ού η εκτέλεση της χρηματικής απαίτησης είναι το Ελληνικό Δημόσιο ή νομικά πρόσωπα τα οποία κατά το νόμο απολαύουν των διαδικαστικών του προνομίων, η εκτέλεση μπορεί να γίνει επί της ιδιωτικής περιουσίας και μόνο αφού παρέλθει προθεσμία τριών (3) μηνών από την επίδοση, με δικαστικό επιμελητή, σχετικής αίτησης προς καταβολή του ποσού που έχει επιδικασθεί, μαζί με τον προς εκτέλεση τίτλο».

53. Βλ. *Μάνεση*, ό.π., κατά τον οποίο, όταν το Σύνταγμα ιδρύει και προστατεύει τα ατομικά δικαιώματα, δεν το κάνει με απόλυτο τρόπο, αλλά συνήθως με τη λεγόμενη επιφύλαξη νόμου. Όμοια και *Παπαχατζής*, «Το εν Ελλάδι ισχύον Διοικητικό Δίκαιο», 1960, σελ. 259. Κατά τον *Δ. Τσάτσο*, ό.π., σελ. 240 «η επιφύλαξη του νόμου είναι ρητή εξουσιοδότηση του κοινού νομοθέτη από το Σύνταγμα, να θεσπίζει περιορισμούς στο

λεπτομέρειες εφαρμογής της αναγκαστικής εκτελέσεως των δικαστικών αποφάσεων κατά του Δημοσίου, των ΟΤΑ και των ν.π.δ.δ. θα επακολουθήσει νόμος⁵⁴. Ακόμη, από τη διατύπωση της φράσης «όπως ο νόμος ορίζει» διαπιστώνει κανείς πως ο αναθεωρητικός νομοθέτης, αναφέρεται κατά τρόπο αόριστο, δηλ. χωρίς να καθορίζει το αντικείμενο της εξουσιοδότησης, ούτε θέτει ειδικότερες οδηγίες προς τον κοινό νομοθέτη⁵⁵. Κατά συνέπεια, η εν λόγω περίπτωση, σε αντίθεση προς την ειδική, εντάσσεται στην έννοια της γενικής επιφύλαξης⁵⁶.

Ο χαρακτηρισμός όμως της επιφύλαξης «όπως ο νόμος ορίζει» ως γενικής, δημιουργεί καταρχήν την εντύπωση ότι, ο κοινός νομοθέτης έχει απεριόριστη δυνατότητα επιβολής περιορισμών. Ουδέν όμως αναληθέστερο τούτου. Πράγματι, κατά τη διδασκαλία, το Σύνταγμα, με τη φράση «όπως ο νόμος ορίζει» δεν αναθέτει «εν λευκώ» στο νομοθέτη αρμοδιότητα για απεριόριστη θέσπιση περιορισμών⁵⁷, αλλ' απεναντίας, η θέσπιση από το νόμο περιορισμών, υπόκειται όπως θα δούμε πιο κάτω σε περιορισμούς (περιορισμοί των περιορισμών)⁵⁸.

Στη συνέχεια εισερχόμαστε σε εγγύτερη εξέταση του θέματος της επιφύλαξης υπέρ του νόμου, με βάση τα πορίσματα στα οποία κατέληξαν οι επιστήμονες, οι οποίοι ασχολήθηκαν ειδικότερα με αυτό. Με αυτό το πνεύμα, θα επιχειρήσουμε διερεύνηση των ορίων της εξουσιοδότησης, για την οποία ο λόγος. Δηλαδή μέχρι ποίου σημείου φθάνει η εξουσία του κοινού νομοθέτη να επιβάλλει περιορισμούς στο συνταγματικώς κατοχυρωμένο δικαίωμα του ιδιώτη να προβεί σε αναγκαστική εκτέλεση των

δικαίωμα». Πρβλ. όμως και *Σπηλιωτόπουλο*, *Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου* Ι, 9η έκδ., 1999, σελ. 63 όπου γράφει: «Σε ορισμένες αποφάσεις του ΣΕ αναφέρεται ότι το Σύνταγμα παρέχει εξουσιοδότηση στο νομοθετικό όργανο για ρύθμιση ενός θέματος. Η χρήση του όρου εξουσιοδότηση στις περιπτώσεις αυτές είναι τελειώς αδόκιμη, δεδομένου ότι δεν υπάρχουν τα στοιχεία που συγκροτούν την νομική έννοια της εξουσιοδότησης και μάλιστα όργανο εξουσιοδοτούν και αρμοδιότητα η οποία μεταβιβάζεται».

54. Έτσι, *Σταματόπουλος*, ό.π. Δ 34, σελ. 107, Κατά μία άλλη ερμηνευτική εκδοχή *Παντελής Α.*, *Ζητήματα Συνταγματικών επιφυλάξεων*, 1984, σελ. 39, «ορισμένα θέματα επιφυλάσσονται υπέρ του νόμου, δηλ. ότι δεν μπορούν να ρυθμισθούν αλλιώς, που ισοδυναμεί με επιφύλαξη δράσεως υπέρ του νομοθέτη».

55. Κατά τον *Ι. Καρακασάνη*, *Ζητήματα Αστ.Δικ.*, 1978, σελ. 192. Ο συντακτικός νομοθέτης δεν καθορίζει ο ίδιος εις το άρθρο 20, ποιο είναι το αντικείμενο της εξουσιοδότησης, αλλά με τη φράση «όπως ο νόμος ορίζει» εμπιστεύεται την αποστολή αυτή στον κοινό νομοθέτη, εις τρόπον ώστε να επιτευχθεί η εγκαθίδρυσις κάποιου αρμονικού συστήματος εννόμου τάξεως, εις το οποίο θα δύνανται να καταστεί πραγματικότης η υπό μορφή αναγκαστικής εκτέλεσης παρεχόμενη έννομη προστασία.

56. Για τη διάκριση μεταξύ γενικής και ειδικής επιφύλαξης βλέπετε *Τσάτσο Α.*, ό.π., σελ. 243, *Τάχου Α.*, *Ελληνικό Διοικητικό Δικ.*, έκδ. 7η, 2003, σελ. 109, *Κασμάτη Γ.*, ό.π., Δ 34, σελ. 1082, και *Κρουσταλάκη*, ό.π. κατά τον οποίο «η επιφύλαξη αυτή διατυπώνεται ως γενική και εν λευκώ χωρίς δηλαδή ειδικότερους όρους ή προϋποθέσεις».

57. Βλ. *Μάνεση*, ό.π., σελ. 75, *Τσάτσο Α.*, ό.π., σελ. 240, *Βλάχο Γ.*, σε ΕΔΔΔ, τομ. 26, 1982, σελ. 296. Πρβλ. όμως και *Κρουσταλάκη*, σε Δ 34, σελ. 1097, ο οποίος αναφέρει, ότι η επιφύλαξη του εδ. γ' της § 4 του άρθρ. 94 Σ διατυπώνεται ως γενική και «εν λευκώ».

58. Βλ. τις παραπομπές της προηγούμενης παραγράφου. Βλ. ακόμη *Ι. Καρακασάνη*, *Ζητήματα*, σελ. 192, ο οποίος αναφέρει, ότι μέσω των περιορισμών επιδιώκεται η επίτευξη πρακτικής εναρμονίσεως του υπό του Συντάγματος προστατευομένου ατομικού δικαιώματος προς παροχήν εννόμου προστασίας προς άλλα έννομα αγαθά.

δικαστικών αποφάσεων (άρθρ. 94 § 4 εδ. γ' Σ), ενέργεια στην οποία και προερχόμαστε στα αμέσως επόμενα.

11.2. Η λειτουργία της επιφύλαξης

Το ζήτημα της λειτουργίας την οποία επιτελεί η επιφύλαξη «όπως ο νόμος ορίζει», μέσα από τις συνταγματικές διατάξεις, αποτέλεσε αντικείμενο ευρείας έρευνας μεταξύ των (ειδικών) επιστημόνων, από τους οποίους διατυπώθηκαν οι παρακάτω ερμηνευτικές εκτιμήσεις. Πρέπει να επισημανθεί ότι οι προαναφερθέντες συγγραφείς, σχεδόν στο σύνολό τους, προσέγγισαν το θέμα από τη γενικότερη άποψη του άρθρου 20 Σ, το οποίο ως γνωστό, αναφέρεται και στην αναγκαστική εκτέλεση και ελάχιστοι ασχολήθηκαν με την επιφύλαξη του άρθρου 94 § 4 εδ. γ' του Συντάγματος.

Οι κατ' ιδίαν απόψεις των επιστημόνων που ασχολήθηκαν με το θέμα, μπορεί να καταταγούν σε ενότητες.

Οι ανήκοντες στην πρώτη ενότητα, είναι εκείνοι οι οποίοι αποκρούουν παντελώς την προσθήκη επιφύλαξης («όπως ο νόμος ορίζει») στο Σύνταγμα την οποία θεωρούν ως συνταγματικώς άκυρη⁵⁹.

Στη δεύτερη ενότητα εντάσσονται οι επιστήμονες, οι οποίοι προσδίδουν ρυθμιστική λειτουργία στην επιφύλαξη⁶⁰.

59. Βλ. τις προτάσεις της Ενώσεως Ελλήνων Δικονομολόγων, σε Δ 1975, σελ. 8, σύμφωνα με τις οποίες «ο περιορισμός αυτός (σ.σ. «όπως ο νόμος ορίζει») είναι συνταγματικώς άκυρος ενώ εξάλλου δεν κρίνεται ούτε σκόπιμος. Αι ως άνω αρχαί του άρθρου 20Α § 2 του ισχύοντος Συντάγματος (= 21 § 1 του σχεδίου) εις ουδένα περιορισμό πρέπει να υπόκειται». Και τέλος προτείνει να απαλειφθεί η γενομένη προσθήκη. Πρβλ. όμως και *Ι. Καρακατσάνη*, Ζητήματα Αστ.Δικ., 1978, σελ. 119, όπου γράφει: «Υπάρχουν πλείστα όσα διατάξεις του ΚΠολΔ και άλλων ειδικών νόμων, βάσει των οποίων χαρακτηρίζονται ακατάσχετα ωρισμένα πράγματα ή απαιτήσεις με αποτέλεσμα να περιορίζεται ως εικός, και τον δανειστήν υπό μορφήν αναγκαστικής εκτελέσεως, παρεχόμενη έννομος προστασία. Οι περιορισμοί ούτοι δεν είναι αντισυνταγματικοί και συμβιβάζονται πλήρως με το άρθρο 20 Σ, εφόσον πληρούν δύο όρους: Πρώτον δεν πρέπει να περιορισθεί η παροχή της εννόμου προστασίας άνευ επαρκούς αιτίας και δεύτερον δέον όπως ο περιορισμός μη έχει ως αποτέλεσμα ουσιαστικώς την πλήρη αχρήστευσιν του άρθρου 20 Σ, εις τρόπον ώστε να μη δύναται τούτο να εκτελέσει την αποστολήν του». Βλέπετε ακόμη και *Παπαδημητρίου Γ.*, σε Δ 33 σελ. 608, όπου εκφράζει την ευχή «όπως σκόπιμο θα ήταν ίσως σε μια μελλοντική αναθεώρηση του Συντάγματος να απαλειφθεί η ρητή αναφορά της επιφύλαξης του νόμου». Κατά τον *Γ. Οικονομόπουλο*, σε Δ 9, σελ. 95 «αποκλείεται οποιοσδήποτε περιορισμός δια νόμου του περιεχομένου του ως και της ασκήσεως αυτού», με τη δικαιολογία ότι «Ο περιορισμός της ασκήσεως του δικαιώματος αποτελεί περιορισμό αυτού του ίδιου του δικαιώματος».

60. Βλ. *Βλάχου Γ.*, «Η επιφύλαξη του νόμου και τα θεμελιώδη δικαιώματα στο Ελληνικό Σύνταγμα της 11ης Ιουνίου 1975», σελ. 297, όπου γράφει: «Η ρύθμιση εν γένει δικαιωμάτων από το νόμο αποβλέπει κατ' αρχήν τουλάχιστον, στην περαιτέρω εξασφάλιση της κοινωνικής λειτουργίας τους, σύμφωνα με το ουσιαστικό περιεχόμενον που έχει αποδοθεί σ' αυτά από το ίδιο το Σύνταγμα, παρά στον περιορισμό τους». *Παντελή Αντ.*, Ζητήματα Συνταγματικών Επιφυλάξεων, 1984, σελ. 110 (111), κατά τον οποίο ο νόμος πρέπει «να ρυθμίζει το θέμα της Συνταγματικής διατάξεως ή ένα οποιοδήποτε θέμα». Και συνεχίζει: «Τα ατομικά δικαιώματα, εφόσον η ρύθμιση που γίνεται γι' αυτά από το Σύνταγμα συνοδεύεται με επιφύλαξη του νόμου, μπορεί να περιορισθούν από κανόνες άμεσης εφαρμογής του Ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου...». *Οικονομόπουλο Γ.*, ό.π., παρατηρήσεις του, υπό την ΕφΑθ 3212/77, σελ. 87 επ. (94, 95), όπου αναφέρει ότι

Στην τρίτη ενότητα γίνεται διάκριση ανάμεσα στη ρύθμιση και τη θέσπιση περιορισμών. Και αναγνωρίζεται, ότι η μεν ρύθμιση παίζει πρωτεύοντα ρόλο στη λειτουργία της επιφύλαξης σε αντίθεση προς τους περιορισμούς, τους οποίους χαρακτηρίζει ως δευτερευούσης σημασίας⁶¹. Όπως παρατηρεί κανείς, στη συγκεκριμένη περίπτωση επιχειρείται αξιολογική διαβάθμιση των ρυθμιστικών και περιοριστικών στοιχείων της ρήτρας, για την οποία πρόκειται, που δομείται στη σχέση ανώτερης και κατώτερης βαθμίδας στην κλίμακα της λειτουργικότητας της επιφύλαξης.

Τέλος, στην τέταρτη κατά σειρά ενότητα προβλέπεται *όχι μόνο ρυθμιστική αλλά και περιοριστική λειτουργία* της επιφύλαξης⁶², η οποία όμως δεν πρέπει να προσβάλει τον

υπό των διατάξεων του άρθρου 20 Σ «παρέχεται η εξουσία όπως ο νόμος ορίζει τον τρόπον ή τη διαδικασία» ασκήσεως υπ' αυτών κατοχυρωμένου ατομικού δικαιώματος...». Ο Μπέης Κ. (Δ 13, σελ. 64) υποστηρίζει, ότι ο νόμος πρέπει «να προσδιορίζει όχι το αν, αλλά μόνο το πώς θα ασκηθεί η αξίωση για χάρη του κοινού νομοθέτη». Ο Μπέης πέρα των όσων αναφέρθηκαν, πρωτοτυπώντας δίνει μια νέα διάσταση στην έννοια της επιφύλαξης. Συγκεκριμένα, λέει: «Το άρθρο 6 § 1 της σύμβασης της Ρώμης για τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν κάνει καμιά επιφύλαξη για χάρη του κοινού νομοθέτη... Όταν λοιπόν, συνεχίζει, το άρθρο 20 § 1 Σ κάνει την επιφύλαξη «ως ο νόμος ορίζει» η επιφύλαξη αυτή ισχύει πρώτα - πρώτα για χάρη του άρθρου 6 § 1 της σύμβασης της Ρώμης... Το άρθρο 6 § 1 της σύμβασης της Ρώμης δηλ. είναι όριο για τον κοινό νομοθέτη, που δεν μπορεί να το υπερβεί». Βλ. ακόμη τον ίδιο (Κ. Μπέη), σε *Κασιμάτη - Μαυριά*, Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα, άρθρ. 20 § 1, σελ. 91 (2001), όπου γράφει: «Αυτή η διάκριση ανάμεσα στο πώς και στο αν, αποδίδει ήδη την ουσιαστική κυριαρχούσα θεωρητική και νομολογική αντίληψη, έτσι ώστε να αποκρούεται ως αντισυνταγματική κάθε νομοθετική επέμβαση που θα έθιγε τον πυρήνα του δικαιώματος για δικαστική προστασία, ενώ είναι αντίθετη και στο άρθρο 6 § 1 ΕΣΔΑ η νομοθετική προσβολή του δικαιώματος για δικαστική ακρόαση. Ο Μάνσης Αρ., Συνταγματικά δικαιώματα ατομικές ελευθερίες, εκδ. γ', 1981, σελ. 76, δέχεται ότι ο νόμος των σχετικών διατάξεων του Συντάγματος είναι κατά πρώτο λόγο ρυθμιστικός. Ρύθμιση όμως δεν σημαίνει τόσο θέσπιση περιορισμών, αλλά «μεθόδευση για την εξασφάλιση αποτελεσματικής άσκησης του συγκεκριμένου δικαιώματος και της πρακτικής εφαρμογής των σχετικών συνταγματικών διατάξεων. Όμοια και η ΕφΑθ 3212/78 Δ 9, σελ. 95. Παπαδημητρίου Γ., Η Συνταγματική καθιέρωση της δικαστικής προστασίας, Δ 1982, σελ. 242, όμοια και Τσάτσου Δ., Συνταγματικό δίκαιο, τομ. γ' Θεμελιώδη δικαιώματα, 1988, σελ. 1243, κατά τους οποίους «Ο νόμος που παρεμβαίνει στο θεμελιώδες δικαίωμα και το περιορίζει και το ρυθμίζει» και σε άλλο σημείο γράφει ότι «Η επιφύλαξη του νόμου προβλέπει ρυθμιστική λειτουργία και δεν πρέπει παρερμηνευόμενη να οδηγήσει στη σχετικοποίηση ή και πολύ περισσότερο στη συγκεκριμένη αναιρέση της δικαστικής προστασίας που παρέχει και διασφαλίζει το Σ». *Κασιμάτης Γ.*, Δ 34, σελ. 1082, «Η επιφύλαξη δεν είναι τίποτε περισσότερο παρά αναφορά στη γενική αρχή της νομιμότητας για κάθε γενική ρύθμιση της αναγκαστικής εκτελέσεως ως θεσμού και ως δικαιώματος και στους ισχύοντες κανόνες και συμφώνως προς το Σ γενικούς δικονομικούς διαδικαστικούς κανόνες δικαίου, που ρυθμίζουν την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος». *Κονδύλης Διον.*, Συμπλήρωμα Ερμ. ΚΠολΔ «Κεραμείς Κ. - Κονδύλης Δ. - Νίκας Ν.»: «Η συνταγματική λοιπόν, διάταξη, θέσπισε ισχύον ήδη δίκαιο, παρέσχε δε απλώς στον νομοθέτη την εξουσία να ρυθμίζει την αναγκαστική εκτέλεση στις λεπτομέρειές της».

61. Μάνσης Αρ., ό.π., σελ. 76.

62. Βλ. Γέσιου - Φαλσή, Αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου ή των άλλων ν.π.δ.δ. με κατάσχεση στα χέρια τρίτου, μετά το Σ/2001 του ΚΔιοικΔ, σε ΕλλΔ/νη 43 (2002), σελ. 1243, όπου γράφει: «Στο βαθμό που οι περιορισμοί αναιρούν το δικαίωμα του επισπεύδοντος δανειστή, δεν μπορούν να θεωρούνται σύμφωνοι με το άρθρο 20 Σ. Ούτε επομένως και η απαγόρευση εκτελέσεως κατά του Δημοσίου». *Παπαδημητρίου Γ.*, Δ 18(1982) σ. 605 «Η επιφύλαξη του νόμου δεν είναι δυνατόν να οδηγήσει στην αναιρέση της δικαστικής προστασίας που παρέχει και διασφαλίζει το Σύνταγμα». *Χρυσόγονος Κ.*, Η αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου ή άλλου ν.π.δ.δ. υπό την ισχύ του άρθρου 94 § 4 του Συντάγματος, ΝοΒ 51,

πυρήνα του δικαιώματος⁶³.

Ανεξάρτητα, πάντως, από τη θέση ή την άρνηση, που ήθελε λάβει κανείς για κάθε μια από τις προεκτεθείσες απόψεις, όσον αφορά στο θέμα της λειτουργίας των επιφυλάξεων, βέβαιο είναι, ότι όλες οι απόψεις των συγγραφέων συμπίπτουν στο ότι η θέσπιση από τον (εκτελεστικό) νόμο περιορισμών στην άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων υπόκειται σε περιορισμούς («περιορισμοί των περιορισμών»), οι οποίοι δεν πρέπει να αναιρούν τον πυρήνα του ατομικού δικαιώματος⁶⁴.

Στην περίπτωση που μας απασχολεί (άρθρο 94 § 4 εδ. γ' Σ) τον πυρήνα του δικαιώματος αποτελεί «η αξίωση εκτέλεσεως του επισπεύδοντος δανειστή, η οποία στο Ελληνικό δίκαιο ανήκει έτσι στον πυρήνα του άρθρου 20 Σ και εκλαμβάνεται ως ατομικό δικονομικό δικαίωμα, το οποίο εγγυάται την παροχή έννομης προστασίας με τη μορφή της αναγκαστικής εκτέλεσεως⁶⁵».

σελ. 12 (18) και τους στην υποσ. 27, παραπεμπόμενους συγγραφείς, γράφει ότι, ο εκτελεστικός νόμος «θα ρυθμίσει τις λεπτομέρειες για τον τρόπο άσκησής του και ενδεχομένως θα επιβάλλει κάποιους περιορισμούς σ' αυτή, σεβόμενος πάντως τους περιορισμούς των περιορισμών των συνταγματικών δικαιωμάτων». Όμοια και Σταμάτης Κ., Αναγκαστική Εκτέλεση αποφάσεως κατά του Δημοσίου, ΟΤΑ και ν.π.δ.δ., ΝοΒ 51, σελ. 2. Βλέπετε ακόμη Δαγτόγλου, κατά τον οποίο, «ο περιορισμός, που είναι κατ' αρχήν σύμφωνος με το Σύνταγμα δεν πρέπει στη συγκεκριμένη περίπτωση να φτάνει ως την αναίρεση της ουσίας (προσβολής του πυρήνα) του δικαιώματος». Βλ. και Σηλιωτόπουλο Επαμ., Εγχειρ. Διοικ. Δικ. Ι, εκδ. 9, σελ. 63, όπου γράφει: «Το Σύνταγμα με την παραπομπή της λεπτομερούς ρύθμισης ενός θέματος (όπως στην περίπτωση των ατομικών δικαιωμάτων) στο νομοθετικό όργανο, απλώς καθορίζει την αρμοδιότητά του».

63. Κατά την Γέσιου - Φαλτσή, ό.π., σελ. 1243 και υποσ. 8 «η αξίωση εκτέλεσεως του επισπεύδοντος δανειστή στο Ελληνικό δίκαιο ανήκει έτσι στον πυρήνα του άρθρου 20 Σ και εκλαμβάνεται ως ατομικό δικονομικό δικαίωμα: το οποίο εγγυάται την παροχή έννομης προστασίας με την μορφή της αναγκαστικής εκτέλεσεως». Βλ. σχετικούς και Ι. Ψωμά, σε Δ 13, σελ. 191.

64. Μάνσης Αρ., Συνταγματικά δικαιώματα, ατομικές ελευθερίες, γ' έκδ., 1981, σελ. 77. Τσάτσος Δ., ό.π., σελ. 248, Γέσιου - Φαλτσή, Αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου ή των άλλων ν.π.δ.δ. με κατάσχεση στα χέρια τρίτου μετά το Σ/2001 και τον ΚΔιοικΔ» σε ΕλΔ 43 (2002), σελ. 1243, η ίδια, Δίκαιο Αναγκ. Εκτελ. Α', σελ. 129. Μπίης Κ., σε Δ 13, σελ. 647, ο ίδιος, σε Κασιμάτη - Μακριά «Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα, 2001 (άρθρο 20 § 1, ε'), σελ. 90 (91), ο ίδιος, «Τα Συνταγματικά θεμέλια της δικαστικής προστασίας στο «Αφιέρωμα εις Γεώργιον Οικονομόπουλον» σελ. 199, ο ίδιος, Εισαγωγή στη δικονομική Σκέψη, 1981, σελ. 42. Παπαδημητρίου Γ., σε Δ 13, σελ. 607 και 608. Χρυσόγονος Κ., Η αναγκαστική εκτέλεση κατά του δημοσίου ή άλλου ν.π.δ.δ. υπό την ισχύ του άρθρου 94 § 4 του Συντάγματος, ΝοΒ 51, σελ. 12 (18), υποσ. 27. Δαγτόγλου Π., Γενικό διοικητικό δίκαιο, β' εκδ., 1984, σελ. 109. Κασιμάτης Γ., σε Δ 34, σελ. 1083. Κατά το Ι. Καρακατσάνη, Ζητήματα ΑΔ, σελ. 191 «Ο κοινός νομοθέτης επιτρέπεται να θέτει περιορισμούς, αλλά ως προς την έκταση, τη μορφή και τις προϋποθέσεις παροχής δικαστικής προστασίας και σε κάθε περίπτωση υπό δύο όρους: πρώτον δεν πρέπει να περιορισθεί η παροχή της έννομης προστασίας άνευ επαρκούς αιτίας και δεύτερον δέον όπως ο περιορισμός μη έχει ως αποτέλεσμα ουσιαστικώς την πλήρη αχρήστευση του άρθρου 20 του Συντάγματος, εις τρόπον ώστε να μη δύναται τούτο να εκτελέσει την αποστολή του».

65. Βλ. Γέσιου - Φαλτσή, σε ΕλΔ, 43, σελ. 1243, Χρυσόγону, ό.π., Δ 25, 5 και τις εκεί παραπομπές, όπου γράφει ότι «Το νέο εδάφιο γ' της παραγράφου 4 του άρθρου 94 Συντ. όπως ισχύει μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, σε συνδυασμό με τις διατάξεις των άρθρων 20 § 1 και 95 § 5 Συντ., καθιερώνει το συνταγματικό δικαίωμα δικαστικής προστασίας έναντι του Δημοσίου με την ειδικότερη μορφή της αναγκαστικής εκτέλεσης. Αντίστοιχο δικαίωμα υφίσταται εξάλλου και σε επίπεδο διεθνούς συμβατικού

12. Ο εκτελεστικός της συνταγματικής διάταξης του άρθρου 94 § 4, εδ. γ', νόμος 3068/2002

12.1. Εισαγωγικά

Όπως αναφέρθηκε ήδη, η διάταξη του άρθρου 94 § 4, εδ. γ' του Συντάγματος, να μην παρέχει τη δυνατότητα αναγκαστικής εκτέλεσεως των δικαστικών αποφάσεων κατά του Δημοσίου των ΟΤΑ και των ν.π.δ.δ., αλλά με την ρήτρα «όπως ο νόμος ορίζει», που σημαίνει, όπως τονίστηκε στα προηγούμενα, ότι αναμένεται η έκδοση νόμου, ο οποίος θα ρυθμίσει την αναγκαστική εκτέλεση στις λεπτομέρειές της. Πρόκειται για τον αποκαλούμενο εκτελεστικό⁶⁶ (και όχι οργανικό ή οργανωτικό⁶⁷) της σχετικής διατάξεως του Συντάγματος, που στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι το άρθρο 94 § 4, εδ. γ' Σ, νόμο, ο οποίος έχει ρυθμιστικό περιεχόμενο⁶⁸.

Με άλλα λόγια, θα καθορίζει τις προϋποθέσεις⁶⁹ και θα ρυθμίζει τις λεπτομέρειες για τον τρόπο άσκησης του⁷⁰. Και όπως λέγεται, ενδεχομένως να επιβάλει και κάποιους περιορισμούς «σεβόμενος πάντως τους περιορισμούς των περιορισμών»⁷¹ της διατάξεως του άρθρου 94 § 4 εδ. γ' Σ. Όπως γίνεται αντιληπτό, από τις παραπάνω επισημάνσεις, τίθεται θέμα ερμηνείας της ρήτρας του εδ. γ' της προαναφερθείσης διατάξεως.

Κατά τη διδασκαλία, η ερμηνεία για την οποία έγινε λόγος πριν από λίγο, πρέπει να λάβει χώρα μέσα στα πλαίσια που διαγράφονται από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 20 § 1 Σ, 6 § 1 ΕΣΔΑ και των άρθρων 2 § 3 και 14 § 1 ΔΣΑΠΔ και έχει σαν σκοπό τη χάραξη ορίων των περιορισμών που ενδεχομένως θα επιβάλει ο εκτελεστικός της ερμηνευόμενης συνταγματικής διατάξεως αυτής νόμος⁷², υπέρβαση των οποίων (ορίων) δεν θα είναι συνταγματικώς ανεκτή⁷³.

δικαίου (άρθρα 6 § 1 και 13 ΕΣΔΑ 273 και 14 § 1 ΔΣΑΠΔ), δηλ. υπέρτερο του τυπικού νόμου (άρθρο 28 § 1 Σ).

66. Μάνεσης, ό.π., σελ. 76, Μαυριάς Κ., Συνταγματικό Δίκαιο, εκδ. γ', 2004, σελ. 246. Ο νόμος 3068/2002 δεν είχε, λέει ο Κ. Μπέης (Δ 34, σελ. 1156), ως αποστολή να ρυθμίσει κατά τρόπο αδέσμευτο το κατασχέτο ή ακατάσχετο των φορολογικών αξιώσεων του Δημοσίου, αλλά είχε το χαρακτήρα νόμου εκτελεστικού του άρθρου 94 § 4 του αναθεωρημένου Συντάγματος...».

67. Για τη διάκριση μεταξύ εκτελεστικού και οργανικού ή οργανωτικού νόμου, βλ. Βενιζέλου Ε., Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, Ι, 1991, σελ. 111, 112 και Μαυριά Κ., ό.π.

68. Μάνεσης, ό.π., Μαυριάς, ό.π. Κατά τον Μάνεση, «Η ρύθμιση δεν σημαίνει τόσο θέσπιση περιορισμών, όσο μεθόδευση για την εξασφάλιση αποτελεσματικής άσκησης του συγκεκριμένου δικαιώματος και της πρακτικής εφαρμογής των σχετικών συνταγματικών διατάξεων».

69. Σταματόπουλος, σε Δ 34, σελ. 1107.

70. Χρυσόγονος, ό.π., ΝοΒ, 51 σελ. 18. Κονδύλης, Συμπλήρωμα Ερμ. ΚΠολΔ, σελ. 7 και Νίκας, ό.π.

71. Χρυσόγονος, ό.π. Ομοια και Κ. Σταμάτης, ΝοΒ, (51), σελ. 2.

72. Χρυσόγονος, ό.π., σελ. 18.

73. Κασιμάτης Γ., Δ 34, σελ. 1083. Κατά τον Κ. Μπέη, Αναγκαστική Εκτέλεση, 2004, σελ. 952, Ο εκτελεστικός νόμος, δεσμεύεται να μη υπερβαίνει τα όρια, που υπαγορεύει η κατά το άρθρο 25 § 1 Σ αρχή της αναλογικότητας.

12.2. Ο νόμος 3068/2002 ειδικότερα

α. Η αντίφαση μεταξύ της Συνταγματικής διατάξεως (άρθρο 94 § 4 εδ. γ' Σ) και αυτής του κοινού νομοθέτη (άρθρο 4 § 1 ν. 3068/02)

Σε εκτέλεση της συνταγματικής διατάξεως του εδαφίου γ' της παραγράφου 4 του άρθρου 94 του Συντάγματος, επακολούθησε ο νόμος 3068/2002, «Συμμόρφωση της Διοίκησης προς τις δικαστικές αποφάσεις», ο οποίος στο άρθρο 4 παρ. 1 ορίζει:

«1. Η αναγκαστική εκτέλεση για να ικανοποιηθεί χρηματική απαίτηση κατά του Δημοσίου, των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των λοιπών ν.π.δ.δ. γίνεται με κατάσχεση της ιδιωτικής περιουσίας αυτών. Αποκλείεται η κατάσχεση απαιτήσεων που πηγάζουν από έννομη σχέση δημοσίου δικαίου ή απαιτήσεων χρηματικού ή μη αντικειμένου, το οποίο έχει ταχθεί για την άμεση εξυπηρέτηση ειδικού δημοσίου σκοπού.

2. Αναγκαστική εκτέλεση σε βάρος του Δημοσίου ή ν.π.δ.δ. επιτρέπεται μετά την παρέλευση εξήντα ημερών από την επίδοση της απόφασης στον Υπουργό που είναι αρμόδιος για την πληρωμή ή στον εκπρόσωπο του ν.π.δ.δ.

3. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται οι διατάξεις του ογδού βιβλίου του ΚΠολΔ».

Καταρχήν, αν θελήσει κάποιος να αντιπαραβάλει τη διάταξη του άρθρου 94 § 4, εδ. γ' Σ προς αυτή της άρθρου 4 § 1 του ν. 3068/2002, θα διαπιστώσει ότι μεταξύ τους υπάρχει πλήρης αντίφαση. Πράγματι, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 94 § 4, εδ. γ' Σ «επιτρέπεται» η εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων κατά του δημοσίου, των Ο.Τ.Α. και λοιπών ν.π.δ.δ. Αντίθετα, με τη διάταξη του άρθρου 4 ν. 3068/02, ουσιαστικά «δεν επιτρέπεται» η εκτέλεση κατά του δημοσίου κ.λπ., για απαιτήσεις που πηγάζουν από έννομη σχέση του δημοσίου. Τέτοιες απαιτήσεις είναι π.χ. οι φόροι (δασμοί, πρόστιμα, τέλη χαρτοσήμου κ.λπ.) Έτσι, ο νόμος 3068/02 απέκλεισε την κατάσχεση όλων των απαιτήσεων που πηγάζουν από έννομη σχέση του δημοσίου δικαίου, άρα και από τη φορολογία, δηλαδή από όλους τους φόρους⁷⁴. Και με τον τρόπο αυτό κάμπτεται η αναγκαστική εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων, που εισάγεται με τη συνταγματική διάταξη του άρθρου 94 § 4 εδ. γ', γεγονός που θέτει σε αμφιβολία τη συνταγματικότητα του επίμαχου εκτελεστικού νόμου⁷⁵.

74. Βλ. *Κονδύλη*, Συμπλήρωμα Ερμ. ΚΠολΔ «Κ. Κεραμεύς - Δ. Κονδύλης - Ν. Νίκας» 2003, σελ. 8, *Νίκα*, ό.π., *Κρουσταλάκη*, Δ 34, σελ. 1097 και προσφάτως, *Κ. Μπέη*, Αναγκαστική εκτέλεση, 2004, σελ. 951, όπου γράφει ότι: «αποστολή του άρθρου 4 § 1 ν. 3068/2002 ήταν να διαχωρίσει την κατασχετή ιδιωτική περιουσία του Δημοσίου από την ακατάσχετη δημόσια περιουσία του, κάτι που δεν είναι έργο του νομοθέτη, αλλά της επιστήμης».

75. Βλ. για την έννοια του άρθρου 4 § 1 εδ. β' ν. 3068/2002, ειδικότερα, *Σταματόπουλο*, σε Δ 34, σελ. 1107 (1116), όπου γράφει: «δεν αρκεί ότι η δημόσια ή ιδιωτική περιουσία του Κράτους (ενσώματο αντικείμενο, κινητό ή ακίνητο, καθώς και απαιτήσεις που πηγάζουν είτε από το δημόσιο είτε από το ιδιωτικό δίκαιο έχουν όμως ταχθεί για την άμεση εξυπηρέτηση ειδικού δημόσιου σκοπού) είναι ικανή να θεραπεύσει γενικώς δημόσιους σκοπούς, αλλά θα πρέπει να έχει ήδη και αφιερωθεί στη θεραπεία του συγκεκριμένου δημόσιου σκοπού».

β. Οι επικριτικές εκτιμήσεις των επιστημόνων

Ο εκτελεστικός νόμος 3068/02 κατακρίθηκε από την επιστήμη⁷⁶, αλλά και από τη νομολογία⁷⁷, για το λόγο ότι εξαιρεί από την αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου, των ΟΤΑ και των ν.π.δ.δ. το μέγιστο μέρος της περιουσίας τους και συνεπώς καθιστά την δυνατότητα εκτέλεσης κατά των ως άνω ν.π.δ.δ. ορφανή εννοίας.

13. Οι ατέλειες των διατάξεων του εκτελεστικού νόμου 3068/2002

13.1. Ακατάσχετες απαιτήσεις

Όπως αναφέρεται από το εδάφιο β', της παρ. 1 του ν. 3068/2002, εξαιρούνται της κατασχέσεως οι απαιτήσεις που πηγάζουν, από έννομη σχέση του δημοσίου δικαίου ή απαιτήσεως «χρηματικού» αντικειμένου, το οποίο έχει ταχθεί για την «άμεση» εξυπηρέτηση «ειδικού» δημόσιου σκοπού. Από τη διάταξη που μόλις προ ολίγου παρατέθηκε, οι ερμηνευτές διέκριναν τρία σημεία τα οποία θεώρησαν ως ασθενή. Αυτά αναφέρονται στην έννοια των «χρηματικών» απαιτήσεων, της «άμεσης» εξυπηρέτησης και του «ειδικού» δημόσιου σκοπού. Από τα ανωτέρω παρατηρεί κανείς ότι, η εν λόγω διάταξη αναφέρεται στο σκοπό. Με άλλα λόγια, ο νόμος για το ανεπίτρεπτο της κατασχέσεως των απαιτήσεων που πηγάζουν από έννομη σχέση του Δημ. Δικ., θέτει ως προϋπόθεση την «άμεση» εξυπηρέτηση «ειδικού» σκοπού. Κατά τους ερμηνευτές άμεσος είναι ο σκοπός στην προκειμένη περίπτωση, όταν δι' αυτού επιδιώκεται άμεσα η ικανοποίηση δημοσίων αναγκών⁷⁸. Σαν παράδειγμα ικανοποιήσεως δημοσίων αναγκών αναφέρεται «εργοστάσιο πολεμικού υλικού για τις ένοπλες δυνάμεις» οπότε το πράγμα καθίσταται εκτός συναλλαγής (ΑΚ 966). Ειδικός είναι ο σκοπός όταν προσδιορίζεται κατά τρόπο συγκεκριμένο, διαφορετικά δεν καλύπτεται από το ακατάσχετο⁷⁹.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως και όπως σαφώς προκύπτει από τη γραμματική διατύπωση της διατάξεως, για την οποία πρόκειται, η εξαίρεση από την κατάσχεση

76. Βλ. *Κασιμάτη Γ.*, Δ 34, σελ. 1077 επ., *Κροσταλάκη Ε.*, Δ 34, σελ. 1097, ο οποίος θέτει το ερώτημα «αν η εξαίρεση από την κατάσχεση απαιτήσεων που πηγάζουν από έννομη σχέση του Δημοσίου δικαίου, που θέσπισε ο νομοθέτης, βρίσκεται σε αρμονία προς το άρθρο 94 § 4 εδ. γ' Σ. Και καταλήγει με το χαρακτηριστικό προβληματισμό, «αν ο κοινός νομοθέτης για μια ακόμη φορά, μικρόνυχα παίρνει πίσω εκείνο που «απλόχερα» έδωσε ο συντακτικός νομοθέτης». Και ο *Χρονάς Α.*, Δ 34, σελ. 602, θεωρεί τη διάταξη που εξαιρεί από την αναγκαστική εκτέλεση τους φόρους που κατ' αυτόν ανέρχονται στα 9/10 της ιδιωτικής περιουσίας του Κράτους ως αντισυνταγματική. Ο *Κονδύλης*, ό.π. δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να θεωρηθεί η νέα αυτή ρύθμιση του ν. 3068/02 ως αμφίβολης συνταγματικότητας. Όμοια και *Νίκας*, ό.π.

77. Τα ανωτέρω δέχθηκε και η πλειοψηφία της υπ' αριθμ. 17/02 απόφαση της ΟλομΑΠ (Δ 33/2002), σελ. 1177 με παρ. *Κ. Μπέη*. «Τα έσοδα των ΟΤΑ από φόρους και τέλη αποτελούν το μέγιστο τμήμα των εν γένει εσόδων τους. Επομένως εάν αυτά ήσαν ακατάσχετα, η δυνατότητα αναγκαστικής εκτέλεσης κατά των ΟΤΑ (σ.σ. και του Δημοσίου) θα απέβαλε σχεδόν κάθε περιεχόμενο».

78. *Γεωργιάδης Απ.*, Εμπράγματο Δικ. IV, σελ. 129, στον οποίο ανήκει και το παράδειγμα, Όμοια και *Σταματόπουλος*, Δ 34, σελ. 145.

79. Βλ. *Σταματόπουλο*, ό.π., ο οποίος υποστηρίζει ότι «Γενική και αόριστη επίκληση δημοσίου σκοπού δεν αρκεί. Διαφορετικά το συγκεκριμένο στοιχείο και ειδικότερα οι απαιτήσεις αυτές είναι κατασχετές».

αναφέρεται στην κατάσχεση για την ικανοποίηση χρηματικών απαιτήσεων. Κατά τους ερμηνευτές, η νομοθετική αυτή ρύθμιση (άρθρο 4 § 1 ν. 3068/2002) καθόρισε τα της εκτελέσεως χρηματικών (και όχι αντικειμενικών⁸⁰) απαιτήσεων «ενώ για τις λοιπές, ελλείπει άλλης ρυθμίσεως, ισχύουν οι διατάξεις του ΚΠολΔ»⁸¹.

13.2. Η έννοια του όρου «νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου»

Ακόμη, την επιστήμη απασχόλησε το ερώτημα, αν στην έννοια του όρου «Νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου» (άρθρο 4 § 1 ν. 3068/02) εντάσσονται και οι «δημόσιες επιχειρήσεις, οι οποίες λειτουργούν με τη μορφή νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου (ν.π.ι.δ.)».

Σχετικώς, υποστηρίχθηκαν τόσο η καταφατική όσο και η αποφατική άποψη.

α. Η καταφατική άποψη

Η καταφατική άποψη στηρίζεται μάλλον στη λογική του νόμου (και του δικαίου) και δέχεται την επέκταση του ακατασχετού και στα ν.π.ι.δ. του ευρύτερου δημόσιου τομέα και αυτού ακόμη του ιδιωτικού και προτρέπει να ληφθεί νομοθετική πρόνοια για διασφάλιση της συνέχειας τα περισσότερα των οποίων παρέχουν ζωτικής σημασίας για το κοινωνικό σύνολο αγαθά, τα οποία δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση λόγω της αναγκαστικής εκτελέσεως να τα στερηθεί (το κοινωνικό σύνολο)⁸².

β. Η αποφατική άποψη

Τα επιχειρήματα της αποφατικής απόψεως⁸³ στηρίζονται αφενός μεν στο εξ αντιδιαστολής επιχείρημα και αφετέρου στην «ιστορική πορεία προς την αναθεώρηση της συνταγματικής διατάξεως του άρθρου 94 § 4 εδ. γ'»⁸⁴.

Πράγματι, το άρθρο 94 § 4 εδ. γ' Σ. με τρόπο σαφή, ρητό και κατηγορηματικό, εξαιρεί από την αναγκαστική εκτέλεση (εκτός από το δημόσιο και τον ΟΤΑ και) τα ν.π.δ.δ. Έτσι, κατά τον καθηγητή *Χρυσόγονο*, η αναφορά σε ν.π.δ.δ. υποδηλώνει ότι ο αναθεωρητικός νομοθέτης θέλησε την εξομοίωση προς το δημόσιο μόνο των ν.π.δ.δ. με σκοπό την καθιέρωση του ανεπιτρέπτου της κατ' αυτών αναγκαστικής εκτελέσεως⁸⁵.

80. Βλ. αναλυτικότερα για την έννοια των αντικειμενικών απαιτήσεων σε *Θ. Α. Τσάτσου*, Μελέται Διοικητικού Δικαίου, 1958, σελ. 230 επ. Όμοια και ο καθηγητής *Κ. Χρυσόγονος*, σε Δ 346.

81. Βλ. *Ε. Βολάνη*, σε Δ 34, σελ. 1251 (1253).

82. Βλ. *Γ. Κασιμάτη*, Δ 34, σελ. 1090, κατά το οποίο «Παρά το ότι το άρθρο 94 § 4 εδ. γ' Σ περιορίστηκε στα ν.π.δ.δ., θα πρέπει να ληφθεί νομοθετική πρόνοια και για τη διασφάλιση της συνέχειας της παροχής ζωτικής σημασίας και το κοινωνικό σύνολο αγαθών και υπηρεσιών στα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου του ευρύτερου δημόσιου τομέα και αυτού, ακόμη, του ιδιωτικού τομέα σε περίπτωση άμεσης απειλής παρακώλυσης παροχής τους από συνέπειες επίσπευσης αναγκαστικής εκτέλεσης χωρίς, βεβαίως, να αναρρεθεί ο σκοπός της αναγκαστικής εκτέλεσης».

83. Βλ. περί των ανωτέρω *Κ. Χρυσόγονο*, Δ 35, σελ. 6(7).

84. Στις συζητήσεις που έγιναν στη Βουλή κατά την αναθεώρηση του Συντάγματος, προτάθηκε όπως επιτραπεί «αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου και των νομικών προσώπων ως προς την ιδιωτική τους περιουσία». Η πρόταση όμως αυτή δεν υιοθετήθηκε.

85. Βλ. *Κ. Χρυσόγονο*, Δ 35, σελ. 6(7).

Αν ο νομοθέτης, λείπει, ήθελε να περιλάβει στη ρύθμιση του άρθρου 4 § 1 εδ. α' και 2 ν. 3068/2002, θα το όριζε ρητώς και κατά τρόπο αναμφισβήτητο. Και τούτο γιατί αφορά μεγάλο αριθμό τέτοιων επιχειρήσεων, που θα διεύρυνε τους περιορισμούς στην αναγκαστική εκτέλεση, κατά παράβαση της αρχής του περιορισμού των περιορισμών, γεγονός που θα καθιστούσε μια τέτοια διάταξη συνταγματικώς μη ανεκτή.

14. Η έννοια του όρου «δικαστικές αποφάσεις» που περιέχεται στα άρθρα 94 και 95 του Συντάγματος και του εκτελεστικού ν. 3068/2002

14.1. Η υποχρέωση της Διοικήσεως για συμμόρφωση προς τις δικαστικές αποφάσεις

Από το κείμενο της διατάξεως των άρθρων 1 ν. 3068/2002, 94 § 4 εδ. γ' και 95 § 5 Σ⁸⁶, παρατηρεί κανείς, ότι σ' αυτό γίνεται αναφορά στον όρο «δικαστικές αποφάσεις», χωρίς καμιά περαιτέρω διάκριση. Εύλογα λοιπόν γεννήθηκε το ερώτημα, ποια είναι η έννοια του όρου αυτού;

Η οριοθέτηση της έννοιας του όρου «δικαστικές αποφάσεις», πρέπει να αναζητηθεί, όπως ειπώθηκε, στην ερμηνεία των διατάξεων των άρθρων 94 § 4, εδ. γ' και 95 § 5 του Συντάγματος, καθώς και στο άρθρο 1 του εκτελεστικού της ως άνω συνταγματικής διατάξεως του άρθρου 94 § 4 εδ. γ' νόμου 3068/2002. Αυτή η γενικόλογη διατύπωση του όρου, για τον οποίο ο λόγος, δημιουργεί πολλούς, ποικίλους και σοβαρούς προβληματισμούς στη θεωρία και στην πράξη.

Πρέπει να ειπωθεί, πως τόσο οι εν λόγω συνταγματικές διατάξεις, όσο και αυτή του κοινού νομοθέτη (άρθρ. 1 ν. 3068/2002) δεν αναφέρουν τίποτε σχετικά με το είδος και τη δικαιοδοσία του δικαστηρίου, το οποίο θα εκδώσει τη δικαστική απόφαση, αλλά ούτε και το βαθμό «δικανικής ωριμότητας» που πρέπει να φέρει αυτή (δικαστική απόφαση)⁸⁷, με βάση την οποία θα ενεργηθεί η αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου, των ΟΤΑ και των άλλων ν.π.δ.δ.. Στην επιστήμη και τη νομολογία εναπόκειται το βάρος να εντοπίσουν τις αδυναμίες, να συμπληρώσουν τα κενά και να δώσουν λύση στο πρόβλημα.

14.2. Συμμόρφωση της διοικήσεως προς τους λοιπούς, πλην των δικαστικών αποφάσεων, εκτελεστούς τίτλους του άρθρου 904 ΚΠολΔ

Ούτε και στην προκειμένη περίπτωση δίνεται απάντηση στο ερώτημα, αν η δια της ως άνω συνταγματικής διατάξεως του άρθρου 94 § 4 εδ. γ' παρεχόμενη δικαστική

86. Το άρθρο 1 εδ. β' του ν. 3068/2002, αναφέρει, ότι: «Δικαστικές αποφάσεις κατά την έννοια του προηγούμενου εδαφίου είναι όλες οι αποφάσεις των διοικητικών, πολιτικών, ποινικών και ειδικών δικαστηρίων που παράγουν υποχρέωση συμμόρφωσης ή είναι εκτελεστές κατά τις οικείες δικονομικές διατάξεις και τους όρους που κάθε απόφαση τάσσει». Βλ. και Βελ. Καρακώστα, σε ΚΦΣ, τόμο 57, σελ. 151, όπου γράφει: «Ο εν λόγω πρόσφατος νόμος είναι εκτελεστικός των αναθεωρημένων διατάξεων των άρθρων 94 (παρ. 4) και 95 (παρ. 5) του Συντάγματος».

87. Ο Λαγτόγλου, διοικητικό δικονομικό δίκαιο, 2004, σελ. 795, με επιμέλεια Π. Λαζαράτου και Θ. Παπαγεωργίου, εύστοχα προβαίνει στην επισήμανση ότι, ο νόμος 3068/2002 δεν αναφέρεται στο βαθμό «δικανικής ωριμότητας» που πρέπει να φέρει η δικαστική απόφαση, ώστε να επιτρέπεται η εκτέλεσή της».

προστασία με τη μορφή της αναγκαστικής εκτελέσεως περιορίζεται στις δικαστικές μόνο αποφάσεις ή αν στην έννοια αυτών περιλαμβάνονται και οι λοιποί εκτελεστοί τίτλοι, που αναφέρονται στο άρθρο 904 ΚΠολΔ⁸⁸. Ο Αναθεωρητικός νομοθέτης στο σημείο αυτό σιωπά και, έτσι, η σύμφωνη με τις διεθνείς δεσμεύσεις συνταγματική πρόβλεψη της αναγκαστικής εκτελέσεως των δικαστικών αποφάσεων κατά του Δημοσίου εμφανίζει κενό.

Σχετικά με το αμέσως πιο πάνω ερώτημα υποστηρίχθηκε, ότι η διοίκηση (Δημόσιο, ΟΤΑ και ν.π.δ.δ.) έχει υποχρέωση να συμμορφώνεται όχι μόνο προς τις δικαστικές αποφάσεις, αλλά και προς όλους τους εκτελεστούς τίτλους, που αναφέρονται στο άρθρο 904 ΚΠολΔ⁸⁹. Ως δικαιολογητικός λόγος προβλήθηκε το γεγονός ότι, η αναγκαστική εκτέλεση είναι «ισότιμη μορφή δικαστικής προστασίας και αναγκαία αυτοτελής

88. Βλ. Ολομ.Ελεγκτικού Συνεδρίου (Πρακτικά 7ης Γεν. Συνεδρίασης της 19 Μαρτίου 2003), όπου υποστηρίχθηκε και έγινε δεκτό, ότι η διοίκηση έχει υποχρέωση να συμμορφώνεται, όχι μόνο στις αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις, αλλά και στις τελεσίδικες και στις προσωρινώς εκτελεστές αποφάσεις των πολιτικών και διοικητικών δικαστηρίων καθώς και του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Επίσης, υποστηρίχθηκε ότι πρέπει να γίνει διασταλτική ερμηνεία του άρθρου 4 του νόμου 3068/02 (περί όλων των ανωτέρω βλ. Κοτζαμάνη, Η αναγκαστική εκτέλεση υπέρ και κατά του Δημοσίου, Δ 34, σελ. 1298). Κατά τον Χρυσόγονο, ΝοΒ 51, σελ. 16 «Αντισυνταγματική πρέπει να θεωρηθεί παραπέρα η αυτοδίκαιη αναστολή της εκτέλεσης κατά του Δημοσίου και των ν.π.δ.δ. των τελεσίδικων αποφάσεων, εφόσον έχει ασκηθεί αναίρεση (άρθρο 19 ν. 1715/51 και 41 ν. 2065/ 1992). Επομένως, λέει, «οι τελεσίδικες καταγγελιστικές αποφάσεις σε βάρος του Δημοσίου ή άλλου ν.π.δ.δ. οφείλουν να είναι καταρχήν εκτελεστές κατ' εφαρμογή και των σχετικών γενικών κανόνων των άρθρων 565 § 1 ΚΠολΔ και 54 π.δ. 18/1988, ενώ μόνο κατ' εξαίρεση είναι συνταγματικά θεμιτή (και σύμφωνη με την ΕΣΔΑ και το ΔΣΑΠΔ) η αναστολή εκτέλεσης τους, μετά από αίτηση του ενδιαφερόμενου». Πρβλ. και Λαγούλου, ό.π. σελ. 795 και τις εκεί παραπομπές σε πλούσια νομολογία, ο οποίος υποστηρίζει ότι «δεν καταργούνται – τουλάχιστον δια του νόμου 3068/2002 – όσες ισχύουσες διατάξεις απαιτούν να καταστεί όχι μόνο τελεσίδικη, αλλά αμετάκλητη η δικαστική απόφαση προκειμένου να είναι εκτελεστή κατά του δημοσίου και των λοιπών ν.π.δ.δ., όπως π.χ. τα άρθρα 6 παρ. 1 ν. 2522, 21 παρ. 9 ν. 1902/1990, 19 παρ. 1-2 ν. 1715/1951». Και συνεχίζει «κατά τα λοιπά λοιπόν, παραμένει το ζήτημα της αντισυνταγματικότητας των δικονομικών προνομίων, επί του οποίου η νομολογία ανωτέρων και κατωτέρων διοικητικών δικαστηρίων εμφανίζεται αντικρουόμενη». Το ότι η διοίκηση έχει υποχρέωση να συμμορφώνεται και προς τους εκτελεστούς τίτλους του άρθρου 904 ΚΠολΔ, προκύπτει εμμέσως πλην σαφώς και από το νόμο 3068/02 (άρθρο 1 εδ. β') ο οποίος ορίζει: «Δικαστικές αποφάσεις κατά την έννοια του προηγούμενου εδαφίου είναι όλες οι αποφάσεις των διοικητικών, πολιτικών, ποινικών και ειδικών δικαστηρίων που παράγουν υποχρέωση συμμόρφωσης ή είναι εκτελεστές κατά τις οικείες δικονομικές διατάξεις και τους όρους που κάθε απόφαση τάζει». Τέτοιες δικονομικές διατάξεις είναι, ως γνωστόν, το άρθρο 904 § 2 εδ. α' ΚΠολΔ καθώς και το άρθρο 199 § 1 ΚΔιοικΔ.

89. Βλ. Γ. Κούρτη, Τα χαρακτηριστικά και η εκτελεστότητα των αποφάσεων του Ελεγκτικού Συνεδρίου Δ 34, σελ. 1298, όπου γράφει ότι η Ολομ. Ελεγκτικού Συνεδρίου δέχθηκε ότι «επιτρέπεται η αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου και νομικών προσώπων στα οποία έχουν επεκταθεί τα προνόμια αυτού, για ικανοποίηση χρηματικών απαιτήσεων, που πηγάζουν από κάθε αιτία και με βάση τους αναφερόμενους στα άρθρα 904 και 905 εκτελεστούς τίτλους ως απόρροια του δικαιώματος δικαστικής προστασίας, που πηγάζει από τα άρθρα 20 § 1 Σ και 6 § 1 ΕΣΔΑ». Κατά τον Συμεωνίδη, Δ 34, σελ. 1233 «εκτελεστούς τίτλους δεν συνιστούν μόνο οι δικαστικές αποφάσεις στις οποίες ούτως ή άλλως περιλαμβάνονται και οι προσωρινώς εκτελεστές, αλλά και οι διοικητικές ή τα πρακτικά συμβιβασμού».

οικονομική προέκταση του ουσιαστικού δικαιώματος»⁹⁰.

Από τα πορίσματα, στα οποία κατέληξαν επιστήμη και νομολογία, στις οποίες είχε ανατεθεί το βαρύ έργο της ορθής ερμηνευτικής επίλυσης, των πολλών και ποικίλων ερωτημάτων που έθεσαν οι διατάξεις των άρθρων 94 § 4 εδ. Γ', 95 6 5 του Συντάγματος και του άρθρου 4 § 1 του ν. 3068/2002, προκύπτει ότι αυτές ανάλωσαν αρκετή φαιά ουσία, προκειμένου να δώσουν ουσιαστικό περιεχόμενο στην αοριστία του όρου «δικαστικές αποφάσεις» που περιέχεται στα άρθρα που προ ολίγου αναφέρθηκαν. Πράγματι, όπως είπαμε στα προηγούμενα, επιστήμη και νομολογία έκριναν ότι στην έννοια του όρου «δικαστικές αποφάσεις» περιλαμβάνονται και όλοι οι εκτελεστοί τίτλοι οι οποίοι αναφέρονται στα άρθρα 904 επ. ΚΠολΔ. Όμως, όλως παραδόξως και ανεπιτρέπτως, ο κοινός νομοθέτης αγνόησε τις θέσεις αυτές, επέδειξε συμπεριφορά απαξιοτική θα έλεγε κανείς, προς τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν θεωρία και νομολογία, οι οποίες, για να καταλήξουν σ' αυτά τα συμπεράσματα υποβλήθηκαν στην βάσανο ευρέσεως της εν προκειμένω επιστημονικής αλήθειας, προήλθε σε νομοθέτηση αναιρετική και εκμηδενιστική των προσπαθειών των δύο αυτών παραγόντων διαπλάσεως του δικαίου, οι οποίοι κατά κανόνα συμβάλλουν αποφασιστικά στη διαμόρφωση και του νομοθετικού έργου.

Συγκεκριμένα, το άρθρο 20 του νόμου 3301 (ΦΕΚ Α' 263/23.12.2004) «Συμφωνίες παροχής χρηματοοικονομικής ασφάλειας, εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων και άλλες διατάξεις, ορίζει: «Στο άρθρο 1 του ν. 3068/2002 (ΦΕΚ 274 Α) προστίθεται τελευταίο εδάφιο ως εξής: «Δεν είναι δικαστικές αποφάσεις κατά την

90. Βλ. Γ. Κούρτη, ό.π., σελ. 1106. Επίσης, Συμεωνίδη, ό.π., ο οποίος πιστεύει, όπως λέει, ότι «παρά την αυτοτέλεια και τη διαφορετική διαδικαστική δομή της αναγκαστικής εκτέλεσεως, δεν αναιρείται σε καμιά περίπτωση η ουσιαστική συνάφεια μεταξύ αυτής (σ.σ. της εκτέλεσεως) και της διαγνωστικής δίκης». Βλέπετε επίσης Γέσιου - Φαλιτσή, ΕλλΔ/νη 2002, σελ. 1244, όπου γράφει: «Σύμφωνα με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού δικαστηρίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου (ΕΔΔΑ), η εκτέλεση της δικαστικής απόφασης, από οποιαδήποτε δικαιοδοσία και αν προέρχεται, πρέπει να θεωρείται ότι αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της δίκης (σ.σ. το αραίωμα δικό μας) κατά την έννοια του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ». Ακόμη Π. Λαγτόγλου, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, επιμέλεια Π. Λαζαράτου - Θ. Παπαγεωργίου, σελ. 794, όπου αναφέρει: «Ο νόμος 3068/ 2002, θέσπισε γενική ρύθμιση για τη διαδικασία και το αντικείμενο της αναγκαστικής εκτέλεσης δικαστικών αποφάσεων οποιασδήποτε δικαιοδοσίας, εις βάρος του Δημοσίου, των ΟΤΑ και ν.π.δ.δ. Ο Ευάγγελος Βενιζέλος, «Το αναθεωρητικό κεκτημένο» 2002, σελ. 353, αναφερόμενος στην ομοίου περιεχομένου και διατυπώσεως, διάταξη της § 5 του άρθρου 95 Σ, σύμφωνα με την οποία η διοίκηση είναι υποχρεωμένη να συμμορφώνεται προς τις δικαστικές αποφάσεις, γράφει: «Οι νέες ρυθμίσεις (σ.σ. προφανώς εννοεί των άρθρων 94 και 95 Σ), αφορούν και τις αποφάσεις των πολιτικών και διοικητικών δικαστηρίων καθώς και των ειδικών δικαστηρίων που συγκροτούνται και λειτουργούν κατά το Σύνταγμα· αποφάσεις ακυρωτικές, αναιρετικές, κατανηφιστικές, προδικαστικές κ.ο.». Όμοια και Γ. Προυσανίδης, σε Αρχείο Νομολογίας, 2001, σελ. 719, όπου σε παρατηρήσεις του κάτω από το άρθρο 95 Σ, λέει πως η διοίκηση έχει υποχρέωση να συμμορφώνεται στις δικαστικές αποφάσεις, όχι μόνο του ΣτΕ, αλλά όλων των δικαστηρίων. Πέρα των ανωτέρω, παρατηρεί, ότι «ζήτημα μπορεί να γεννηθεί ως προς το αν δεσμεύεται (η διοίκηση) από αποφάσεις που δεν παράγουν δεδικασμένο και θεωρεί, ότι, αφού το Σύνταγμα δεν διακρίνει, η υποχρέωσή της αφορά και αποφάσεις μη παράγουσες δεδικασμένο, αλλά και πράξεις δικαστικές που προσομοιάζουν με δικαστική απόφαση, όπως π.χ. η προσωρινή διάταξη § 5 του άρθρου 52 του π.δ. 18/89».

έννοια του παρόντος νόμου και δεν εκτελούνται οι εκτελεστοί τίτλοι που αναφέρονται στις περιπτώσεις των εδαφίων γ' - ζ' της παρ. 2 του άρθρου 904 ΚΠολΔ πλην των κηρυχθεισών εκτελεστών αλλοδαπών δικαστικών αποφάσεων». Όπως γίνεται αντιληπτό, με τη νέα αυτή διάταξη που παρατέθηκε συρρικνώνεται το δικαίωμα των δανειστών του δημοσίου, όσον αφορά στην κατ' αυτού αναγκαστική εκτέλεση, αφού *περιορίζει σε τέσσερις τους εκτελεστούς τίτλους*, επί τη βάσει των οποίων μπορεί να επιβληθεί κατάσχεση κατά του δημοσίου. Και με τον τρόπο αυτό αποκλείονται από την αναγκαστική εκτέλεση οι δανειστές του δημοσίου, των οποίων τα δικαιώματα, ενδεχομένως να είναι ενσωματωμένα στους υπόλοιπους πέντε τίτλους εκτελεστούς του άρθρου 904 ΚΠολΔ δημιουργούμενου έτσι προνομίου υπέρ του δημοσίου έναντι των δανειστών αυτού.

Έτσι, εκτελεστοί τίτλοι, κατά την έννοια της παραγράφου 2 (τελευταίου εδαφίου) του άρθρου 1 του ν. 3068/2002 για την κατά του δημοσίου αναγκαστική εκτέλεση, είναι:

α) Οι τελεσίδικες αποφάσεις, καθώς και οι αποφάσεις κάθε ελληνικού δικαστηρίου που κηρύχθηκαν προσωρινά εκτελεστές.

β) Οι διαιτητικές αποφάσεις και

γ) Οι κηρυχθείσες εκτελεστές αλλοδαπές δικαστικές αποφάσεις.

Όσον αφορά στις τελευταίες, πρέπει να ειπωθεί πως και στην περίπτωση αυτή, η εκτέλεση περιορίζεται στις αλλοδαπές δικαστικές «αποφάσεις» σε αντίθεση με την αντίστοιχη περίπτωση στ' του άρθρου 904 ΚΠολΔ η οποία αναφέρεται, κατά τρόπο ευρύτερο, σε αλλοδαπή γενικά «τίτλους» που κηρύχθηκαν εκτελεστοί.

Με τη συμπεριφορά του αυτή ο κοινός νομοθέτης τίθεται εκτός των επιταγών του Συντακτικού νομοθέτη περί του επιτρεπτού της κατά του δημοσίου αναγκαστικής εκτελέσεως χωρίς κανένα περιορισμό με αποτέλεσμα την αναίρεση του πυρήνα του ατομικού δικαιώματος του επισπεύδοντος δανειστή. Η κατά τα άνω όμως, ενέργεια του κοινού νομοθέτη προσκρούει στην αρχή του «περιορισμού των περιορισμών» και συγχρόνως πλήττει και τον πυρήνα του δικαιώματος. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, κατά τα γενόμενα θεωρητικά δεκτά, η αξίωση του επισπεύδοντος δανειστή προς αναγκαστική εκτέλεση κατά του δημοσίου, ανήκει στον πυρήνα του άρθρου 94 § 4 εδ. Γ' του Συντάγματος, όπως ισχύει μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001 σε συνδυασμό με τις διατάξεις των άρθρων 20 § 1 και 95 § 5 του Συντάγματος, και καθιερώνει το ατομικό συνταγματικό δικαίωμα δικαστικής προστασίας έναντι του δημοσίου με την ειδικότερη μορφή της αναγκαστικής εκτέλεσης. Αντίστοιχο δικαίωμα υφίσταται εξάλλου και σε επίπεδο διεθνούς συμβατικού δικαίου (άρθρα 6 § 1 ΕΣΔΑ, 2 § 3 και 14 § 1 ΔΣΑΠΔ) υπέρτερο του τυπικού νόμου (άρθρο 28 § 1 Σ.).

Από την ανάλυση που προηγήθηκε, αποδεικνύεται, ότι η συμπεριφορά αυτή του δημοσίου οδηγεί, νομίζουμε, σύμφωνα με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού δικαστηρίου δικαιωμάτων του ανθρώπου (ΕΔΔΑ) «σε καταστάσεις που θα ήταν αντίθετες με την αρχή του Κράτους δικαίου, την οποία τα Κράτη - μέλη της Σύμβασης δεσμεύτηκαν να σέβονται επικυρώνοντας την ΕΣΔΑ». Και εν πάση περιπτώσει αναρωτιέται κανείς, γιατί το δημόσιο σε κάθε ευκαιρία επιδιώκει προνομακή μεταχείριση, ακόμη και όταν

παρίσταται, όπως συμβαίνει στην περίπτωση που μας απασχολεί, ως fiscus. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε τη γνώμη του καθηγητού και Ακαδημαϊκού Γεωργίου Μητσοπούλου, ο οποίος λέει: «Είναι νομικώς απαράδεκτον να καταφάσκη η Πολιτεία δια των δικαιοδοτικών αυτής οργάνων την χρηματικήν κατ' αυτής, ως fiscus ανταίτησιν και να απαγορεύη εν ταυτώ την κατ' αυτής ενέργειαν προς εκπλήρωσιν της τοιαύτης υποχρεώσεώς της».

14.3. Για την αναγκαστική εκτέλεση σε βάρος του ελληνικού δημοσίου απαιτείται το αμετάκλητο ή αρκεί η τελεσιδικία των κατ' αυτού δικαστικών αποφάσεων;

Όπως προκύπτει από τη διάταξη του άρθρου 20 του νόμου 3301/2004 (ΦΕΚ Α' 263/23.12.2004) που προπαρατέθηκε, ο νομοθέτης, αναφερόμενος κατά τρόπο αρνητικό, ορίζει «... δεν εκτελούνται οι τίτλοι που αναφέρονται στις περιπτώσεις των εδαφίων γ'-ζ' της παραγράφου 2 του άρθρου 904 ΚΠολΔ...». Από την παραπάνω αναφορά στο άρθρο 904 ΚΠολΔ, σαφώς συνάγεται, ότι στον εκτελεστικό του άρθρου 94, παρ. 4, εδ. γ' του Συντάγματος νόμο 3068/2002 προϋπάρχει σιωπηρή παραπομπή στο άρθρο 904 ΚΠολΔ, οι διατάξεις του οποίου (904), σύμφωνα με τη θεωρία και τη νομολογία, αποτελούν «μέρος ολοκληρωτικών παραπέμποντος», δηλ. εδώ του ν. 3068/2002⁹¹.

Ο νόμος όμως 3068, όπως πριν από λίγο είπαμε, είναι εκτελεστικός του άρθρου 94, παρ. 4, εδ. γ' του Συντάγματος. Τούτο σημαίνει, ότι στην έννοια του όρου «δικαστικές αποφάσεις» της ως άνω συνταγματικής διατάξεως (που εκτελούνται και κατά του Ελληνικού Δημοσίου, των ΟΤΑ και των νπδδ), όπως εξ αντιδιαστολής συνάγεται, εντάσσονται οι εκτελεστοί τίτλοι, που δεν εθίγησαν από το άρθρο 20 του ν. 3301, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται και οι «τελεσιδικες» δικαστικές αποφάσεις. Εξάλλου, το άρθρο 19 του νόμου 1715/1951, το οποίο διατηρήθηκε σε ισχύ με το άρθρο 52 αρ. 18 ΕισΝΠολΔ και συμπληρώθηκε με το άρθρο 41 αρ. 11 του ν. 2065/1952, αναφερόμενο και αυτό στην εκτέλεση των τελεσιδικων δικαστικών αποφάσεων, που επιδικάζουν χρηματικές απαιτήσεις έναντι του Ελληνικού Δημοσίου, ορίζει, ότι: «Η προθεσμία και η άσκηση αναιρέσεως του Δημοσίου... κατά τελεσιδικων δικαστικών αποφάσεων, αναστέλλει την εκτέλεση της αποφάσεως και καθ' ος περιπτώσεις θα επιτρέπεται αυτή...».

Από τα ανωτέρω, παρατηρεί κανείς, ότι, μεταξύ των πάνω δύο, ομοίου περιεχομένου, διατάξεων, υφίσταται διαφορά, που συνίσταται στο ότι η μεν μία (του άρθρου 19 του ν. 1715/1951) απαιτεί το αμετάκλητο, ενώ η διάταξη του άρθρου 20 του ν. 3301/ 2004, περιορίζεται στην τελεσιδικία. Κατ' ακολουθία των ανωτέρω, θα

91. Βλ. για τη νομοθέτηση κατά παραπομπή, αντί πολλών, *Ανδρέα Τούση*, Γενικά αρχαί του Αστικού Δικαίου, 1978, σελ. 30 (31) και υποσ. 71 και σελ. 66, υποσ. 136 και τις εκεί παραπομπές σε θεωρία και νομολογία. Πρβλ. και άρθρο 199 παρ. 1 ΚΔΔ που ορίζει ότι: «οι τελεσιδικες, οι ανέκκλητες και οι προσωρινώς εκτελεστές κατανηφιστικές αποφάσεις, οι οποίες εκδίδονται σε περίπτωση άσκησης αγωγής, αποτελούν τίτλο εκτελεστό κατά το άρθρο 904 του ΚΔΔ». Βλ. και Εισηγητική Έκθεση στον ΚΔΔ *Π. Λαζαράτου - Θ. Παπαγεωργίου*, 2004, σελ. 109 (110).

μπορούσε να ειπωθεί ότι, στην προκειμένη περίπτωση, εφαρμογή έχει το ρωμαϊκό γνωμικό «Lex posterior derogat priori», οπότε πρέπει να θεωρηθεί ότι κάμπτεται το αμετάκλητο της διατάξεως του άρθρου 19 του ν. 1715/1951.

Αλλά πειστικότερο θεωρούμε το επιχείρημα το αντλούμενο από το ίδιο το Σύνταγμα. Πράγματι, η συνταγματική διάταξη του άρθρου 94, παρ. 4, εδ. γ', σύμφωνα με την ανωτέρω ερμηνευτική εκδοχή, αναφέρεται στην εκτέλεση «τελεσιδικιών δικαστικών αποφάσεων», (άρθρο 904, παρ. 2, εδ. α' ΚΠολΔ). Συνακόλουθα, πρέπει να ειπωθεί ότι, από τις σκέψεις που προεκτέθηκαν, σαφώς συνάγεται, η διάταξη του άρθρου 19 του ν. 1715/1951, προσκρούει ευθέως στην πιο πάνω συνταγματική διάταξη και επομένως, καθίσταται πλέον ορφανή εννοία.

Έτσι, η διδομένη λύση εναρμονίζεται απόλυτα με την εγχώρια και τη διεθνή έννομη τάξη και συγχρόνως αποκαθιστά και την επιβαλλόμενη αρχή της συνταγματικής ισότητας μεταξύ του Δημοσίου και των ιδιωτών. Και όλα αυτά ανεξάρτητα αν ανταποκρίνονται στις αληθινές προθέσεις των συντακτών του νεοπαγούς νομοθετήματος, περί του οποίου πρόκειται⁹².

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

15. Συμψηφισμός απαιτήσεων οφειλέτη του Δημοσίου έναντι χρεών αυτού προς το Δημόσιο

15.1. Οι αλληπάλληλες νομοθετικές ρυθμίσεις

Εκτός όμως από το ανεπίτρεπτο της κατά του Ελληνικού Δημοσίου αναγκαστικής εκτελέσεως, απαγορεύονταν και ο συμψηφισμός των χρεών προς το Δημόσιο του καθού η εκτέλεση.

Και η απαγόρευση του συμψηφισμού, για τον οποίο γίνεται λόγος, στηρίζονταν σε κανόνες του Ρωμαϊκού δικαίου⁹³, οι οποίοι όριζαν ότι: «Δεν υφίσταται συμψηφισμών το Δημόσιον επί των απαιτήσεων λόγω φόρων ή τελεσμάτων ειδών (annual) ή του ζητήματος του υπ' αυτού πωλουμένου». Οι διατάξεις όμως του Ρωμαϊκού δικαίου, που προαναφέρθηκαν, καταργήθηκαν σιωπηρώς με νεότερο νόμο και συγκεκριμένα με τον από 7 Φεβρ. 1835 νόμο «περί καταδίωξεως των καθυστερούντων». Ο νόμος αυτός στο άρθρο 11 όριζε: «χωρίς ιδιαιτέραν έγκρισιν δεν γίνεται συμψηφισμός δημοσίων δικαιωμάτων με απαιτήσεις προς το Δημόσιον».

Μετά από (σχετικά) αρκετό χρονικό διάστημα, επακολούθησε, ο νόμος Υ.Α. ΣΤ (από 29 Μαΐου 1871), με το άρθρο 50 του οποίου εισήχθησαν νέες ρυθμίσεις, που διαφοροποίησαν το περιεχόμενο του προηγούμενου νόμου (από 7/2/1835) το οποίο όριζε: «Πλην ρητής διατάξεως του νόμου, ουδείς των οφειλετών του Δημοσίου δύναται ν' αντιτάξη συμψηφισμών απαιτήσεως αυτού απέναντι χρέους προς το Δημόσιον».

Στη συνέχεια, το νόμο Υ.Α.ΣΤ διαδέχθηκε ο 4845/1930 «Νόμος περί εισπράξεως

92. Η εισηγητική έκθεση του νόμου είναι λίαν συνοπτική και δεν έχει να προσφέρει τίποτα ως ερμηνευτικό υλικό.

93. Βλ. Παπαρρηγόπουλου - Φουρκιώτη, Ενοχικών Δίκαιον, III Β, αρ. (1091) 194, σελ. 1181 επ., υποσ.4 και τις εκεί παραπομπές σε διατάξεις του Ρωμαϊκού δικαίου.

δημοσίων εσόδων (ΝΕΔΕ)» (ως κωδικοποιήθηκε σε ενιαίο κείμενο, με το π.δ. 24/27 Αυγούστου 1931). Ο νόμος αυτός υπήρξε μακροβιότατος συμπληρώσας μισό αιώνα ζωής. Επομένως, ήταν αναγκαίο να εξωραϊσθεί, ως επιτραπεί η έκφραση, προσαρμοζόμενος προς τις νεότεριστικές αντιλήψεις της Νομικής Επιστήμης, τα νέα νομολογιακά δεδομένα, αλλά και προς τα πορίσματα της πείρας που αποκτήθηκε επί τόσα χρόνια.

Έτσι, από 1 Ιουλίου 1974, τέθηκε σε ισχύ το ν.δ. 356/1974 «Περί Κώδικος Εισπράξεως Δημοσίων Εσόδων» (ΚΕΔΕ). Το νομοθέτημα τούτο, στην κυριολεξία, επέφερε ανατροπή του νομοθετικού καθεστώτος, το οποίο ίσχυε μέχρι τότε, σε ό,τι αφορούσε τον κατά τον ΚΕΔΕ συμψηφισμό. Πράγματι, στο άρθρο 83 του ΚΕΔΕ ορίζονταν ότι: «Συμψηφισμός απαιτήσεων οφειλέτου του Δημοσίου έναντι χρεών αυτού προς το Δημόσιον δύναται να αντιταχθή εις πάσαν περίπτωσιν καθ' ήν ούτος έχει βεβαίαν χρηματικήν απαίτησιν κατά του Δημοσίου, εκκαθαρισμένη και αποδεικνυομένην εκ τελεσιδίκου δικαστικής αποφάσεως ή εκ δημοσίου εγγράφου...».

Παρατηρούμε λοιπόν, ότι, ενώ με τον ΝΕΔΕ απαγορεύονταν ο συμψηφισμός, αντίθετα με τον ΚΕΔΕ επιτρέπεται, οπότε παρίσταται ανάγκη να καθορισθεί η σχέση του συμψηφισμού, μέσα στα πλαίσια του Κώδικα Εισπράξεως Δημοσίων Εσόδων (ΚΕΔΕ).

15.2. Η σχέση της δηλώσεως συμψηφισμού και αναγκαστικής εκτέλεσεως

Κατά τη νομολογία και τη θεωρία, η δήλωση συμψηφισμού δεν συνιστά μορφή αναγκαστικής εκτέλεσεως, αλλά τρόπο απόσβεσης των ενοχών.

Είναι αλήθεια ότι ο συμψηφισμός ανήκει στους αποσβεστικούς λόγους των ενοχών (ΑΚ 440 επ.). Η ερμηνευτική όμως αυτή εκδοχή στην προκειμένη περίπτωση παρίσταται ως απόλυτη. Και τούτο, γιατί παραγνωρίζει το γεγονός, ότι ο συμψηφισμός παρουσιάζει ομοιότητα προς την αναγκαστική εκτέλεση, που συνίσταται στο ότι και στους δύο αυτούς θεσμούς κυρίαρχο στοιχείο είναι ο εξαναγκασμός. Πράγματι, κατά τη θεωρία αναγκαστική εκτέλεση είναι η ικανοποίηση αξιώσεων με την κρατική επιβολή⁹⁴. Κατά το στάδιο αυτό, επιδιώκεται με εξαναγκασμό η πραγματική κοινωνική αποκατάσταση της έννομης τάξης που διαταράχθηκε⁹⁵. Κατά τη θεωρία⁹⁶, η νομική ενέργεια του συμψηφισμού συνίσταται στο γεγονός ότι ο συμψηφισμός εξαναγκάζει τον άλλο και παρά τη θέλησή του, να θεωρήσει την απαίτησίν του ως ικανοποιηθείσα δια της ανταπαιτήσεως του οφειλέτου, γιατί με το συμψηφισμό αποσβήνονται ipso jure οι αμοιβαίες ανταπαιτήσεις.

94. Βλ. αντί άλλων, Γέσιου - Φαλτσή, Δίκαιο Αναγκ. Εκτελ. Ι, 1998, σελ. 7.

95. Γέσιου - Φαλτσή, ό.π., σελ. 2.

96. Βλ. Αποστολίδη, Γεν.Ενοχ.Δικ., άρθρο 441 § 58, σελ. 506, Λιτζερόπουλος, Στοιχεία Ενοχ.Δικ. (επιμ. Α. Καμπίτη), 1960, σελ. 421, όπου γράφει: «Ο συμψηφισμός όπως και η κατάσχεσις άγει εις αναγκαστικήν καταβολήν». Και προσφάτως, Κ. Μπέης, σε Δ 34, σελ. 1155 (56), κατά τον οποίο ο συμψηφισμός συνιστά μορφή «βίαιης εκπλήρωσης της παροχής του οφειλέτη, όμοια όπως τη βίαιη εκπλήρωση της παροχής ενέχει και η αναγκαστική εκτέλεση».

15.3. Συμψηφισμός κατά ακατάσχετης απαιτήσεως

α. Κατά τον Αστικό Κώδικα

Ο εξαναγκασμός όμως, που λαμβάνει χώρα με τον συμψηφισμό, δεν λειτουργεί ανεξέλεγκτα, αλλά υπόκειται σε απαγορεύσεις που επιβάλλονται από διατάξεις του Αστικού Κώδικα. Με άλλα λόγια, ο συμψηφισμός αποκλείεται, αν υπάρχει σχετικός κανόνας δικαίου, ο οποίος να τον απαγορεύει⁹⁷. Τέτοιος κανόνας είναι η διάταξη του άρθρου 451 ΑΚ, η οποία ορίζει ότι: «Δεν επιτρέπεται συμψηφισμός κατά ακατάσχετης απαίτησης».

Η διάταξη του άρθρου 451 ΑΚ έχει σαν σκοπό, να αποκλείσει τον προαναφερθέντα εξαναγκασμό του δανειστή ακατάσχετης απαίτησης, να δεχθεί ικανοποίηση δι' ανταπαιτησεώς του κατ' αυτού. Πιο συγκεκριμένα, η ρύθμιση αυτή του ΑΚ 451 αποσκοπεί στον αποκλεισμό της δυνατότητας να επιτυγχάνεται με το συμψηφισμό κατά μιας τέτοιας απαιτήσεως και μάλιστα ευκολότερα, εκείνο που επιδιώκεται να αποφευχθεί με την απαγόρευση της κατασχεσεώς της⁹⁸.

β. Συμψηφισμός ακατάσχετης απαιτήσεως κατά τις διατάξεις του ΚΕΔΕ

Αυτά όμως που εκτέθηκαν προηγουμένως, αφορούν τον συμψηφισμό που ρυθμίζεται από το ουσιαστικό δίκαιο και συγκεκριμένως από τα άρθρα 440 επ. του Αστικού Κώδικα και ιδίως το άρθρο 451 αυτού.

Εκτός όμως από τον συμψηφισμό για τον οποίο έγινε λόγος, υπάρχει και ο συμψηφισμός κατά του Δημοσίου ή άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, για τον οποίο προβλέπει το άρθρο 83 ΚΕΔΕ, που ορίζει: «1. Συμψηφισμός απαιτήσεων οφειλέτου του δημοσίου έναντι χρεών προς το Δημόσιον δύναται να αντιταχθεί εις πάσαν περίπτωση καθ' ήν ούτος έχει βεβαίαν χρηματικήν απαίτησιν κατά του Δημοσίου, εκκαθαρισμένην και αποδεικνυομένην εκ τελεσιδίκου δικαστικής αποφάσεως ή εκ δημοσίου εγγράφου...

2. Ωσαύτως, συμψηφισμός επιτρέπεται υπό τας αυτάς προϋποθέσεις και δι' οφειλάς προς το Δημόσιον εκ φόρων και τελών χαρτοσήμου καταβαλλομένων συν τη δηλώσει εις τα δημόσια ταμεία...

3. ...

4. Κατά τα λοιπά ισχύουν αι διατάξεις του Αστικού Κώδικος εφόσον δεν αντίκεινται εις τα διατάξεις του παρόντος».

Γεννιέται όμως το ερώτημα, αν τα ανωτέρω, τα οποία αναφέρθηκαν για τον συμ-

97. Ι. Καρακατσάνης, Ο συμψηφισμός, σελ. 177.

98. Ι. Καρακατσάνης, ό.π., σελ. 213, υποσ. 534 όπου και παραπομπές στην Ελληνική και αλλοδαπή νομική φιλολογία. Κατά τον συγγραφέα, «η διάταξη του άρθρου 451 ΑΚ συντελεί στην πραγματοποίηση του σκοπού στον οποίο αποβλέπει, κατά κανόνα, ο χαρακτηρισμός μιας απαίτησης ως ακατάσχετης, δηλ. στην εξασφάλιση στο δικαιούχο της πραγματικής καταβολής. Από τη διατύπωση κυρίως του σκοπού της προκύπτει ότι η ΑΚ 451 είναι διάταξη αναγκαστικού δικαίου».

ψηφισμό περί του οποίου οι διατάξεις των άρθρων 440 επ. του Αστικού Κώδικα, μπορούν να μεταφερθούν και για τον συμψηφισμό κατά του Δημοσίου (άρθρ. 83 ΚΕΔΕ). Από το άρθρο 83 ΚΕΔΕ που μόλις προ ολίγου παρατέθηκε, προκύπτει ότι, αυτό δεν περιέχει ειδική ρύθμιση της περιπτώσεως κατά την οποία ζητείται συμψηφισμός κατά απαιτήσεως ακατάσχετης.

Κατά τη γνώμη μας, η ερμηνευτική θεμελίωση της απαντήσεως επί του ως άνω ερωτήματος πρέπει να εκπορεύεται από το ίδιο το σύστημα που καθιερώνεται στον ΚΕΔΕ και που αφορά στον συμψηφισμό (άρθρ. 83) και βέβαια μέσα στα όρια που καθορίζονται από τις διατάξεις του άρθρου αυτού. Πράγματι, από την τελευταία παράγραφο (4) του εν λόγω άρθρου, γίνεται αμέσως αντιληπτό ότι τούτο περιέχει διατάξεις ουσιαστικού δικαίου⁹⁹. Όταν όμως το άρθρο 83 ΚΕΔΕ αναφέρει ότι εφαρμόζονται, όσον αφορά στο συμψηφισμό, οι διατάξεις του Αστικού Κώδικα, εννοεί, προφανώς, τις διατάξεις των άρθρων 440 επ. ΑΚ¹⁰⁰. Συνακόλουθα εφαρμόζεται και η διάταξη του άρθρου 451 του ίδιου Κώδικα, η οποία, όπως επώθηκε, ορίζει ότι «Δεν επιτρέπεται συμψηφισμός κατά ακατάσχετης απαίτησης». Και γενικώς για το θέμα αυτό θα ισχύσουν οι διατάξεις του ΑΚ, οι οποίες δεν θίγονται¹⁰¹. Με άλλα λόγια πρόκειται περί *ευθείας εφαρμογής* της διατάξεως του άρθρου 451 ΑΚ.

15.4. Η θέση της θεωρίας και της νομολογίας

Παρά την ύπαρξη, λοιπόν, της ρητής και σαφούς διατάξεως του άρθρου 451 ΑΚ, νομολογία και θεωρία θεωρούν επιτρεπτό το συμψηφισμό κατά απαίτησης ακατάσχετης.

Πράγματι, το Συμβούλιο της Επικρατείας¹⁰², υπό το καθεστώς του ν. 2097/1952 (άρθρο 8), έκρινε ως *αβάσιμο* τον ισχυρισμό του Δημοσίου, ότι ο συμψηφισμός της απαιτήσεως του Δημοσίου προς το χρέος του οφειλέτη του είναι ανεπίτρεπτος «διότι ισοδυναμεί προς απαγορευμένη εκ των διατάξεων του άρθρου 8 του ν. 2097/95 (ΦΕΚ 113) εκτέλεσιν κατά του Δημοσίου». Και ως δικαιολογητικό λόγο προβάλλει το Δημόσιο το γεγονός, ότι «ανεξαρτήτως του ότι ο συμψηφισμός, δεν συνιστά εκτέλεσιν, αλλά τρόπον εξοφλήσεως του χρέους τούτου προς το Δημόσιον και λόγω απόσβεσης της απαιτήσεως του Δημοσίου κατά του ουσιαστικού δικαίου, επιτρέπεται ευθέως υπό του νόμου, προβλεπόμενος ρητώς υπό του άρθρου 83 του ν.δ. 356/1974».

Στη θεωρία¹⁰³, υποστηρίζεται, ότι: «αναγκαστική εκτέλεση» κατά την έννοια του άρθρου 4 ν. 3068/2002, δεν συνιστά ο συμψηφισμός απαιτήσεως ιδιώτη κατά του Δημοσίου με χρέος του προς το Δημόσιο. Ο συμψηφισμός συνιστά τρόπο εξόφλησης

99. Βλ. Παπαχρήστου Β., Διοικητική Εκτέλεση.

100. Βλ. Ι. Καρακατσάνη, Συμψηφισμός, σελ. 463, όπου σημειώνει ότι: «Ο συμψηφισμός κατά του δημοσίου διέπεται σε τελική ανάλυση από τις ΑΚ 440 επ., εκτός από τα σημεία εκείνα, για τα οποία το άρθρο 83 ΚΕΔΕ εισάγει ειδική ρύθμιση».

101. Ι. Καρακατσάνης, ό.π., σελ. 471.

102. Βλ. τις αποφάσεις του ΣτΕ 3328/1991, 3329/1991 και 3169/1992, Δ 34, σελ. 1153, με εκτενείς παρατηρήσεις Κ. Μπέη.

103. Βλ. Χρυσόγονο, Δ 35, σελ. 5 (6).

του χρέους του ιδιώτη προς το δημόσιο και λόγο απόσβεσης της απαίτησης του τελευταίου κατά το ουσιαστικό δίκαιο. Συνεπώς, συμψηφισμός μπορεί να αντιταχθεί «κατά απαιτήσεων που κηρύσσονται ακατάσχετες από το εδ. β' της § 1 του άρθρ. 4 ν. 3068/2002 π.χ. προερχομένων από φόρους ή ανταποδοτικά τέλη».

Αυτή η απόλυτη, δηλ. η χωρίς κανένα ενδοιασμό, εννοιολογική αντιδιαστολή μεταξύ συμψηφισμού και αναγκαστική εκτέλεση, δεν βρίσκει σύμφωνο το μεγαλύτερο μέρος της θεωρίας, η οποία επισημαίνει την ύπαρξη κοινών συναφών στοιχείων μεταξύ των δύο αυτών νομικών θεσμών.

15.5. Συμψηφισμός οφειλών προς το Δημόσιο από φόρους

Ένα άλλο πρόβλημα, το οποίο αντιμετώπισε η θεωρία, είναι αυτό που δημιουργείται από την παράγραφο 2, του άρθρου 83 ΚΕΔΕ. Η εν λόγω διάταξη ορίζει ότι «συμψηφισμός επιτρέπεται και δι' οφειλάς προς το Δημόσιον εκ φόρων». Κατόπιν τούτου εύλογα αναρωτήθηκε ο Κ. Μπέης, πως είναι δυνατό να εναρμονισθεί η διάταξη του άρθρου 451 ΑΚ με αυτή του άρθρου 83 § 2 ΚΕΔΕ. Πράγματι, ενώ κατά το άρθρο 451 ΑΚ «ακατάσχετη απαίτηση δεν υπόκειται σε συμψηφισμό», αντίθετα, σύμφωνα με το άρθρο 83 § 2 ΚΕΔΕ «συμψηφισμός επιτρέπεται και δι' οφειλάς εκ φόρων». Αλλά και η οφειλή «εκ φόρων» θεωρείται ως ακατάσχετη, σύμφωνα με τη διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 4 του εκτελεστικού νόμου 3068/2002, όπως αυτή ερμηνεύεται από τη μείζονα θεωρία και η οποία ορίζει: «αποκλείεται η κατάσχεση απαιτήσεων που πηγάζουν από έννομη σχέση του Δημοσίου δικαίου» στην οποία (έννομη σχέση) υπάγονται, ως γνωστόν και οι απαιτήσεις του Δημοσίου «εκ φόρων»¹⁰⁴.

Ο Κ. Μπέης, αμφιβάλει όσον αφορά τις (αληθινές) προθέσεις¹⁰⁵ του νομοθέτη, που

104. Κατά τον Κ. Μπέη, Δ 34, σελ. 1156, «αποστολή του άρθρου 4 1 ν. 3068/02 ήταν να διαχωρίσει την κατάσχεση ιδιωτικής περιουσία του Δημοσίου από την ακατάσχετη δημόσια περιουσία του, κάτι που δεν είναι έργο του νομοθέτη, αλλά της επιστήμης. Όταν λοιπόν το άρθρο 4 § 1 ν. 3068/2002, ορίζει από τη μια μεριά, ότι «η αναγκαστική εκτέλεση για να ικανοποιηθεί χρηματική απαίτηση κατά του Δημοσίου ... γίνεται με κατάσχεση της ιδιωτικής περιουσίας», ενώ από την άλλη μεριά ορίζει ότι «αποκλείεται η κατάσχεση απαιτήσεων που πηγάζουν από έννομη σχέση δημοσίου δικαίου», είναι φανερό πως ο ιστορικός νομοθέτης έχει επίγνωση του ότι ενδέχεται να προχωρεί ένα βήμα πιο πέρα από την οριοθέτηση της ιδιωτικής περιουσίας του Δημοσίου και να χαρακτηρίζει ως ακατάσχετες αξιώσεις του που ενδέχεται να πρέπει να ενταχθούν στο χώρο της ιδιωτικής περιουσίας του Δημοσίου». Καταρχήν πρέπει να ειπωθεί ότι το παράδοξο στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι ότι ο νομοθέτης του ΚΕΔΕ εθέσπισε τη διάταξη του άρθρου 83 § 2 του ν.δ. 356/1974, αν και ε γνώριζε την ύπαρξη του άρθρου 8 του ν. 2097/1952, την οποία, αυτός ο ίδιος νομοθέτης (του δημοσίου) είχε θεσπίσει, με την οποία εκάμπετο το ανεπίτρεπτο της κατά του Δημοσίου αναγκαστικής εκτελέσεως.

105. Βλ. Κ. Μπέη, Δ 34, σελ. 1156, ο οποίος απολύτως δικαιολογημένα κάνει την υποθετική σκέψη (ενδέχεται), μήπως το άρθρο 83 § 2 ΚΕΔΕ επέτρεψε το συμψηφισμό με φορολογική υποχρέωση του δανειστή, έχοντας ως αφετηρία τη «σιγουριά» που παρείχε τότε το άρθρο 8 ν. 2097/1952, που απαγόρευε την αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου κάτι που ήδη, διαμέσου άλλης νομοθετικής μεθόδευσης, επαναλαμβάνει το άρθρο 4 § 1 ν. 3068/2002.

Και στη συνέχεια εκφράζει την υποψία πως με την πιο πάνω διάταξη, ο ιστορικός νομοθέτης «είχε ως στόχο να θεσπίσει τ' αντίθετα από όσα είχε αποφανθεί η απόφαση Ολομ. ΑΠ 17/2001 (Δ 33, σελ. 1177), «ότι δη-

επικράτησαν κατά τη θέσπιση της εν λόγω διατάξεως (§ 2 άρθρ. 83 ΚΕΔΕ). Και καταλήγει, ύστερα από σειρά σοβαρών συλλογιστικών κρίσεων στο συμπέρασμα, ότι «η παραδοχή λοιπόν του κύρους του συμψηφισμού με φορολογικές υποχρεώσεις του δανειστή του Δημοσίου, θεμιτώς δεν έχει ως αναγκαίο επακόλουθο τον αυτοχαρακτηρισμό των φορολογικών αξιώσεων ως ακατασχέτων».

Επικριτικές είναι και οι εκτιμήσεις των συγγραφέων, όσον αφορά στη νομοτεχνική αρτιότητα της διατάξεως για την οποία γίνεται λόγος. Έτσι, ο Ι. Καρακατσάνης¹⁰⁶ θεωρεί ως κακότεχνη τη διατύπωση της διάταξης του άρθρου 83 ΚΕΔΕ.

16. Η δημόσια και ιδιωτική κρατική περιουσία

16.1. Διακρίσεις

Η περιουσία του Κράτους (ανάλογα ισχύουν και για τα ν.π.δ.δ., τους δήμους ή τις κοινότητες) διακρίνεται σε δημόσια περιουσία και σε ιδιωτική περιουσία. Η περιουσία του Κράτους ή άλλων δημοσίων Οργανισμών, μπορεί να εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον άμεσα ή έμμεσα, αναλόγως αν πρόκειται για τη δημόσια ή ιδιωτική περιουσία του δημοσίου, αντίστοιχα¹⁰⁷.

Κατά τη θεωρία, η δημόσια περιουσία περιλαμβάνει τα πράγματα που υπηρετούν αυτούσια δημόσιους σκοπούς και είναι αμέσως απαραίτητα, για την εκπλήρωση των λειτουργιών του Κράτους. Αντίθετα, η ιδιωτική περιουσία αποτελείται από πράγματα και λοιπά περιουσιακά στοιχεία, τα οποία συμβάλλουν στην εκπλήρωση δημοσίων σκοπών, όχι αυτούσια και άμεσα, αλλά έμμεσα, με τις προσόδους και την αξία τους¹⁰⁸.

Το ζήτημα της διακρίσεως της περιουσίας του Κράτους, σε δημόσια και ιδιωτική αποτέλεσε αντικείμενο ζωηρότατης επιστημονικής συζητήσεως, η οποία εξακολουθεί να συνεχίζεται. Από τις δύο ως άνω κατηγορίες της περιουσίας του δημοσίου, εκείνη που ενδιαφέρει στην προκειμένη περίπτωση είναι αυτή της ιδιωτικής περιουσίας του δημοσίου, των ΟΤΑ και λοιπών ν.π.δ.δ., στην οποία και θα περιορισθούμε. Όσον αφορά στη δημόσια περιουσία, θα γίνει ενδεικτική απλώς αναφορά των στοιχείων που την απαρτίζουν, δοθέντος ότι, όπως προηγουμένως αναφέρθηκε, το αντικείμενο που μας απασχολεί είναι η κατάσχεση της ιδιωτικής περιουσίας του Κράτους.

Ως γνωστόν μετά την κατάργηση του άρθρου 8 του ν. 2097/1952, (το οποίο απαγόρευε την κατάσχεση εις βάρος του Ελληνικού δημοσίου και των ΟΤΑ), αρχικά με τις υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεις των διεθνών συμβάσεων, που ήδη έχουν

λαδή οι φορολογικές αξιώσεις εντάσσονται στην κατάσχεση ιδιωτικής περιουσίας του Δημοσίου και των ΟΤΑ.

106. Βλ. Ι. Καρακατσάνη, Συμψηφισμός, 1980, σελ. 465, όπου γράφει: «Μπορεί κανείς να έχει σοβαρές αντιρρήσεις ως προς το αν οι συντάκτες του άρθρου 83 ΚΕΔΕ πέτυχαν, από νομοτεχνικής απόψεως, το σκοπό τους». Γενικά, λέει, «το άρθρο 83 ΚΕΔΕ δεν διακρίνεται για την ακρίβεια της διατύπωσής του». Αλλά και ο Μπέης σε Δ 34, σελ. 1156 (γ), αφήνει να εννοηθεί ότι διατηρεί και αυτός επιφυλάξεις ως προς τη διατύπωση της διατάξεως λέγοντας «επειδή το άρθρο 4 § 1 ν. 3068/02 διατυπώθηκε όπως διατυπώθηκε...».

107. Δαγτόγλου, Γεν. Διοικ. Δικ. 1997, αρ. 1165, σελ. 669.

108. Βλ. αντί άλλων, Σταματόπουλο, σε Χρ1Δ Α/2001, σελ. 109 επ.

αναφερθεί, και μεταγενέστερα με τη ρητή συνταγματική επιταγή του άρθρου 94 § 4 εδ. γ' Σ., γίνεται πλέον δεκτό, ότι είναι επιτρεπτή η αναγκαστική εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων, που επιδικάζουν *χρηματικές απαιτήσεις* κατά του δημοσίου (των ΟΤΑ και των ν.π.δ.δ.).

Ύστερα από τις παραπάνω παρεμβάσεις αυτόματα ανέκυψε το ερώτημα: Ποια είναι εκείνα τα περιουσιακά αντικείμενα του δημοσίου, των ΟΤΑ και των ν.π.δ.δ., τα οποία απαρτίζουν την ιδιωτική περιουσία τους και ως εκ τούτου δυνάμενα να αποτελέσουν αντικείμενο αναγκαστικής εκτελέσεως, διακρινόμενα από τα λοιπά περιουσιακά στοιχεία, τα οποία συγκροτούν την, μη δυνάμενη να κατασχεθεί, καλούμενη δημόσια περιουσία του δημοσίου; Τον ανωτέρω προβληματισμό προκάλεσε το γεγονός ότι, το άρθρο 94 § 4, εδ. γ' Σ *δεν κάνει διάκριση περί αυτού*¹⁰⁹.

Ανάλογη διάκριση συναντάται και στα λοιπά νομικά πρόσωπα¹¹⁰. Μερικές φορές η διάκριση, για την οποία ο λόγος, δεν είναι εύκολη, γι' αυτό εύστοχα χαρακτηρίζεται «*ως χρήσιμη και κρίσιμη*»¹¹¹, αλλά και ως «*ρευστή και άκρως προβληματική*»¹¹⁰. Και ο Απ. Γεωργιάδης συμεριζεται τις δυσκολίες, που αντιμετωπίζει κανείς, προκειμένου να διακρίνει αν ένα πράγμα του Κράτους ανήκει στην ιδιωτική του περιουσία ή στη δημόσια, οπότε είναι εκτός συναλλαγής και προτείνει, όπως στις περιπτώσεις αυτές να εξετάζεται ο σκοπός, το οποίο εξυπηρετεί το πράγμα¹¹³.

16.2. Περιπτώσιολογική απαρίθμηση των επιμέρους στοιχείων της δημόσιας περιουσίας τα οποία ενδεικτικώς αναφερόμενα είναι:

Τα μέσα παροχής διοίκησης ανήκουν στους χώρους: παιδείας, υγείας, τέχνης, φυσικής αγωγής, ενέργειας, συγκοινωνιών, πληροφόρησης και της ψυχαγωγίας, ασφάλειας, στέγασης και λειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών. Τα κατ' ιδίαν πράγματα,

109. Χρυσόγονος, ΝοΒ, 51(2003), σελ. 19. Επίσης, ο *Δαγτόγλου*, διοικητικό δικονομικό δίκαιο, 2004, σελ. 795, αναφέρει ότι ούτε και το άρθρο 4 του εκτελεστικού νόμου, περιέχει κριτήριο προσδιορισμού της έννοιας «της κατασχετής ιδιωτικής περιουσίας».

110. Σταματόπουλος, σε ΧρΙΔ Α/2001, σελ. 108, ο *ίδιος*, Αναγκ. Εκτέλ. εις βάρος του Ελλην. Δημοσίου, 2000, σελ. 288.

111. Σταματόπουλος, ό.π., Χρυσόγονος, ό.π. σε 19 κατά τον οποίο «κρίσιμο καθίσταται πλέον το ζήτημα σε ποια έκταση χωρεί αναγκαστική εκτέλεση κατά του δημοσίου (και των ΟΤΑ και ν.π.δ.δ.), δηλ. ποια είναι τα περιουσιακά στοιχεία τους αφορά αυτή». Επίσης κατά τον ίδιο συγγραφέα (Χρυσόγονο), Δ 35, σελ. 70, οι δημόσιοι σκοποί δεν είναι σταθεροί υπεράνω τόπου και χρόνου και για το λόγο αυτό καθορισμός της δημόσιας κτήσης και συνακόλουθα η διάκρισή της από την ιδιωτική κτήση του δημοσίου, μπορεί να έχει σχετική μόνο αξία, δηλ. για συγκεκριμένη έννομη τάξη και για ορισμένη χρονική περίοδο».

112. Χρυσόγονος, ό.π.

113. Απ. Γεωργιάδης, Εμπράγματο δίκαιο, Ι, 1991, § 13 IV, αρ. περ. 36, σελ. 129, ο οποίος αναφέρει και δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα: Αν με την εκμετάλλευση κρατικού εργοστασίου επιδιώκεται ο πορισμός κέρδους, λ.χ. κρατικό εργοστάσιο ζάχαρης, πρόκειται για στοιχείο της ιδιωτικής περιουσίας, έστω και αν τα χρήματα διατίθενται για την εκπλήρωση δημοσίων σκοπών. Αν όμως, με την εκμετάλλευση του εργοστασίου επιδιώκεται άμεσα η ικανοποίηση δημοσίων αναγκών λ.χ. εργοστάσιο πολεμικών υλικών, για τις ένοπλες δυνάμεις της χώρας, τότε το πράγμα ανήκει στη δημόσια περιουσία του Κράτους και συνεπώς είναι εκτός συναλλαγής (ΑΚ 966) και ως εκ τούτου και ανεπίδεκτο κατάσχεσης».

ενδεικτικώς αναφερόμενα που υπηρετούν «αυτούσια δημόσιους σκοπούς και είναι αμέσως απαραίτητα για την εκπλήρωση των λειτουργιών του Κράτους, σε αντιστοιχία, προς τους προαναφερθέντες χώρους, τους οποίους υπηρετούν, δεν θα αναφερθούν για να μην κουράσουν»¹¹⁴.

16.3. Η ιδιωτική περιουσία του κράτους

Παρόλο που, κατά τους θεωρητικούς, η διάκριση μεταξύ δημόσιας περιουσίας και ιδιωτικής κτήσης είναι παλιά¹¹⁵, μολαταύτα, ο συνταγματικός νομοθέτης απέφυγε να κάνει διάκριση μεταξύ των δύο αυτών κατηγοριών της περιουσίας του Κράτους όπως προκύπτει από τη διάταξη του άρθρου 94 § 4, εδ. γ' Σ¹¹⁶.

Ωστόσο, θεωρία και νομολογία δέχονται ότι, αναγκαστική εκτέλεση επιτρέπεται «μόνο» κατά της ιδιωτικής περιουσίας του δημοσίου. Την άποψή τους αυτή τη στηρίζουν σε διατάξεις, κυρίως του ΚΠολΔ, αλλά και άλλων νόμων, όπως π.χ. στα άρθρα 1022 και 951 ΚΠολΔ, στον ν. 2522/1997 «περί δικαστικής προστασίας στις συμβάσεις δημοσίων έργων και Κρατικών προμηθειών» και 7Α § 5 του κώδικα αναγκαστικών απαλλοτριώσεων, που προστέθηκε με το άρθρο 1 § 3 ν. 2985/2002 (καταβολή αποζημίωσης σε κατεπείγουσες περιπτώσεις). Ειδικότερα, από τους συγγραφείς γίνεται δεκτό ότι, από το συνδυασμό των άρθρων 951.1 και 1022 ΚΠολΔ προκύπτει ότι, κατάσχεση μπορεί να γίνει και σε περιουσιακά δικαιώματα του καθού η εκτέλεση, εφόσον κατά τις διατάξεις του ουσιαστικού δικαίου επιτρέπεται η μεταβίβασή τους¹¹⁷.

114. Βλ. αναλυτικότερα για όλα τα παραπάνω, τους *Δαγτόγλου*, Γεν.Διοικ.Δικ. 1997, σελ. 673 επ., *Κ. Μπέη*, Αναγκαστική Εκτέλεση, Γεν. μέρος II, 2004, σελ. 947 επ., *Σταματοπούλου*, ό.π., σελ. 40 επ., *Χρυσόγονο*, ΝοΒ, 2003, σελ. 20 επ., *Σταμάτη*, ΝοΒ, 2003, σελ. 3 επ.

115. Βλ. *Δαγτόγλου*, ΕΔΔΔ 1.396, όπου γράφει: «Εν προκειμένω γίνεται ανέκαθεν διάκρισις μεταξύ της λεγόμενης δημόσιας περιουσίας και ιδιωτικής περιουσίας του Κράτους κ.λπ. κατά το πρότυπον της γαλλικής επιστήμης (domaine public, domaine privé).

116. Βλ. *Κ. Σταμάτη*, ΝοΒ, 2003, σελ. 3, όπου αναφέρει: «Α. Είναι αξιοσημείωτο ότι το άρθρο 94 § 4 εδ. γ' Σ, στη νέα του διατύπωση, δεν ορίζει ότι αναγκαστική εκτέλεση επιτρέπεται μόνο κατά της ιδιωτικής περιουσίας του Δημοσίου. Ωστόσο τούτο συνάγεται από πλέγμα διατάξεων της κοινής νομοθεσίας π.χ. άρθρο 1022 ΚΠολΔ - κατάσχεση μόνο σε απαλλοτριωτά και μεταβιβάσιμα δικαιώματα. Αλλά και από το άρθρο στον ν. 2522/1997 κατάσχετή είναι «μόνον» η ιδιωτική περιουσία του δημοσίου επί συμβάσεων δημοσίων έργων και προμηθειών».

Ο *Κ. Χρυσόγονος*, ΝοΒ 2003, σελ. 19 [και αυτόν απασχόλησε το πιο πάνω θέμα] δέχεται, ότι «παρά το γεγονός ότι το άρθρο 94 § 4 εδ. γ' Σ δεν κάνει διάκριση, αποτελεί κοινό τόπο για τη θεωρία και τη νομολογία ότι εκτέλεση επιτρέπεται "μόνο" κατά της ιδιωτικής περιουσίας του δημοσίου».

117. Βλ. *Κ. Μπέη*, μαθήματα - αναγκαστική εκτέλεση, 1984, σελ. 72, κατά τον οποίο «πράγματα που ανήκουν στην κυριότητα του Ελληνικού δημοσίου (ή κάποιου Οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης) δίχως να έχουν αφιερωθεί στην εξυπηρέτηση δημοσίου ή ιδιωτικού ή κοινοτικού σκοπού, για παράδειγμα, ένα δημόσιο κτήμα, που δεν είναι αντικείμενο καμιάς εκμετάλλευσης (και μάλιστα για την εξυπηρέτηση δημοσίου σκοπού), δεν μπορούν να είναι ακατάσχετα, στο πλαίσιο των άρθρων 966 ΑΚ, 951.1 και 1022 Πολ.Δικ.». *Τον ίδιο*, παρατηρήσεις του οποίου ΑΠ 1309/1993, Δ 27, σελ. 266 επ., όπου γράφει: «Η επέκταση του ακατασχέτου και σε πράγματα, που δεν είναι ενταγμένα στην εξυπηρέτηση δημοσίου σκοπού, όπως είναι η *αδρανής* ιδιωτική περιουσία του δημοσίου ή των Οργανισμών του ευρύτερου δημοσίου τομέα, δεν μπορούν

A contrario λοιπόν, πρέπει να γίνει δεκτό, ότι δεν επιτρέπεται η κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων που είναι αμεταβίβαστα όπως π.χ. τα δημόσια πράγματα (ΑΚ 966)¹¹⁸.

16.4. Το κατασχετό της ιδιωτικής περιουσίας του κράτους

α. Εννοιολογική οριοθέτηση του όρου «ιδιωτική» περιουσία του Κράτους

Πολλοί είναι οι ορισμοί που έχουν δοθεί, όσον αφορά στην ιδιωτική περιουσία του δημοσίου, με την αυτή πάντοτε εννοιολογική σημασία, αλλά με φραστικές και διατυπωτικές (μόνο) διαφορές.

Περισσότερο εύστοχη θεωρούμε την οριοθέτηση της ιδιωτικής περιουσίας, σύμφωνα με την οποία «την ιδιωτική περιουσία του Κράτους αποτελούν τα περιουσιακά στοιχεία, τα οποία αποκτώνται στο πλαίσιο της συναλλακτικής δραστηριότητας της διοικήσεως και εξυπηρετούν έμμεσα μόνο το δημόσιο συμφέρον και μειώνουν τις γενικές δημοσιονομικές ανάγκες»¹¹⁹.

Η ιδιωτική περιουσία του Κράτους και των άλλων δημοσίων οργανισμών διέπεται, καταρχήν από το ιδιωτικό δίκαιο, από τους ίδιους δηλαδή κανόνες που ισχύουν για ανάλογα περιουσιακά στοιχεία που ανήκουν σε ιδιώτες¹²⁰. Η ιδιωτική εξάλλου κτήση, σε αντιδιαστολή προς τη δημόσια σημαίνει τα πράγματα που αποτελούν αντικείμενο κυριότητας κατά το Αστικό δίκαιο, είναι δεκτικά συναλλαγής και προορίζονται στον πορισμό οικονομικού οφέλους: (Παππάς σε Γεωργιάδη - Σταθόπουλο, Ερμ.ΑΚ, Εισ.Παρ. στα άρθρα 966-971, σελ. 100). Η ανωτέρω ένταξη της ιδιωτικής περιουσίας στο ιδιωτικό δίκαιο, έχει σαν συνέπεια, οι διαφορές που αφορούν την ιδιωτική περιουσία του Κράτους, να αποτελούν ιδιωτικές διαφορές και να εκδικάζονται από τα

να στηρίζουν καμιά εξαίρεση από το άρθρο 4 § 1 Σ.». Κατά τον Παππά, σε Γεωργιάδη - Σταθόπουλου Ερμ. ΑΚ, Εισαγ. Παρατ. στα άρθρα 966-971, σελ. 100, η ιδιωτική περιουσία περιλαμβάνει μόνο τα πράγματα εκείνα που αποτελούν αντικείμενο μιας καθαρής οικονομικής εκμετάλλευσης από τα δημόσια νομικά πρόσωπα.

118. Βλ. Θ.Δ. Τσάτσου, Μελέται Διοικητικού Δικαίου, 1958, σελ. 247, κατά τον οποίο, τα δημόσια κτήματα, σε αντίθεση προς τα ιδιωτικά κτήματα του δημοσίου, είναι αναπαλλοτρίωτα και ακατάσχετα.

119. Βλ. Λαγτόγλου, Γεν. διοικητικό δίκαιο, 1997, παρ. 1166, σελ. 671, ο οποίος στη συνέχεια γράφει ότι «η μόνη συνοχή της περιουσίας αυτής με το δημόσιο συμφέρον είναι έμμεση, έγκειται δηλαδή στο ότι τα έσοδα που προσκομίζει εισρέουν στο δημόσιο ταμείο του κράτους ή άλλου οργανισμού και μειώνουν τις γενικές τους δημοσιονομικές ανάγκες, με αποτέλεσμα τη μείωση ή μη αύξηση των οικονομικών επιβαρύνσεων των πολιτών. Πρβλ. όμως και Σταματόπουλο, σε ΧρΙΔ Α/2001, σελ. 110, ο οποίος παρατηρεί, ότι «το αντανακλαστικό αυτό αποτέλεσμα με την αόριστη επίκληση του γενικότερου δημοσίου συμφέροντος, δεν είναι αρκετό για να αναιρέσει τον χαρακτήρα της περιουσίας ως ιδιωτικής δυναμένης να κατασχεθεί».

120. Κατά τον Λαγτόγλου, όμοια και ο Παππάς, σε Ερμ. ΑΚ Γεωργιάδη - Σταθόπουλου, Εισαγ. Παρ. άρθρ. 966-971, σελ. 101, η διαφορά μεταξύ ιδιωτικής περιουσίας του Κράτους και της ιδιωτικής περιουσίας των ιδιωτών συνίσταται στο ότι, ενώ οι ιδιώτες μπορούν να διαθέσουν πράγματα επί των οποίων έχουν κυριότητα κατά τη θέλησή τους (ΑΚ 361), η διάθεση στοιχείου της ιδιωτικής περιουσίας του Κράτους και των άλλων ν.π.δ.δ. υπόκειται σε ορισμένες βασικές επιταγές και ουσιαστικές ή διαδικαστικές προϋποθέσεις, που ορίζει η νομοθεσία περί ακινήτων του δημοσίου (κτηματική εταιρία του δημοσίου), ο δημοτικός και κοινοτικός κώδικας και άλλοι ειδικοί νόμοι.

πολιτικά δικαστήρια¹²¹. Επί των πραγμάτων της ιδιωτικής περιουσίας δύναται να επιβληθεί κατάσχεση εφόσον φυσικά δεν αποκλείονται τούτο δι' ιδιαιτέρων διατάξεων.

β. Τα επιμέρους κατασχετά¹²² στοιχεία της ιδιωτικής περιουσίας του Κράτους

Κατά τον *Δαγτόγλου*, στην ιδιωτική περιουσία του Δημοσίου ανήκουν: «Οι τυχόν κρατικές κ.λπ. επενδύσεις σε μετοχές, ομόλογα, ακίνητα ή ιδιοκτησία επιχειρήσεων, γενικά όλα τα περιουσιακά στοιχεία που αποκτώνται από τις συναλλακτικές δραστηριότητες της διοικήσεως». Ακόμη, κατά τον ίδιο συγγραφέα, στην ιδιωτική περιουσία κατατάσσονται: «τα αδέσποτα ακίνητα και οι περιουσίες των αποβιούντων χωρίς κληρονόμο, που ανήκουν κατά τον νόμο στο δημόσιο, καθώς και τα ευρεθέντα και κατατεθέντα, αλλά μη αναζητηθέντα πράγματα, των οποίων η κυριότητα περιέρχεται στο δήμο ή την κοινότητα του τόπου ευρέσεως (άρθρα 972 και 1094 ΑΚ)»¹²³.

Ακόμα ο *Σταματόπουλος* πλέον των ανωτέρω αναφέρει, ότι στην ιδιωτική περιουσία υπάγονται: μία χρηματική δωρεά προς το Κράτος δίχως προσδιορισμό του ειδικότερου σκοπού της, το προϊόν των κερδών από όσα αποκομίζει το δημόσιο, ή ο δήμος ή το Πανεπιστήμιο κ.λπ. παίζοντας στο χρηματιστήριο. Επίσης, τα ακίνητα των οποίων αποκτά την κυριότητα δι' αναγκαστικού πλειστηριασμού εναντίον οφειλετών του, παροπλισμένα πλοία ή αυτοκίνητα, οι γαίες που αποκαλύπτονται από την αποξήρανση μεγάλων λιμνών και γενικώς όλα τα περιουσιακά στοιχεία, που αποκτώνται στο πλαίσιο της συναλλακτικής δραστηριότητάς του και τα οποία αποτελούν την ιδιωτική περιουσία (η κτήση) του Κράτους ή των άλλων δημοσίων Οργανισμών. Για τα περιουσιακά αυτά στοιχεία δεν μπορεί να υποστηριχθεί σοβαρά, ότι δεν υπόκεινται σε αναγκαστική εκτέλεση, προκειμένου από τα περιουσιακά αυτά στοιχεία να ικανοποιηθεί η απαίτηση του δανειστή του Ελληνικού δημοσίου, που είναι εξοπλισμένη με εκτελεστό τίτλο¹²⁴.

Κατά τον *Κ. Μπέη*, κατασχετό είναι και το αυτοκίνητο του προέδρου της Δημοκρατίας, καθώς και ο στόλος των υπηρεσιακών αυτοκινήτων των υπουργών και άλλων κρατικών λειτουργών, ως η πιο πρόχειρη ιδιωτική περιουσία του Ελληνικού Δημοσίου¹²⁵.

121. Βλ. τους συγγραφείς της υποσημ. 3. Κατά τη *Γέσιου - Φαλσή*, δίκαιο αναγκ. Εκτελ. Ι, παρ. 27, αρ. 15, σελ. 378 «Η κατάσχεση της ιδιωτικής περιουσίας του δημοσίου δεν παρουσιάζει αξεπέραστα προβλήματα, όπως και η αποβολή του δημοσίου από ακίνητο που δεν χρησιμοποιείται για δημόσια υπηρεσία».

122. Κατά τον *Κ. Σταμάτη*, ΝοΒ 51(2003), σελ. 2, «Κατασχετό είναι κάτι που εμπίπτει στην ιδιωτική περιουσία του Κράτους, δηλ. καταρχήν ό,τι χρησιμοποιείται από αυτό σύμφωνα με τους κανόνες ιδιωτικού δικαίου». Και ο *Δαγτόγλου* ΕΔΔΔ 1, σελ. 396 αναφερόμενος στην κατάσχεση της ιδιωτικής περιουσίας του Κράτους γράφει: «επί των πραγμάτων της ιδιωτικής περιουσίας δύναται να επιβληθεί κατάσχεσις, εφόσον φυσικά δεν αποκλείεται τούτο δι' ιδιαιτέρων διατάξεων» (Πρβλ. *Ράμμον* σε *Glasson* κ.λπ. παρ. 1004α).

123. Βλ. *Σταματόπουλο*, Η αναγκαστική Εκτέλεση εις βάρος του Ελλην. Δημοσίου, 2000, σελ. 298, *Μπέης*, Πολ.Δικ. αναγκ. εκτέλεση 2004, γεν. μέρος ΙΙ, σελ. 949, *Χρυσόγονο*, ΝοΒ 51(2003), σελ. 23.

124. *Δαγτόγλου*, Γεν.διοικ.δικ. αρ.466 (και 1172), *Σταματόπουλος*, ΧρΙΔ Α/2001, σελ. 110.

125. Βλ. *Κ. Μπέη*, Δ 29(1998), σελ. 1074 (1075), ο οποίος μεταφέρει τα ισχύοντα στο χώρο του

17. Περιουσία των ΟΤΑ

17.1. Η ιδιωτική περιουσία των ΟΤΑ

α. Γενικά

Όπως συμβαίνει με το δημόσιο και τα λοιπά νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (ν.π.δ.δ.) έτσι και οι ΟΤΑ είναι δυνατόν να αποκτήσουν περιουσιακά δικαιώματα ιδιωτικού δικαίου, τα οποία θεωρούνται καταρχήν ισότιμα προς τα ίδια δικαιώματα κάθε άλλου προσώπου¹²⁶. Σύμφωνα δε με τα υποστηριζόμενα στην επιστήμη, προκειμένου περί δήμων ή κοινοτήτων εφαρμόζονται όσα ισχύουν στο δημόσιο¹²⁷.

Τούτο σημαίνει ότι όπως η περιουσία του Δημοσίου έτσι και η περιουσία των ΟΤΑ διακρίνεται σε δημόσια και ιδιωτική όμοια όπως διακρίνονται και τα περιουσιακά στοιχεία που ανήκουν στο Δημόσιο. Από τις δύο αυτές κατηγορίες κατασχετή είναι μόνο η ιδιωτική περιουσία των ΟΤΑ. Με άλλα λόγια το κατασχετό περιορίζεται μόνο στα αντικείμενα που απαρτίζουν την ιδιωτική περιουσία των ΟΤΑ.

Ποια είναι όμως η έννοια της ιδιωτικής περιουσίας των ΟΤΑ και ποια τα ειδικότερα αντικείμενα που την απαρτίζουν; Κατά τους συγγραφείς, η ιδιωτική περιουσία των ΟΤΑ μπορεί να θεωρηθεί κατ' αρχήν ως το σύνολο των περιουσιακών αντικειμένων και των οικονομικών πόρων, που δεν σχετίζονται με την άμεση εκπλήρωση πρωταρχικών δημοσίων σκοπών.

Κατ' άλλους¹²⁸, η ιδιωτική περιουσία των ΟΤΑ περιλαμβάνει κάθε άλλο περιουσιακό στοιχείο εκτός από τα κοινόχρηστα και τα προορισμένα σε εξυπηρέτηση δημοτικών ή κοινοτικών σκοπών πράγματα (ΑΚ 966-968), τα οποία αποτελούν την δημόσια κτήση. Στη συνέχεια θα αναφέρουμε τα κατ' ιδίαν κατασχετά περιουσιακά στοιχεία των ΟΤΑ που έχουν ορισμένη οικονομική αξία (δεν είναι ανάγκη να είναι προσοδοφόρα) τα οποία ανήκουν στην κατασχετή ιδιωτική περιουσία, όπως αυτά καταγράφονται στις εργασίες των ειδικών με το θέμα επιστημόνων και τα οποία ενδεικτικώς αναφερόμενα είναι:

– Μεμονωμένοι πίνακες ζωγραφικής, καθώς και οι τάπητες που κοσμούν κάποια γραφεία του δημοτικού μεγάρου¹²⁹.

– Ένα λεωφορείο προορισμένο για τη μεταφορά των εργαζομένων του Δήμου¹³⁰.

Αυστριακού δικαίου, όπου στο σημείο αυτό ακολουθεί τον Ballon (= αναγκαστική εκτέλεση και πτωχευτική διαδικασία εναντίον Δήμων και Κοινοτήτων κατά το Αυστριακό δίκαιο, Δ 1997, σελ. 1126). Πρβλ. όμως και Σταματόπουλο, ΧρΙΔ Α/2001, σελ. 11, υποσ. 36. αναφερόμενος και αυτός στον Ballon γράφει: «Λέγεται έστω και χάριν αστεϊσμού, ότι είναι δυνατή η κατάσχεση των υπηρεσιακών αυτοκινήτων του Προέδρου της Αυστριακής Δημοκρατίας».

126. Θ.Α. Τσάτσος, Μελέται διοικητικού δικαίου, 1958, σελ. 219.

127. Θ.Α. Τσάτσος, ό.π. σελ. 219, Σταματόπουλος, Αναγκ. Εκτελ. εις βάρος του Ελλην.Δημ., σελ. 310, Σπηλιωτόπουλος Επ., Εγχειρίδιο Διοικ. Δικ. Ι, 1999, σελ. 319 επ.

128. Αναλυτικά Κ. Σταμάτης, ΝοΒ 51(2003), σελ. 3.

129. Σταματόπουλος, ΝοΒ, 2003, 36, Κ. Χορομίδης, σχόλια από την ΑΠ 1309/95 Δ 27, σελ. 260 επ.

130. Χρυσόγονος, ό.π., σελ. 25, Σταμάτης Κ., ό.π., σελ. 5, ο οποίος διατυπώνει επιφυλάξεις ως προς τις πτυχές αυτής της τοποθέτησης μολονότι μοιάζει ορθή στον προσανατολισμό της». Έτσι, στη σελ. 7 αναφέρει,

– Ένα λεωφορείο για τη μεταφορά των συγγενών σε κηδείες απόρων δημοτών¹³¹.

– Ένα φορτηγό μεταφοράς μικρών αντικειμένων¹³².

– Οι πόροι που προέρχονται από δημοτικές επιχειρήσεις προσφοράς υπηρεσιών πολιτιστικού χαρακτήρα και αναψυχής, όπως έσοδα από δημοτικό θέατρο, κινηματογράφο, γραφείο κηδειών, οργανωμένη ακτή (πλαζ) κ.λπ.¹³³

– Οι πόροι που προέρχονται από δημοτική επιχείρηση παιδικών σταθμών, η οποία λειτουργεί με δίδακτρα και με κριτήρια ιδιωτικής οικονομίας¹³⁴.

– Η οφειλή από δημοτικούς φόρους και τέλη¹³⁵.

Ως δικαιολογητικός λόγος των κατασχέσεων των φόρων και τελών προβάλλεται το γεγονός ότι τα έσοδα από φόρους και τέλη περιέρχονται στους ΟΤΑ αορίστως, χωρίς αντιστοίχια συγκεκριμένων εσόδων προς συγκεκριμένες δαπάνες υπέρ των εν γένει σκοπών των ΟΤΑ, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η εξόφληση των προς τρίτους υποχρεώσεών τους¹³⁶.

β. Το κατασχέτο των ακατασχέτων (ειδικών) περιουσιακών αντικειμένων των ΟΤΑ

Σύμφωνα με όσα γίνονται δεκτά στη νομολογία, τα απορριμματοφόρα, καθώς και τα γερανοφόρα οχήματα των ΟΤΑ, εμπίπτουν στα κατά το άρθρο 966 ΑΚ εκτός συναλλαγής πράγματα και συνεπώς είναι και ακατάσχετα¹³⁷. Παρά το ακατάσχετο των αμέσως πιο πάνω περιουσιακών αντικειμένων του Δήμου, η θεωρία, εκπροσωπούμενη στο σημείο αυτό από τον καθηγητή *Κ. Μπέη*, θεμελιωμένη στην αρχή της χρηστής διοίκησης κ.λπ., δέχεται, ότι είναι επιτρεπτή η κατάσχεση των αντικειμένων αυτών,

ότι το λεωφορείο περί του οποίου πρόκειται «μπορεί κάλλιστα να θεωρηθεί ακατάσχετο, αν τα χωρικά όρια του Δήμου είναι αρκετά εκτεταμένα, ώστε να χρειάζεται να μεταφέρονται εργαζόμενοι σε δημοτικές υπηρεσίες από ή προς απομακρυσμένα δημοτικά διαμερίσματα».

131. *Χρυσόγονος*, ό.π. σελ. 25.

132. *Χρυσόγονος*, ό.π., σελ. 25.

133. *Σταμάτης*, ό.π., σελ. 7, ο οποίος στη συνέχεια λέει, ότι εφόσον η παροχή υπηρεσιών από δημοτικές επιχειρήσεις των ΟΤΑ γίνεται με μετακύληση του κόστους, στους χρήστες αυτών των υπηρεσιών, τότε οι σχετικές εισπράξεις μπορούν να κατασχεθούν (σελ. 8). Βλ. και *Μάζη ΙΙ*, Το κατασχέτο της περιουσίας των δημοτικών επιχειρήσεων, σε Δ 29, σελ. 315 επ.

134. *Σταμάτης*, ό.π. σελ. 7

135. *Σταμάτης*, ό.π., σελ. 3 επ.

136. Η αντίθετη άποψη υποστηρίχθηκε από τη μειοψηφία (9 μελών) της ΟλομΑΠ 17/2002. Πράγματι η εν λόγω μειοψηφία δέχθηκε ότι «Ειδικότερα, τα έσοδα από φόρους και τέλη, ανταποδοτικά ή μη προορίζονται από την ίδια τους τη φύση και από την αποστολή των ΟΤΑ στο σύνολό τους, για συγκεκριμένες ανά κονδύλιο του προϋπολογισμού δαπάνες, οι οποίες δεν είναι ανεκτό να παραμένουν ανεκπλήρωτες».

Όμοια και *Σταμάτης*, σε ΝοΒ 2003.

137. Βλ. ΜΠρΘεσ 22060/2001, Αρμ.2002, 88 επ., *Χρυσόγονο*, εις ΝοΒ 2003(51) σελ. 25. *Μπέης Κ.*, Αναγκ. εκτελ. 2004, σελ. 968(969) υποσημ. 69, όπου γράφει, ότι «ανήκουν στην ακατάσχετη δημόσια περιουσία επαρχιακού δήμου τέσσερα απορριμματοφόρα οχήματά του, ως ειδικής χρήσης περιουσιακά αντικείμενα του δήμου, είναι άμεσα προορισμένα στην εξυπηρέτηση των λειτουργιών του δήμου». *Χρυσόγονος*, ΝοΒ 51 (2003), σελ. 25 ο οποίος αναφέρεται γενικά στους δήμους, δηλ. ανεξάρτητα εάν είναι επαρχιακοί ή μη. Όμοια και *Σταμάτη Κ.*, ΝοΒ 2005.

όταν αυτή (κατάσχεση) έχει ως στόχο την αποπληρωμή του οφειλομένου τιμήματος, γι' αυτά τα ίδια απορριμματοφόρα και γερανοφόρα οχήματα. Ακόμη γίνεται δεκτό από την ίδια άποψη, ότι είναι επιτρεπτή η κατάσχεση ανεγερθέντος δημοτικού εκπαιδευτηρίου, όταν αυτή η κατάσχεση αποβλέπει στην πληρωμή του εργολαβικού ανταλλάγματος του κατασκευαστή εργολάβου. Σύμφωνα λοιπόν με την άποψη που προαναφέρθηκε, η οποία κατά τον συγγραφέα (Μπέη) θεμελιώνεται στην αρχή της χρηστής διοίκησης υπό το φως της αρχής της αναλογικότητας, κάμπτεται το κατ' αρχήν ακατάσχετο των περιουσιακών αντικειμένων, για τα οποία ο λόγος.

Πάνω στην ίδια αυτή αρχή στηριζόμενη η περί ης πρόκειται άποψη δέχεται, ότι είναι το κατασχετό ακίνητο π.χ. του δήμου, πάνω στο οποίο με τη δική του δικαιοπρακτική σύμπραξη, έχει εγγραφεί συμβατική υποθήκη, για την εξασφάλιση του δανειστή.

17.2. Η Δημόσια περιουσία των ΟΤΑ

Κατωτέρω θα αναφερθούμε, με απόλυτη συντομία και όλως ενδεικτικά, στα αντικείμενα που αποτελούν τη δημόσια περιουσία των ΟΤΑ.

Έτσι, στη δημόσια περιουσία των ΟΤΑ συγκαταλέγονται τα πιο κάτω αντικείμενα, τα οποία θεωρούνται κι ακατάσχετα και τα οποία είναι:

– Τα κοινόχρηστα και τα προορισμένα σε εξυπηρέτηση δημοτικών ή κοινοτικών σκοπών πράγματα (ΑΚ 966-968).

– Τα κτίρια και τα ακίνητα των δήμων και κοινοτήτων, που είναι προορισμένα για τη στέγαση ή εγκατάσταση δημοτικών ή κοινοτικών υπηρεσιών, σχολείων, βρεφοκομείων, ορφανοτροφείων, θεάτρων, νοσοκομείων.

– Η φιλαρμονική, βιβλιοθήκη.

– Τα σανατόρια, παιδικοί σταθμοί.

– Οι δημοτικές ή κοινοτικές επιχειρήσεις.

– Τα υδραγωγεία και τα κινητά που προορίζονται για την εξυπηρέτηση παρόμοιων σκοπών, όπως είναι λ.χ. τα αυτοκίνητα οδοκαθαρισμού, τα γερανοφόρα.

– Οι κοινοτικές βοσκές και τα δημοτικά σφαγεία.

– Το ακίνητο που άφησε με διαθήκη κάποιος δημότης και το οποίο ο δήμος εκμισθώνει σε τρίτους δεν ανήκει στη δημόσια κτήση, αλλά την ιδιωτική.

Όλα τα νομικά πρόσωπα έχουν την ίδια δικονομική μεταχείριση, όπως και το Ελληνικό δημόσιο, με μέτρο δηλαδή τη διάκριση της περιουσίας του σε αντικείμενο που τείνουν στην εξυπηρέτηση δημοσίων σκοπών και σε στοιχεία που ικανοποιούν την καθαρή συναλλακτική δραστηριότητα αυτών¹³⁸.

18. Αθέμιτη η κατάσχεση των απαιτήσεων των ΟΤΑ από ανταποδοτικά τέλη

138. Για όλα τα παραπάνω βλ. αναλυτικά στα συγγράμματα των: Σταματόπουλου, Αναγκαστική κατάσχεση, εις βάρος του Ελληνικού δημοσίου, 2000, σελ. 210 επ., Σηλιωτόπουλου, Εγχειρ. Διοικ. δικ. 1999, σελ. 319 επ., Γεωργιάδη Απ., Εμπραγμ. Δικ. § 13, σελ. 130 επ.

18.1. Η θέση της νομολογίας

Απασχόλησε τη θεωρία και τη νομολογία το ερώτημα, αν οι αξιώσεις για την είσπραξη «δημοτικών φόρων» και «τελών» ανήκουν στην (ακατάσχετη) δημόσια περιουσία ή στην (κατασχετή) ιδιωτική περιουσία του Κράτους. Το ζήτημα ήχθη προς διάγνωση ενώπιον των δικαστηρίων και τελικώς η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, με την υπ' αριθμ. 17 (όμοια και η 18) του 2002 απόφασή της, έκρινε, ότι οι «δημοτικοί φόροι» και τα «τέλη» συγκαταλέγονται στην ιδιωτική περιουσία των ΟΤΑ¹³⁹.

Συγκεκριμένα δέχθηκε η Ολομέλεια του Αναιρετικού δικαστηρίου ότι είναι «επιτρεπτή» η κατάσχεση εις χείρας τρίτου (του φορολογούμενου) απαιτήσεων από δημοτικούς φόρους και τέλη, συλλήβδην, δηλαδή χωρίς να γίνεται καμιά διάκριση, αν πρόκειται για ανταποδοτικά ή μη τέλη. Στην κρίση της αυτή προήλθε η πλειοψηφία, με το επιχείρημα ότι οι «απαιτήσεις» δεν είναι «πράγματα» και ως εκ τούτου δεν μπορούν να ενταχθούν στη ρύθμιση του άρθρου 966 ΑΚ. Το εν λόγω άρθρο ως γνωστόν αναφέρεται στα εκτός συναλλαγής «πράγματα» τα οποία σαν τέτοια δεν υπόκεινται σε κατάσχεση¹⁴⁰. Και ενώ αρχικά, όπως ειπώθηκε, δεν γινόταν διάκριση, όσον αφορά (τους φόρους και) τα τέλη, στη συνέχεια η πλειοψηφία της Ολομέλειας διαφοροποιείται, ως προς τα τέλη καθαριότητας, φωτισμού και απορριμμάτων.

Πράγματι, δέχθηκε τελικώς η πλειοψηφία ότι «τα έσοδα των ΟΤΑ από τέλη καθαριότητας, φωτισμού και απορριμμάτων, αν και δεν είναι καθεαυτά πράγματα, ούτε συνεπώς εκτός συναλλαγής, δεν επιτρέπεται να κατασχεθούν, διότι πρόκειται για απαιτήσεις οι οποίες εξαρτώνται από αντιπαροχή, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 982 παρ. 1, περ. α' ΚΠολΔ».

Αντίθετα η μειοψηφία (9 μελών) δέχθηκε ότι «ναι μεν το άρθρο 966 ΑΚ αναφέρεται στα ενσώματα πράγματα, επιβάλλεται όμως αναλογική εφαρμογή του και στις απαιτήσεις των ΟΤΑ, που πηγάζουν από έννομες σχέσεις δημοσίου δικαίου». Πρόκειται, λέει, για «έσοδα ειδικού σκοπού ο οποίος του προσδίδει το χαρακτήρα εκτός συναλλαγής, για το λόγο δε αυτό, οι απαιτήσεις των ΟΤΑ από «φόρους και τέλη», ανταποδοτικά ή μη, προορίζονται από την ίδια τους τη φύση και από την αποστολή των ΟΤΑ, στο σύνολό τους, για συγκεκριμένες ανά κονδύλιο του προϋπολογισμού δαπάνες, οι οποίες δεν είναι ανεκτό να παραμένουν ανεκπλήρωτες».

18.2. Κριτική εκτίμηση

Από τις απόψεις της πλειοψηφίας και μειοψηφίας που παρατέθηκαν, σαφώς συνάγεται ότι, και οι δύο στηρίζουν τα επιχειρήματά τους σε νομικές κατασκευές¹⁴¹.

139. Σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 17/2002 απόφαση της ΟλομΑΠ, στην ιδιωτική περιουσία των ΟΤΑ περιλαμβάνονται όλες οι απαιτήσεις, άσχετα από την αιτία γέννησής τους δηλαδή είτε ανάγονται στο ιδιωτικό είτε στο δημόσιο δίκαιο. Η ιδιωτική περιουσία των ΟΤΑ υπόκεινται στους κανόνες του ιδιωτικού δικαίου και είναι υπέγγυα στους δανειστές των ΟΤΑ.

140. Βλ. αντί πολλών Κ. Μπέη, «Τα πράγματα που ανήκουν στη δημόσια περιουσία, είναι εκτός συναλλαγής και δεν μπορούν να υποθηκευθούν ή ενεχυρασθούν, ή κατασχεθούν από τους δανειστές των ΟΤΑ.

141. Βλ. Σταμάτη, ΝοΒ 2003, σελ. 6, ο οποίος χαρακτηρίζει εύστοχα, κατά τη γνώμη μας, την άποψη

Πράγματι όπως ειπώθηκε, η πλειοψηφία, έκρινε ότι οι φορολογικές αξιώσεις δεν ήταν εφικτό να υπαχθούν στη ρύθμιση του άρθρου 966 (ΑΚ). Και προ της αδυναμίας αυτής, το αναιρετικό δικαστήριο (πλειοψηφία) εγκαταλείπει το χώρο του ουσιαστικού δικαίου και αναζητά λύση στο χώρο του Αστικού δικονομικού δικαίου και συγκεκριμένα στο άρθρο 982 παρ. 1, περ. α' ΚΠολΔ. Πρόκειται όπως, λέει ο Κ. Μπέης, για μια εννοιοκρατική αντίληψη ερμηνείας του δικαίου. Αυτή όμως η μέθοδος ερμηνείας των κανόνων του δικαίου, έχει προ πολλού εγκαταλειφθεί από την επιστήμη, η οποία ακολουθεί την τελεολογική ερμηνεία.

Επί της τελευταίας αυτής στηρίζεται η άποψη της μειοψηφίας, η οποία χαρακτηρίζει ως ακατάσχετες τις απαιτήσεις που πηγάζουν από έννομη σχέση του δημοσίου δικαίου.

Η άποψη της πλειοψηφίας της υπ' αριθμ. 17/2002 αποφάσεως της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, η οποία έκρινε ως ακατάσχετα τα ανταποδοτικά τέλη καθαριότητας και αποκομιδής απορριμμάτων (σ.σ. και φωτισμού), για το λόγο ότι εξαρτώνται από αντιπαροχή, συνάντησε, και ορθώς κατά τη γνώμη μας, την αντίδραση μερίδας της θεωρίας¹⁴², έστω ισχνής, η οποία τη χαρακτήρισε «λανθασμένη».

Τα επιχειρήματα της θεωρίας προς στήριξη της απόψεως αυτής είναι, ότι «μεταξύ παροχής και αντιπαροχής υπάρχει αλληλεξάρτηση υπό την έννοια ότι εάν δεν εκπληρωθεί η μία, αίρεται η υποχρέωση εκπλήρωσης της άλλης, ή η πλημμελής εκπλήρωση της μιας έχει άμεση επίδραση στην υποχρέωση εκπλήρωσης της άλλης. Εν προκειμένω, οι απαιτήσεις του Δήμου και των δημοτών του δεν εξαρτώνται από το εάν ο Δήμος θα παράσχει στους δημότες του την υπηρεσίαν για την οποία πληρώνεται ή όχι, άρα δεν εξαρτώνται από αντιπαροχή». Καταρχήν θα πρέπει να πούμε ότι, η προεκτεθείσα άποψη μας βρίσκει σύμφωνους κατά το αποτέλεσμα. Πράγματι, η φύση και ο χαρακτήρας της αντιπαροχής των ανταποδοτικών τελών, δεν συνάδει προς την αντιπαροχή του άρθρου 982 παρ. 1, εδ. α' ΚΠολΔ. Η εν λόγω αντιπαροχή στηρίζεται κυρίως και πρωτίστως στις διατάξεις του άρθρου 374 ΑΚ¹⁴³. Η εν λόγω διάταξη δηλ. του άρθρου 982 παρ. 1 εδ. α' της πολιτικής δικονομίας, προϋποθέτει γνήσια (τελεία) αμφοτεροβαρή σύμβαση, στην οποία κυριαρχεί, άνευ οιοδήποτε περιορισμού, η αυτονομία της βουλήσεως των μερών, δηλαδή βουλήσεων οι οποίες ίστανται η μία απέναντι της άλλης σε σχέση προτάσεως και αποδοχής.

18.3. Σχέση της αντιπαροχής του άρθρου 982 παρ. 1 εδ. α' ΚΠολΔ και της όμοιας των ανταποδοτικών τελών

Γεννιέται όμως το ερώτημα: Οι αμέσως ανωτέρω εκτεθείσες απόψεις ισχύουν και όσον αφορά στην αντιπαροχή των ανταποδοτικών τελών, καθαριότητας, φωτισμού και απορριμμάτων;

της πλειοψηφίας ως «καινοφανή θεωρητική κατασκευή».

142. Βλ. *Αθαν. Χρονά*, Δ 34, σελ. 598 και τις εκεί παραπομπές σε νομολογία του ΣτΕ.

143. Για την έννοια της αντιπαροχής του άρθρου 982 ΚΠολΔ βλέπετε αναλυτικά σε *Καστριώτη*, «Η κατάσχεσις εις χείρας τρίτου» τόμ. Α', 1985 σελ.

Κατά τους θεωρητικούς του δημοσιονομικού δικαίου, τα λοιπά, πλην των τελών καθαριότητας, φωτισμού και απορριμμάτων, τέλη μέσα στο πλαίσιο του δημοσίου δικαίου, έχουν αμφοτεροβαρή χαρακτήρα. Τούτο σημαίνει ότι επί των ως άνω ανταποδοτικών τελών η καταβολή της σχετικής χρηματικής παροχής δεν έχει γενικώς υποχρεωτικό χαρακτήρα, αλλ' είναι κατ' αρχήν εκούσια¹⁴⁴.

Εξ άλλου, ως υποστηρίζεται από έγκριτους εκπροσώπους του δημοσιονομικού δικαίου, λόγω του αμφοτεροβαρούς χαρακτήρα των ανταποδοτικών, γενικώς, τελών, για τη δημιουργία υποχρέωσης προς καταβολή ανταποδοτικού τέλους, απαιτείται «πρόταση», και «αποδοχή»¹⁴⁵. Τούτο αποτελεί το λογικώς ακόλουθο της «ελεύθερης χρήσης της υπηρεσίας»¹⁴⁶. Το στοιχείο αυτό «δεν ενυπάρχει σε κάθε περίπτωση επιβολής τέλους»¹⁴⁷. Αλλιώς όμως έχει το θέμα στην περίπτωση των τελών καθαριότητας, φωτισμού και απορριμμάτων. Στην εξαιρετική αυτή περίπτωση, το ανταποδοτικό τέλος έχει κατά τα γενόμενα δεκτά *υποχρεωτικό χαρακτήρα*¹⁴⁸, που σημαίνει, ότι τα εν λόγω τέλη «καταβάλλονται ανεξάρτητα από την επιθυμία του δημότη να κάνει χρήση των σχετικών υπηρεσιών ή και τη μη εξυπηρέτηση του ακινήτου του»¹⁴⁹.

18.4. Συμπέρασμα

Από τις σκέψεις που προηγήθηκαν, γίνεται αντιληπτή η εννοιολογική διαστολή, μεταξύ της αντιπαροχής του άρθρου 982 παρ. 1 εδ. α' ΚΠολΔ και αυτής των ανταποδοτικών τελών. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, γίνεται αμέσως αντιληπτό, ότι κάμπτεται η αυτονομία της βουλήσεως, η οποία αποτελεί το κυρίαρχο στοιχείο του αμφοτεροβαρούς χαρακτήρα των λοιπών, πλην αυτών της καθαριότητας, φωτισμού και απορριμμάτων, ανταποδοτικών τελών.

Συμπερασματικά θα μπορούσε να ειπωθεί, ότι η άποψη της πλειοψηφίας της Ολομέλειας της υπ' αριθμ. 17 (όμοια και η 18) αποφάσεως του αναιρετικού δικαστηρίου περί του ακατασχέτου των ανταποδοτικών τελών καθαριότητας, φωτισμού και απορριμμάτων λόγω εξαρτήσεως τους από αντιπαροχή δεν βρίσκει θεωρητικό αντίκρισμα ή καταφυγή στο σύστημα της κατασχέσεως εις χείρας τρίτου (άρθρο 982

144. Βλ. Α. Γ. Θεοχαρόπουλο, Φορολογικόν δίκαιον, τομ. Α', ημιτ. Α', 1981, σελ. 24 και τις εκεί παραπομπές σε νομολογία του ΣτΕ. Ν. Χατζητζανή, Οι φορολογικοί νόμοι, τομ. 1ος, 1965, σελ. 22.

145. Βλ. Θεοχαρόπουλο, ό.π., σελ. 25, όπου γράφει: «για τη δημιουργία υποχρέωσης προς καταβολή ανταποδοτικού τέλους, δεν αρκεί συνήθως να συσταθεί εκ μέρους της Πολιτείας ωρισμένη υπηρεσία και να προταθή η χρήσις αυτή εις τον ιδιώτη ... αλλά απαιτείται επί πλέον και αποδοχή της προτάσεως με πραγματική χρήση εκ μέρους του ιδιώτη της προσφερομένης σ' αυτόν αντιπαροχής».

146. Θεοχαρόπουλος, ό.π., σελ. 25.

147. Βλ. Κ. Φινοκαλιώτη, Φορολογικό δίκαιο, β' έκδ. 1999, σελ. 16, επίσης Θεοχαρόπουλο, ό.π. σελ. 25, κατά τον οποίον «ο ιδιώτης έχει την επιλογήν: ή να χρησιμοποιήσει των προσφερομένην ειδικήν υπηρεσίαν, η οποία θα πληρώση υποχρεωτικώς το ανταποδοτικό τέλος· ή να μη κάνει χρήσιν της προσφερομένης επ' αντελλάγματι δημοσίας υπηρεσίας, οπότε δεν υποχρεούται εις πληρωμήν του σχετικού τέλους».

148. Θεοχαρόπουλος, ό.π. σελ. 26.

149. Φινοκαλιώτης, ό.π. σελ. 16.

παρ. 1 εδ. α' ΚΠολΔ) και συνεπώς, ο χαρακτηρισμός των επίμαχων ανταποδοτικών τελών ως ακατάσχετων στερείται οποιουδήποτε ερείσματος.

Είναι αλήθεια, πως οι σκέψεις που προεκτέθηκαν, μετά τον εκτελεστικό νόμο 3068/2002, έπαυσαν, προς το παρόν τουλάχιστον, να έχουν θεωρητικό και πρακτικό ενδιαφέρον. Και λέμε προς το παρόν, γιατί η ρύθμιση που εισήγαγε ο ν. 3068/2002 κατακρίνεται ως συνταγματικώς μη ανεκτή, οπότε υφίσταται το ενδεχόμενο να επανεμφανισθεί στο μέλλον το ζήτημα της ανάλογης εφαρμογής του άρθρ. 982 παρ. 1 εδ. α' ΚΠολΔ όσον αφορά στην κατάσχεση των ανταποδοτικών τελών, με τους ίδιους θεωρητικούς προβληματισμούς.

Πράγματι, όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι θεωρητικοί¹⁵⁰, σχεδόν στο σύνολό τους, την χαρακτηρίζουν «ως αμφίβολης συνταγματικότητας», ή επισημαίνουν, «ότι δεν βρίσκεται σε αρμονία προς το άρθρο 94 παρ. 4, εδ. γ' Σ.» κ.λπ. Αλλά τον πλέον επιτυχή, κατά τη γνώμη μας, χαρακτηρισμό δίνει κατά τρόπο εμφαντικό, ο Πρόεδρος Εφετών Δ. Δ. Βελισσάριος Καρακώστας, ο οποίος γράφει: θέμα συνταγματικότητας της επίμαχης νεαρής διάταξης αργά ή γρήγορα θα τεθεί ενώπιον των δικαστηρίων της ουσίας και των αναιρετικών δικαστηρίων της χώρας κ.λπ. Σε κάθε όμως περίπτωση, νομίζω ότι δεν μπορεί να αρνηθεί κανείς τη συμβολή των ανωτέρω συλλογιστικών κρίσεων στην ερμηνεία του άρθρου 982 παρ. 1 εδ. α' ΚΠολΔ.

19. Ανεπίτρεπτη η συντηρητική κατάσχεση επί της ιδιωτικής περιουσίας του Δημοσίου των ΟΤΑ και των άλλων ν.π.δ.δ.

19.1. Επιχείρημα από τη σχέση των όρων «αναγκαστική εκτέλεση» και «κατάσχεση» του ν. 3068/2002 (άρθρο 4 § 1 εδ. α')

Την επιστήμη απασχολεί το ζήτημα, αν είναι επιτρεπτή η συντηρητική κατάσχεση επί της ιδιωτικής περιουσίας του Δημοσίου.

Από μία άποψη υποστηρίζεται το επιτρεπτό της συντηρητικής κατασχέσεως, χωρίς όμως και να αιτιολογείται. Συγκεκριμένα λέει ότι: Επιτρέπεται η αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου και ΟΤΑ και η κατάσχεση περιουσίας τους αναγκαστικά (και όπου συντρέχει κίνδυνος και συντηρητικά) (σ.σ. το αραϊώμα δικό μας)¹⁵¹.

Αλλ' ούτε από το νόμο μπορεί να αντλήσει κανείς κάποιο επιχείρημα, για να στηρίξει μια τέτοια ερμηνευτική εκδοχή του ζητήματος. Πράγματι, το άρθρο 4 παρ. 1 εδ. α' του ν. 3068/2002, χρησιμοποιεί τον όρο «αναγκαστική εκτέλεση» προκειμένου να καθορίσει τον τρόπο με τον οποίο θέλει ικανοποιηθεί χρηματική απαίτηση, στην οποία καταδικάστηκε το Δημόσιο και αρνείται να συμμορφωθεί προς την απόφαση του δικαστηρίου. Στη συνέχεια, εξειδικεύοντας την περίπτωση της αναγκαστικής εκτελέσεως επί της ιδιωτικής περιουσίας του Δημοσίου, λέει ότι αυτή γίνεται με

150. Έτσι, *Κασιμάτης Γ.*, Δ 34, σελ. 1077, *Κροσταλάκης*, Δ 34, σελ. 1092 επ. *Κονδύλης*, σε *Κεραμέα - Κονδύλη - Νίκας* και *Νίκας Ν.*, Πολιτική Δικονομία, Ι, 2003, σελ. 26, υποσ. 34. Πρβλ και *Κ. Μπέη*, αναγκαστική εκτέλεση, γεν. μέρος, ΙΙ, 2004, σελ. 952 επ.

151. Βλ. *Τιμαγένη*, σε Εισήγηση στη Ένωση Ελλήνων δικονομολόγων κατά την συνεδρία της 12.11.2002.

«κατάσχεση». Με τον τρόπο αυτό καθορίζεται και το μέσον πραγματώσεως του σκοπού της αναγκαστικής εκτελέσεως στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Στο σημείο αυτό ανακύπτει το ερώτημα: Ποια είναι η σχέση των όρων «αναγκαστική εκτέλεση» και «κατάσχεση»;

Σύμφωνα με τα διδασκόμενα στο χώρο της αναγκαστικής εκτελέσεως, η κατάσχεση αποτελεί ένα από τα μέσα της αναγκαστικής εκτελέσεως, προς πραγμάτωση του επιδιωκόμενου με αυτή σκοπού.

Σαν πρώτη παρατήρηση, θα μπορούσε να ειπωθεί, ότι η αναγκαστική εκτέλεση είναι έννοια ευρύτερη, στα πλαίσια της οποίας εντάσσεται η κατάσχεση της οποίας αποτελεί το νομικώς (και λογικώς) ύστερο. Με άλλα λόγια, «αναγκαστική εκτέλεση» και «κατάσχεση», τελούν σε σχέση νομικής (και λογικής) ακολουθίας. Εφόσον έτσι έχουν τα πράγματα, εύλογη είναι η απορία για τη χρησιμοποίηση, στη συγκεκριμένη περίπτωση του όρου «κατάσχεση». Και τούτο, γιατί αναρωτιέται κανείς: Με ποιο άλλο μέσον, άραγε, εκτός από την «αναγκαστική» κατάσχεση, θα μπορούσε να λάβει χώρα η ικανοποίηση της χρηματικής απαιτήσεως του επισπεύδοντος δανειστή, μέσα στα πλαίσια της αναγκαστικής εκτελέσεως, εφόσον βέβαια αποκλείσουμε τη χρήση των άλλων (δύο) μέσων, δηλ. της «αναγκαστικής διαχειρίσεως» και της «προσωπικής κρατήσεως», τα οποία ως είναι ενόητο, δεν συμβιβάζονται προς τη φύση και το χαρακτήρα του Δημοσίου.

Ύστερα απ' όσα αναπτύχθηκαν πιο πάνω, δεν πρέπει να καταλείπεται αμφιβολία, ότι η κατάσχεση που αναφέρεται στο άρθρο 4 § 1, εδ. α', ν. 3068/2002 δεν είναι άλλη από την αναγκαστική. Προς ενίσχυση της πιο πάνω θέσεως, στην οποία κατέληξε η ανάλυση του ζητήματος που προηγήθηκε, θα μπορούσε να επικαλεσθεί κανείς και την παρ. 5 του άρθρ. 4 ν. 3068/2002, που ορίζει ότι: «κατά τα λοιπά εφαρμόζονται οι διατάξεις του 8^{ου} βιβλίου του ΚΠολΔ»¹⁵² και εννοεί προφανώς, τις διατάξεις της αναγκαστικής εκτελέσεως (άρθρ. 904 επ.), που αφορούν στην αναγκαστική κατάσχεση.

19.2. Επιχείρημα από τη φύση της συντηρητικής κατασχέσεως

Ένα άλλο πειστικότερο, κατά τη γνώμη μας, επιχείρημα, είναι αυτό που πηγάζει από το ίδιο το Σύστημα των κανόνων της συντηρητικής κατασχέσεως. Πράγματι, προσεκτικότερη παρατήρηση πείθει ότι, στην προκειμένη περίπτωση δεν συντρέχουν οι απαραίτητες προϋποθέσεις, για την επιβολή συντηρητικής κατασχέσεως, δηλ. η «επείγουσα περίπτωση» και η «αποτροπή επικείμενου κινδύνου»¹⁵³.

152. Βλ. και *Διαγόγλον*, διοικητικό δικονομικό δίκαιο, 2004 σελ. 794 «Η αναγκαστική εκτέλεση για ικανοποίηση χρηματικής απαιτήσεως εις βάρος του Δημοσίου, των ΟΤΑ και των ν.π.δ.δ. γίνεται κατά τις διατάξεις του όγδοου βιβλίου του ΚΠολΔ (άρθρα 904 επ.). Κατά συνέπεια, και τα μέσα άμυνας του καθ' ού η αναγκαστική εκτέλεση νομικού προσώπου θα ρυθμίζονται από τις οικείες διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

153. Για την έννοια των όρων «επείγουσα περίπτωση» και «επικείμενος κίνδυνος» σελ. 30 επ. Βλ. *Μπέη Κ.*, Πολιτική δικονομία (Ασφαλιστικά μέτρα 1983, σελ. 30 επ., επίσης ΜονΠρωτΑθ 7810/2003, Αρμ. 2004, σελ. 121, όπου και περαιτέρω παραπομπές σε νομολογία.

Ως επικείμενος κίνδυνος νοείται στην περίπτωση που μας αφορά (όπως και σε κάθε άλλη περίπτωση), η πιθανολόγηση ότι επίκειται προσεχώς αποξένωση του Δημοσίου από την κατασχετή περιουσία του, έτσι ώστε να είναι αδύνατη η επίσπευση εναντίον του αναγκαστική εκτέλεση, όταν κάποτε ο αιτών δανειστής θα αποκτήσει τίτλο εκτελεστό, μετά τον τερματισμό της διαγνωστικής δίκης.

Μια τέτοια όμως ερμηνευτική εκδοχή, προσκρούει ευθέως, στη φερεγγυότητα του δημοσίου, η οποία αρχίζει δειλά - δειλά να καταλαμβάνει και πάλι έδαφος, στη θεωρία. Πράγματι, υποστηρίζεται πρόσφατα, παρά τις γνωστές αρχικές αντιρρήσεις των επιστημόνων, ότι το δημόσιο θεωρείται «φερέγγυο». Και είναι βέβαια αλήθεια ότι η εν λόγω φερεγγυότητα δεν αποκλείει την αναγκαστική κατάσχεση, όχι όμως και τη συντηρητική. Κατά τη διδασκαλία¹⁵⁴, «η φερεγγυότητα μόνο τη λήψη συντηρητικών μέτρων δύναται να εμποδίσει».

Το Δημόσιο, πρέπει να ομολογηθεί ότι είναι ο πλέον «βεβαρυμένος» οφειλέτης λόγω του πλήθους των υποχρεώσεών του που απορρέουν από καταδικαστικές κατ' αυτού αποφάσεις. Τούτο, σε συνδυασμό και με τις οργανωτικές αδυναμίες τις οποίες εμφανίζει, καθιστά δυσχερή, αν όχι αδύνατη, την άμεση ικανοποίηση των απαιτήσεων των δανειστών του.

Στο σημείο αυτό θεωρούμε απολύτως ορθή, την άποψη του καθηγητή Σταματόπουλου¹⁵⁵, ο οποίος δέχεται ότι: «Το Δημόσιο δεν είναι οποιοσδήποτε οφειλέτης, αλλά οφειλέτης ο οποίος εν όψει των ιδιαιτεροτήτων της φύσης και της λειτουργίας του πρέπει να δοθεί πίστωση χρόνου, ώστε να συμμορφωθεί εκουσίως και να ικανοποιήσει τις νόμιμες υποχρεώσεις του, χωρίς να φθάσουμε αμέσως στην κατάσχεση της ιδιωτικής περιουσίας του» και στη συνέχεια προτείνει «να ρυθμισθεί το ζήτημα νομοθετικά ... μιας και το ισχύον νομοθετικό καθεστώς δεν βοηθά προς μια τέτοια λύση ...».

Αλλά και ο νομοθέτης, αναγνωρίζει την αδυναμία του Δημοσίου να ανταποκριθεί άμεσα στις υποχρεώσεις του. Και δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι στην παράγραφο 2 του άρθρου 4 του εκτελεστικού νόμου 3068/2002, ορίζει ότι «Επιτρέπεται αναγκαστική εκτέλεση σε βάρος του Δημοσίου ή ν.π.δ.δ., αλλά μετά παρέλευση εξήντα ημερών από την επίδοση της αποφάσεως στον υπουργό που είναι αρμόδιος για την πληρωμή ή στον εκπρόσωπο του ν.π.δ.δ.».

Τα ανωτέρω γνωρίζουν καλλίτερα παντός άλλου οι παροικούντες την Ιερουσαλήμ. Και σαν τέτοιο θεωρούμε, κυρίως και πρωτίστως το ΝΣΚ, τα μέλη του οποίου καλούνται εκάστοτε να προσφέρουν τη νομική τους αρωγή προς επίλυση των δυσχερών ζητημάτων, που προκύπτουν από τις υποθέσεις για τις οποίες πρόκειται.

Γι' αυτό συμεριζόμαστε απολύτως την άποψη που εκφράστηκε ότι: «το διάστημα των 60 ημερών είναι μικρό και πρέπει να επεκταθεί σε τρεις μήνες, με το επιχείρημα ότι

154. Βλ. Γέσιου - Φαλτσιή, Δίκαιο αναγκαστικής εκτέλεσης Α', 1998, § 27, αριθ. περ. Α' 11, σελ. 375 υποσ. 29 και τις εκεί παραπομπές.

155. Σταματόπουλος σε Δ 34, σελ. 138.

υπάρχει μεγάλος φόρτος εργασίας και το ως άνω χρονικό διάστημα που προβλέπεται από το νόμο δεν επαρκεί για την περίπτωση που η διοίκηση προτίθεται να συμμορφωθεί με την απόφαση»¹⁵⁶.

156. Βολάνης Ε., τ. Πρόεδρος Ν.Σ.Κ. Δ 34, σελ. 253 και 1300.